



СПОМЕНЪТ

през поколенията и времето –

Материали за историята на градъ Варна

Съставители:

Даниела Илиева, Емил Демирев, Кристиана Димчева, д-р Цветелина Войчева

Редактор:

д-р Емилия Милкова

Графичен дизайн:

Йордан Дамянов

© Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна

© „Издателство Славена“, Варна, 2018

ISBN 978-619-190-107-4

ISBN 978-954-91526-4-7

УВОД

Културното наследство определя нашето самосъзнание и ежедневието. Пресъздаването на миналото, споменът за него, осигурява приспособимостта и жизнеността, предлага визия за бъдещето – определя идентичността и съзнанието за мястото в света. Регионалната библиотека – най-старият културен институт във Варна – отбелязва своята 135-годишна традиция в съхраняване на културната памет и книжовното богатство на варненци през Европейската година на културното наследство - 2018 г.

Наследството от миналото се променя, когато взаимодействаме с него. Как миналото се възприема от различните поколения? Как достига преданието за живените събития? Все въпроси за осъзнаване на историята през призмата на социалните науки с различната чувствителност на градската среда, характерни за началото на XX^{ти} век.

За да бъде възприет и да стане част от личната история, и от там да се съхрани като образ в общественото съзнание, споменът трябва да е пространствено и времевое ситуиран. Миналото, според Халбвакс, е състояние на обществото, чиято колективна памет постоянно се променя с оглед настоящето на групата. Споменът за миналото не се предава и не пресъздава реалния факт, той постепенно намира определени образи и стереотипи. По този начин „обществото създава своята хронология, определя своето пространство - историческите събития придобиват значение за общността, определяйки се спрямо нея”.

Всяка личност, всеки исторически факт още с влизането в паметта се превръща в поука, понятие, символ - придобива смисъл, превръща се в елемент от идейната система на обществото. Мисията, поставена пред културните институции след Освобождението, е пробуждане и осмисляне на културната идентичност, опазване

на историческата памет, защото „мъчно е да живееш в прекрасен край и да знаеш малко за него”.

XX^{ти} век е белязан от понятията колективна памет и споменът като ключов идентификатор при осмисляне на релацията история – културно наследство. Само оня народ, който има силна историческа памет и здраво национално чувство, може да издържи на предизвикателствата на времето.

Още в годините на Книжевната дружина (1883-1887) са събирани старинни монети и вещи, подарени от граждани. През 90-те години на XIX^{ти} век общината открива към библиотеката археологически отдел. В „Правилник на Варненската градско-общинска библиотека” от 1890 г. е записано:

„чл. 4. При библиотеката ще подреди поэтапно Градско-общински музей със стари и нови сбирки...

Чл. 18. Ръкописи или каквито и да били те, стига да имат археологическо значение, научни предмети, пари или други ценности, подписани в дар на библиотеката без да се задължнява нещо... се приемат безусловно от библиотечния комитет”.

Решението на Общинския съвет е променено, вследствие закона за старините, но отново през 1928 г. ще се запише в устава - „да събира всички ръкописи, свързани с Варна, издавани във Варна книги и прочее документи за историята на града”. През 1930 г. за попълване фонда на новооткрития антикварен отдел на библиотеката е отправен апел към варненските граждани „да подарят стари книги и документи, представляващи библиографска рядкост”.

Библиографска рядкост са и събраните брошури в сборника „Споменът през поколенията и времето - Материали за историята на град Варна”, посветен на 135 годишнината от създаването на библиотеката.

С „Материали за...” (модно определение за началото

на XX^{ти} век), се озаглавяват изследователски трудове за природа, медицина, занаяти, исторически периоди и градове от цяла България. Изборът ни подсказва критичността на авторите към сътвореното, отношението им към текстовете през съхраненото възрожденско мислене.

“Много от нашите градове в Царството имат издадени вече своите истории; други, които имат по-далечно минало, събират и издават материали за написване на своята бъдеща история. За всичко това работят упълномощени, вещи за тая цел, лица” - пише архимандрит Инокентий. През 1928 г. в редакционния комитет на „Материали за историята на град Варна” влизат кметът Иван Церов, председателят на Варненското археологическо дружество Карел Шкорпил, архимандрит Инокентий. С писмо №475 от 18.XII.1928 г. те определят:

1. „материали за историята на гр. Варна да се издават в два вида: а) периодично, като отделни притурки към „Варненски общински вестник”, на особена, по-хубава хартия, понеже ще има и клишета, б) в отделни книжки.

2. да се излезе с покана, печатана в местните вестници: „Варненски общински вестник”, „Варненска поща”, „Варненски новини”, „Черноморска камбана” и „Варненски кореняк”, към всички граждани, които притежават или знаят нещо из историята на Варна и околията, да го опишат и предадат на редакционния комитет.

3. Материалът да се раздели на следните отдели: а) предисторичен, б) античен, в) средновековен (византийски и български), г) турски, д) възраждане и е) следосвободителен.”

Авторите съзнават, че „книжките” ще бъдат исторически извор, основа за бъдещи проучвания на миналото на Варна. Стремещт е да се съхрани още живия спомен за отминалото време, гласовете на участни-

ците в събитията, артефактите, които са били част от битието на варненци и са преминали в историята ѝ. Проф. Ников пише: „То е още толкова близо до нас, едно човешко поколение само, едва непълни шестдесет години ни делят от него ..., а пред нашите очи почва вече да се премрежва, да се губи картината на това минало ... и възможността за тяхното възстановяване става все по-малка.”

Имената на личностите, включени от редакционния комитет в издаваните брошури, вече са станали част от топографията на града като названия на улици и поставят жалони за градската памет.

И все пак, „архивите от кореспонденция, сметки, книжа, тефтери или бележки на нашите дейци по възраждането на Варна, останали при техни наследници или сродници; архивите и търговски тефтери и книжа на варненски търговци - българи, гърци, турци, евреи и пр., на еснафи и др. сдружения”, са събирани като фонд, който да служи за написване историята на града.

Специалните колекции на библиотеката – книги, фотографии, писма, покани, афиши, събирани от предшествениците ни, днес са артефакти, които разказват... Дигиталният им образ преминава граници и време, създава възможността да се докоснем до предишните поколения, да открием посоки за културната си идентичност.

ПРЕДГОВОР

Сборникът „Споменът през поколенията и времето - Материали за историята на град Варна“ е посветен на 135-годишнината от създаването на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна. През далечната 1883 г. родолюбивите членове на „Книжевната дружина“ решават и поставят основите на най-стария културен институт в региона. Сред основателите са Кръстю Мирски, Харалан Ангелов, Георги Живков, Панайот Кърджиев, Михаил Колони – част от творците и дейците на българската история, чиито последовател е библиотеката днес.

Варна е третият по големина град в България и най-големият по родното ни Черноморие. Поради динамиката на своето историческо развитие е наречен „Морската столица на България“. В миналото и днес, не един и два са опитите да се разкаже историята на Варна и варненци. Едни от първите са именно по време на основаването на библиотеката и малко след това, когато започва издаването на трибунала на местната власт - „Варненски общински вестник“.

В неговия първи брой от 1888 г. научаваме, че „е продължение на „Известията на Варненското Градско-Общинско Управление“. Известията се заменят с Вестника, по решение на Общинский Съвет от 25 м. Октомврий. Вестника се издава под отговорността на кмета Кр. Ив. Мирски. Ще излиза на 1 и 15 от всеки месец.“

„Варненски общински вестник“ е най-дълго излязалото периодично издание във Варна до 1944 г. Преминава през различно оформление. Разнообразието се изразява в подбора на формат, начина на списване, състава на редакторския екип, печатниците, в които се оформя полиграфически. Дори и с известни прекъсвания, „Варненски общински вестник“ продължава своето съществуване 53 години.

Още от петата си годишнина вестникът става отговорност на библиотекаря във Варненска градска общинска библиотека. Негова е грижата за подбора и списването на материалите, оформлението и печата. Изданието е орган на Варненската градска община и неговото съдържание е от предимно официални публикации: заповеди, административни актове, решения и протоколи на общинския съвет.

През 20-те години на ХХ^{ти} в. „Варненски общински вестник“ променя своята редакционна политика и наред с официалната информация си поставя по-широки информационно-обществени и културно-просветни задачи.

Сред лицата, отговорни за неговото издаване, се откриват имената на Петър А. Попов, през 1891 г., библиотекаря Д. Данков – 1902 г., Никола Георгиев – 1903 г., библиотекаря Ил. М. Добрев – 1892 г., Петър Глушков – 1896 г., Д. Попов, Д. Лазаров – 1897 г., Ив. Корчев – 1905 г., Д. Г. Атанасов – 1909 г., Георги Белев – 1927 г., П. Д. Пенчев – 1933 г., Др. Савов – 1937 г.

Сред печатниците, в които се оформя полиграфически изданието са тези на: Х. Н. Войников, Х. А. Ламбридж, Н. Петров, Д. Тодоров, К. Николов, Взаимност, Просвета, Зора, Търговска печатница, на вестниците „Новини“, „Варненска поща“, „Изгрев“.

„Варненски общински вестник“ остава в историческата памет като официален орган на местната власт и управление, но и като обществена трибуна на гражданската позиция, извор на факти и знание за културно-историческото развитие на региона и страната. Обединител е и на група бележити личности, които вземат решение да напишат историята на града и започват публикуването на „материали за историята на град Варна“ на неговите страници.

В брой 193 от 23 дек. 1928 г. се публикува писмото

на Варненското археологическо дружество до кмета на града Никола Попов, с което го уведомяват за своите намерения за събиране и издаване на статии за историята на Варна и околността.

Целта на настоящия сборник е да събере всички тези публикации, нерегулярно появяващи се като притурки към „Варненски общински вестник“, в един фототипен корпус. Гледната точка на авторите на „материалите“, сред които са Архимандрит Инокентий, Иван Церов, Карел Шкорпил и Кръстьо Мирски, е надградена с фактология, графично и илюстративно съдържание от съставителите на сборника, за да се представи в съвременна цялост и пълнота онзи далечен, първи опит за написването на историята на един град като Варна – конгломерат от култури, етноси, личности и пристрастия.

Сборникът е с христоматиен характер, представящ фототипно статиите от вестника, подредени в прав хронологичен ред на тяхното издаване. Публикациите излизат към отделни броеве в периода от 1928 до 1933 г.

Обособени са 34 фототипни части, разкриващи различни аспекти от историята на Варна и нейните личности. Включени са биографични данни за авторите на статиите и тяхното отношение към библиотеката.

В рубриката „Още по темата“ са поместени библио-

графски извори за допълнителна информация за исторически личности и събития.

Обособен е и дял „Биографични бележки“ с животописни данни за авторите на „материали за историята на град Варна“, добавена е и авторовата подредба на притурките, предвидени за публикуване на страниците на „Варненски общински вестник“.

Справочният апарат на сборника включва именен показалец, списък на променените географски имена, списък на редки и остарели думи, лексикални форми и изрази, списък на употребените съкращения. Стремжът е да се разшири аспектът на търсене във фототипната част на изданието и да се улесни разчитането на архаичния език и стил.

Включените приложения са подбрани, за да илюстрират съдържанието и да визуализират идейния замисъл на „материали за историята на град Варна“. Изображенията са от интернет ресурси, Дигиталната колекция на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна и Европейската дигитална библиотека – Европеана.

Изданието е с препоръчителен характер и се надяваме да е полезно на всички, изкушени от темата за историята на град Варна и неговите жители.



Ив. П. Церовъ.

I.

Александръ Рачински.



Печатница Д. Тодоровъ, Варна.

ВАРНАДСКИ
ОБЩИНСКИ ВЕСТНИКЪ

Материали за историята на градъ Варна.

Редакционенъ комитетъ при Варненското археологическо дружество.

Ив. П. Церовъ.

Отдѣлъ V — Възраждане.

I.

Александръ Рачински.

Александръ Викторовичъ Рачински, пръвъ руски вице-консулъ въ Варна и мощенъ будителъ на българщината тукъ презъ 1860-тѣ години, е родомъ отъ гр. Смоленскъ, срѣдище на европейскитѣ руски области.

Преди да дойде въ Варна, Рачински пребродилъ презъ 1855—1856 година Бесарабия и тамъ се запозналъ съ българскитѣ колонисти и българскитѣ доброволци въ руската армия, — среща се съ народностъ, за която дотогазъ нищо не знаелъ, но която му произвела неотразимо впечатление. Особено силно впечатление му направятъ нашитѣ доброволци съ своята искреностъ, редностъ и стегнатостъ. Постъпилъ и той доброволецъ и отъ общение съ наши доброволци намѣрва себе си много малкъ, безжизненъ и разгаленъ нравствено.

Отъ казаното и отъ една брошура на Рачински, подъ надсловъ „Походниѣ писъма ополченца изъ южной Бессарабиі въ 1855 — 1856 году“, става ясно, кое го е накарало да дойде въ Варна като консулъ. Преди обаче да дойде тукъ, Рачински билъ пращанъ презъ 1858 година съ известна поръчка отъ Славянското благотворително дѣство въ Москва, по целитѣ на последнето, въ Солунъ, атонскитѣ мѣнастири и Кукушъ. Оттукъ и отпразилъ Райка Жинзифовъ и Константина Миладиновъ на учение въ Москва, като стипендианти на Славянското д-во.

Въ Варна Рачински дошелъ като руски вице-консулъ презъ м. декемврий 1859 г. Зараждало се много цѣлото православно християнско население въ града — българи, гърци и гагаузи, че и арменци. Нѣстина, въ Варна имало презъ 1853 и 1854 год. гръцки вице-консулъ, Андрей Пападопуло Вретосъ, но неговиѣ престижъ билъ съвсемъ малкъ предъ мѣстнитѣ турски власти, та и той се занимавалъ предимно съ историко-археологични въпроси. Важно е твърдението на Вретосъ, че до появата на гръцкото взаимно училище въ Варна презъ 1840-тѣ години, въ града сж знаели гръцки само малкъ кржгъ 3—4 първенци около гръцкия владика.

Презъ голѣмитѣ зимни празници — Рождество Христово, Нова година и Богоявление — отиватъ отдѣлно по двама-трима представители отъ всѣка християнска народностъ въ града да поздравятъ Рачински. И при този случай, както ми е разказвалъ



Руско императорско
вице-консулство
в гр. Варна, 1860 г.

Александръ Рачински

Александръ Рачински е първият щатен дипломат на Русия във Варна. В края на 1859 г. е назначен за вице-консул и остава в града до лятото на 1862 г.

Във Варна Рачински идва като един от създателите на Славянския комитет в Москва. За краткото си пребиваване в града той успява да реализира новите идеи на външната политика на Русия. С негова помощ и дипломатически такт се извършва разделение в „моно-



Константин Арабаджиев

литната“ дотогава християнска общност в града.

По негово настояване на 12 март 1860 г. във Варна се осъществява първото богослужение на славянски език. Активно подпомага българите при създаването на българската община (11 май 1860 г.). Когато варненци откриват подписка за събиране на средства за построяване на българско училище, Рачински дарява сумата от 6400 гроша и скромно отбелязва, че тя е дадена от „добре люди“. Александър Рачински успява да осигури значителни за времето си средства за издръжка на учи-

Сава Георгиевич — единъ отъ най-ревностнитѣ дейци по възраждането на българщината въ Варна — проличаватъ ясно сърдечнитѣ чувства на Рачински къмъ българитѣ. Разпитва той подробно за числеността на българското население въ Варна, занятията и състоянието му. Разправятъ му, че явно сж обявени като българи твърде малко — всичко около 40 кжщи. Много сж погагаузени или се гърчечатъ. Държатъ се най-здро като българи еснафитѣ абаджийски и кожухарски. Но въ селата северно и западно отъ Варна, че и въ цѣлия варненски санджакъ населението въ мнозинството си е българско. Гагаузи има въ малко села, главно въ крайбръжието на Варненско и Балчишко (селата Кестричъ, Джеферлии, Джевизлии, Еникъой и Гявуръ-Суютчукъ). Такива има и четири села въ Провадийско (Караагачъ, Караманлии, Шаджкьой и Каджкьой) Ала тамъ тѣ сж други — българятъ се. Будни особено сж българитѣ въ селата Хадърча (Николаевка) и Юшенлии (Ботево), както и въ градъ Хаджиоглу-Пазарджикъ (Добричъ). Загатва му се довѣрително за преследване отъ турци, особено за изпитания отъ заптии, за коварство на демогерондията (съветъ отъ старейшини при грѣцкия владика) и за духовенъ гнетъ и денационализиране отъ самия митрополитъ.

Наскоро Рачински заминалъ за Добричъ да го проучи и се връща съ добри впечатления и заключение, че сравнително по-голтмото благосъстояние и численост на българитѣ тамъ се дължи главно на котленци, на тѣхния предприемливъ духъ, пѣргавина и пестовностъ, както и на прочутия панаиръ. Х дилъ и въ с. Николаевка, сблизилъ се съ именития българинъ тамъ Яг. Георгиевъ, съ когото обиколилъ, като търговецъ, и други околни села.

Виждайки, че поради малочисленостъ и материално безсилие българитѣ въ Варна нѣмагъ собствено училище, ни собственъ черковенъ храмъ — два единствени двигатели за напредкъ и културна мощъ на една народностъ въ Турция тогазъ — Рачински се заема чрезъ добри отношения съ грѣцкия митрополитъ Порфирия да издействува, като лично за него, да се извършна единъ плтъ седмично богослужение на славянски въ черквата „Св. Георги“. Порфирий се съгласява. И на 12 мартъ 1860 г. се извършва такова богослужение въ тази черква, на което се стекли всички българи.

Ала поради Великденската случка на 3 априлъ 1860 год. въ Цариградъ, Порфирий запретава да се извършва по-нататкъ въ черквата „Св. Георги“ богослужение на славянски. Тогазъ у Рачински възниква идеята да действува настойчиво, да се устрои въ кжщата на руското консулство въ Варна черковенъ храмъ и училище за българитѣ, та да се тури преграда срещу елинизаторската роля на грѣцката митрополия и грѣцкитѣ училища. За тази цель той заминалъ за Петербургъ, дето лично докладвалъ на императора Александра II голтмата необходимостъ да се уреди въ домътъ на руското консулство въ Варна параклисъ и при него училище за българитѣ.

През туй време българитѣ въ Варна, раздвижени силно и възпламенени отъ знаменателното Великденско събитие въ Цариградъ, когато Иларионъ Макариополски съ мъжественъ замахъ гържествено проглася независимостта на българската църква отъ грѣцката патриаршия, напргатъ усилия и следъ съставяне на 11 май училищна община, откриватъ на 19 августъ 1860 год. собствено училище въ кѣщата на хромия браваръ Пайка Пеневъ въ II участъкъ на града до площадъ Йосифъ I. Учителъ билъ, както е известно, Костадинъ Тодоровъ отъ Арбанаси, който покъсно си прибавилъ и прозвище Арабаджиевъ. Общината си набавила и печатъ съ девиза *Согласіе и дързостъ — успѣхъ*, сиречь отъ първитѣ две условия следва успѣхътъ. Дълбокъ смисълъ особено за Варна!

Тукъ ще спомена мимоходно, но нека се запомни това, че за откриването на българското училище се срещнали неочаквано силни спѣнки и отъ турскитѣ власти. Следъ отпътуването на Рачински за Петербургъ, варненскитѣ гърци около митрополитъ Порфирия пущатъ предъ мюлесарифина Аширъ бей интригата, че училището се искало не отъ българитѣ, а отъ руския консулъ по политически цели, поради което трѣбвало да се минатъ повече отъ два месеца отъ пристигането на учителя Арабаджиевъ, подлагането му на дълтъ полицейски разпитъ, кой го билъ викалъ и много тичане на българитѣ, за да може да се добие разрешение за откриване на училището. Особено много допринесълъ за успѣшния край на работата българинътъ — членъ въ окръжния управителенъ съветъ (идаре-мизлиша) — Стоянъ Ив. Джумалиевъ, който въ едно отъ заседанията на управителния съветъ вещо отблъсналъ домогванията на Порфирия противъ българското училище и смѣло го изобличилъ за неговото недостойно поведение и низки цели.

По поводъ пъкъ ходатайството на Рачински въ Петербургъ, последвала на 24 ноемрий височайша заповѣдь до прокурора на Са синодъ, само че разрешението да се открие параклисъ при руското консулство въ Варна дошло чакъ на 11 мартъ 1861 год., понеже за това трѣбвало, споредъ рускитѣ черковни крѣгове, да се пита цариградския патриархъ и варненския грѣцки митрополитъ.

Побързва Рачински тогазъ и нагодява единъ красивъ параклисъ съ камбана при руското консулство, което се помѣщавало въ голѣмата кѣща на х. Коста Залъмовъ, въ I участъкъ на града, съборена днесъ. Параклисътъ се открилъ на 12 априлъ 1861 г. и осветилъ отъ архимандритъ Филарета, родомъ отъ Варна, свършилъ духовна семинария въ Киевъ и грѣцкото висше духовно училище въ Халки. Този архимандритъ, уволненъ отъ длъжностъ инспекторъ на грѣцкитѣ училища въ Варна заедо по въздействию на Рачински се осмѣлилъ да направи предложение въ съвета при грѣцкия митрополитъ да се въведе и български езикъ въ грѣцкитѣ училища, — алилодидактичното и класното мѣшко, а това става преди да се открие българското училище — билъ сега прибранъ отъ Рачински, съ двойно по-голѣма заплата, за свещеникъ при руския параклисъ, дето и захваща редовно да



Атанас Георгиев

лица, доставка на богослужбени книги и учебници, църковна утвар. С негово съдействие са изпратени десетки български младежи на учение в руски учебни заведения, сред които Димитър Миладинов, Райко Жинзифов, Йосиф Стоянов и др., впоследствие видни български просветни дейци.

В защита на българите и техните стремления към национална просвета и църква са и редица негови статии, отпечатани във вестниците „Московские ведомости“, „Одесский вестник“ и др.



Добри Чинтулов

ОЩЕ ПО ТЕМАТА:

Тонев, Велко. Александър В. Рачински и учебното дело в България след Кримската война / В. Тонев. // В памет на академик Михаил Димитров. – С., 1974, с. 269-286.

Щелкунов, Анатолий. Александр Рачинский / Анатолий Щелкунов. – София : ПресПродукт Лайн, 2010. – 191 с.

извършва богослужение на славянски. Тамъ почватъ да се черкуватъ и българитѣ.

По ходатайство сѣщо на Рачински отпосле, щедра помощъ отъ 5000 рубли отпуснала за разширение на параклиса княгиня Воронцова, чийто съругъ князь и фелдмаршалъ Михайлъ Семеновичъ Воронцовъ билъ ржководителъ на тримесечната руска обсада на гр. Варна въ 1828 г., и въ деня на падането на града императоръ Николай I, който лично присѣтствувалъ при обсадата, му подарилъ златна сабя. Княгинята отпущала годишно и по 3000 гроша за поддържане на параклиса.

Радвалъ се Рачински отъ сърдце и душа на откритото българско училище и материално го подкрепялъ. Тѣй, *споредъ първата счетоводна кница* на варненската училищна община за пожертвуванията отъ 1860 до 1868 г. по издръжка на училището, пазена днесъ въ митрополията – подъ подписката „добры людіе“ Рачински внесълъ 6402 гроша Това е голѣма сума за оноа време.

Сияелъ той заедно съ българитѣ отъ радостъ, особено когато се доизградило и тържествено осветило на 25 юлий 1862 год. собственото двоетажно здание за българско централно училище, чиято направа, както съмъ отбелязвалъ и другъ пжтъ, е била най-сурсво спъвана отъ буйни гагаузи, подбутнати отъ кржгове при гръцката митрополия, и покривтъ ѝ цѣли деветъ месеца спиранъ, та е трѣбвало да се иде до централното турско управление въ Цариградъ и се издействува особенъ ферманъ за строежа на училището.

Презъ време на пребиваването си въ Варна Рачински е изработилъ руски стипендии за получаване гимназиално образование на Йосифа Стояновъ отъ Варна въ Смоленскъ и на Иванка Стаматона отъ Варна и Антонина Мамарчева отъ с. Юшенлии — въ Киевъ. Князь Воронцовъ пжкъ, залознатъ съ България, особено съ Габрово, още презъ войната въ 1812 година, издействувалъ, като одески губернаторъ отпосле, най-първитѣ руски стипендии за четирма българии въ одеската духовна семинария. Стипендантитѣ били Илия Грудовъ отъ Габрово, Добри Чинтуловъ отъ Сливенъ, Хр. Тодоровъ отъ Тръвна и Ал. Георгиевъ отъ Дупница.

Въ края на 1862 година Рачински напуца Варна. Срещу деньтъ, когато щѣлъ да отпжтува за Одеса, той и учитель Арабаджиевъ не мигнали, както ми разправи последниятъ, когато при отпразднуване на 11 май 1911 година петдесетгоишнината на българското училище въ Варна ми бѣше гостъ три дни, а обикаляли бавно цѣла нощъ града, низъ тѣснитѣ и криви улочки, и размѣняли мисли за бждещето на *българското дѣло* въ него, въ което ималъ дѣлока вѣра и за укрепването на което изигралъ огромна роля този неуморимъ руски консулъ. Презпльненъ съ тази вѣра, той праметналъ три пжти сабата си отъ радостъ и последния пжтъ съ таково увлѣчение близу до Арабаджиевъ, щото последниятъ изтрѣпва отъ уплаха, че въ възгорженостъ и самозабрава Рачински ще му отсѣче главата. Накрай Арабаджиевъ му разкрилъ, че е смутенъ и силно сломенъ отъ една дописка въ цариградския вестникъ „България“, която го изкарвала недеенъ

и неспособен учител, та е намислил да напусне за винаги учителската служба. Рачински авторитетно почва да го увещава, да не дава значение на този униятски вестникъ, който сипълъ огънь и жупелъ и срещу него, задето рѣзко се опълчилъ срещу гибелната униятска идея, като заставилъ и архимандрита Филарета да пише, като богословъ, макаръ и безименно, редъ статии въ „Цариградски вестникъ“, освенъ по черковния въпросъ, и противъ унията съ Римъ, та ходилъ и въ Цариградъ да се среща съ Тодора Бурмовъ и Илариона Макариополски. Съ последния тайно, понеже Цариградската българска община била взела становище, да не допуска явно общение съ Рачински въ метоха при българската черква, за да отклони подозрение отъ турскитѣ власти за руско влияние по черковния въпросъ. „Обществениятъ служителъ, натъртилъ Рачински, търпеливо трѣбва да понася и обиди, и да не се вдава тѣ да го отклонятъ отъ поставенитѣ му или поети задачи. Враждебността пѣкъ на Раковски въ „Дунавски Ледъ“ е понятна за мене, завършилъ Рачински, — тя е отъ чисто идейно и родолюбиво естество. Само че неоснователно е подзрението, че съмъ билъ правѣлъ пропаганда да се преселватъ българитѣ въ Русия“.

Рачински заминалъ, изпратенъ отъ Сава Герсевичъ, Хаджи Стамата Сидеревъ и К. Тюлевъ, които дошли да му засвидетелствуватъ и въ последенъ часъ признателната почитъ отъ страна на българската училищна община и го увѣрятъ, че той оставя въ Варна дълбока следа — скжпи спомени и голѣми почитатели. Силно развълнуванъ, Рачински имъ обявилъ, че напуща Варна съ чувства на голѣма тѣга, особено дето не можалъ да осжществи всички свои помисли и копнения за националния напредѣкъ на българитѣ, но че обичьта и привързаностьта му къмъ българския народъ ще останатъ за винаги твърди и най сърдечни.

Следъ отпътуването на Рачински се почувствувала необикновена празнина между нашитѣ дейци въ Варна, свикнали при неравната си борба да дирятъ у него — у този страстенъ българолюбецъ и съ благороденъ умъ, възторжна душа и жизнена енергия човѣкъ — нравствена опора и ободрение срещу низкитѣ похвати за клеветяване отъ грѣцкия митрополитъ, разяренъ сега и отъ постѣпкитѣ имъ, че искатъ за Варненско български владика, за която цель изпратили преди година и свой представителъ въ Цариградъ — Атанаса Георгиевъ отъ село Николаевка.

Рачински се помина въ 1876 год.

Поради горещото негово участие въ нашето възраждане и подемя въ Варна, заслужено и Варненския общински съветъ нарече на негово име една улица въ града при добре избранъ и съответенъ тържественъ случай — *отпразнуването петдесетгодишнината на българското училище въ Варна* на 11 май 1911 година, деньтъ за прослава на българскитѣ просвѣтители светитѣ Кирилъ и Методий. Тази улица е предишната линия втора, северно до Девическата гимназия. Тогазъ се нарекоха улици и на имената на всички кажи мѣстни дейци по възраждането ни въ града (Решение № 146).



хаджи Стамат Сидеров

Варна, 23 Декември 1928 г.





Ив. П. Церовъ.

II.

Сава Георгиевичъ.



ВАРНАДСКИ
ОБЩИНСКИ ВЕСТНИКЪ

Печатница Д. Тодоровъ, Варна.

Сава Георгиевич



Сава Георгиевичъ.

Сава Георгиевич е роден през 1830 г. във Велико Търново.

Той и брат му Никола са едни от най-значимите представители на Българското възрождане във Варна. Братя Георгиевич са сред учредителите на Българската училищна община и на първата българска местна банка.

Те основават търговска кантора през 1844 г., като първоначално се занимават с комисионерство, по-късно със самостоятелна търговия. Създават стабилни връзки с Цариград, Гърция и дори с Египет. В тяхната кантора се събират всички български революционни дейци, за да обсъждат народните въпроси. Никола и Сава Георгиевич вземат участие в националноосвободителното движение, като укриват в кантората си преминаващи през Варна революционери. Поддържат връзка с организатора и идеолога на българското националноосвободително движение Георги Сава Раковски. С тяхна помощ през 1867-68 г. варненските патриоти подготвят и изпращат доброволци в четите на Панайот Хитов и Хаджи Димитър.



Сава Георгиевич

Спомоществатели и радетели на възраждането на българщината, братя Георгиевич са сред първите варненски училищни настоятели. Константин Арабаджиев, първият български учител във Варна, е настанен да живее при Никола Георгиевич. Братята са най-щедрите дарители на първото българско училище във Варна. С лични средства закупуват и подаряват на общината имота, върху който се строи сградата на училището (позната днес като храм „Св. Архангел Михаил“).

Материали за историята на градъ Варна.

Редакционен комитетъ при Варненското археологическо дружество.

Ив. П. Церовъ.

Отдѣлъ V — Възраждане.

II.

Сава Георгиевичъ.

Българското възраждане въ Варна се начева много късно. Преди Кримската война, или по-право, преди 1860-тъ години — никакво съзнание за българска народност тукъ, ни искрица за духовенъ нашъ животъ. И това е обяснимо. Освенъ етнографскитъ особености на града, влияятъ и две специални и крайно неприязнени сили — постепенно сѣ повече засилваната елинизаторска роля на гръцката тукъ митрополия и на гръцкото алило-дидактично (взаимно) училище, открито въ 1845 година: тѣ именно и поглъщатъ въ гърцизъмъ голѣмо множество гагаузи и българи, особено чрезъ сръжнитъ похвати на дългогодишния гръцки учител Йоргичи Василиу, родомъ отъ Тулча.

Бие въ очи и фактътъ, че самоопомнюването на българитъ въ Варна като нация иде не отъ коренни жители на града, а отъ дошлитъ къмъ и следъ Кримската война отвънъ наши сънародници изъ разни български градове и села.

Единъ отъ главнитъ и най-дѣловити труженици по възраждане на българщината въ Варна е *Сава Георгиевичъ*, заедно съ погълмия си братъ *Никола*. Той е родомъ отъ Велико Търново. Роденъ е въ 1830 година. Училъ се въ родния си градъ, и то първомъ въ гръцкото тогазъ тамъ училище, а сетне въ българското взаимно училище. Въ Варна дошелъ при брата си Никола презъ 1846 година, а братъ му въ 1842. Тукъ тѣ отварятъ търговска кантора за комисиона; занимавали се и съ агентура на параходи. Търгували сж съ Цариградъ, Гърция и Египетъ.

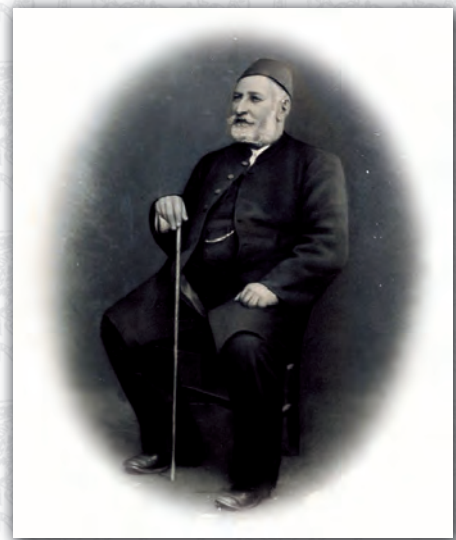
Въ кантората на братя Георгиевичъ се поражда именно мисълта, да се потърси учителъ за отваряне българско училище въ Варна. Писартъ имъ Хр. Поповичъ приготвя писмо до П. Р. Славейковъ въ Търново да имъ изпрати учителъ. Писмото се приема въ едно отъ събранията на варненскитъ българи презъ пролѣтъта на 1860 година, подписва се отъ братя Никола и Сава Георгиевичъ и праща до Славейкова. Последниятъ изпроважда за учителъ Костадина Тодоровъ Арабаджиевъ, който билъ взетъ да живѣе при братя Георгиевичъ, именно въ кжщата на погълмия отъ тѣхъ. (За личността на учителя Арабаджиевъ вижъ моята статия въ VI известия на Варненското археологическо дружество презъ 1914 г. стр. 3—19). Както се знае, училището се открило на 19 августъ 1860 г. въ кжщата на браваря Пѣйка Пеневъ отъ с. Гюндогду, Варненска околия. То, или казано въ по-широкъ сми-

сълъ, възраждането на българитѣ въ Варна изъ тъмната епоха на сурово фанариотско потисничество, е плодъ на черковния въпросъ, главно на решителния часъ въ неговото развитие — достопамятното Великденско събитие на 3 априль 1860 година въ Цариградъ при архиерейската служба на Илариона Макриополски за самостоятна българска църква — както и на топлитѣ съчувствия и благодатно въздействие на руския вицеконсулъ въ Варна Ал. В. Рачински.

Братя Георгиевичъ се числятъ и между първото българско училищно настоятелство, въ състава на което влѣзвали и Рали хаджи П. Мавридовъ (родомъ отъ Шуменъ), хаджи Стаматъ Сидеревъ (родомъ отъ Горня-Орѣховица), Костадинъ Мих. Тюлевъ (родомъ отъ Казанлъкъ) и Хр. Поповичъ (родомъ отъ Калоферъ), като грижата за по често нагледване на училището и редовно задоволяване нуждитѣ му се поема отъ Сава Георгиевичъ, поради голѣмата негова любовъ още отъ млади години къмъ учение, а по късно тази грижа се възлага на К. Тюлевъ и Иосифа Стояновъ, и Тюлевъ става кажи постояненъ секретаръ на българската община, подписвайки се: общински писаръ К. Михайловъ.

Никола и Сава Георгиевичъ сж и между първитѣ пожертвуватели за поддържане на българското училище въ Варна: понеже училището нѣмало никакви приходи, наскоро следъ откриването му, именно на 2 септемврий 1860 г. се открива подписка за доброволни помощи, каквито повечето отъ малцината тогазъ българи въ Варна внасятъ по 500 гроша. Колцина и кои именно сж тѣ е отбелязано въ първата отъ шестѣтъ счетоводни книги на Българската община въ Варна въ турско време, пазени днесъ въ митрополията. Отъ тѣзи счетоводни книги сж извлѣчени презъ февруарий 1898 година сведенията ми за първоначалнитѣ сждбини на българското просвѣтно дѣло въ Варна, напечатани въ „Отчета на Варненската девическа гимназия за учебната 1897-1898 година,“ стр. 35—50, допълнени и отъ разпити отъ мене на живитѣ още тогазъ ревнители за българска наука въ Варна: Сава Георгиевичъ, Хр. Поповичъ, управителъ въ онуй време на Варненската митница, Ангелъ Георгиевъ, родомъ отъ с. Бѣлица, Тръвненско, свещеникъ Костадинъ Дъновски, родомъ отъ градецъ Устово, Ахъчелебийско, дошелъ въ Варна отъ с. Николаевка, както и отъ дошли тѣ по късно въ Варна: Янко Славчовъ отъ Търново, заселенъ въ Варна презъ 1865 г. и Величко Христовъ, родомъ отъ с. Недѣлковци, Еленско, преселенъ въ Варна отъ Разградъ презъ 1868 г. Повече и ценни сведения ми даде Сава Георгиевичъ. Той ми събщи приблизителното число и на ученицитѣ въ откритото българско училище въ 1860 година — 25 момчета и 15 момичета. Съ него ходихъ и лично да видя кжщата на балтаджи Пѣйка Пеневъ, дете е грейнала първата заря на българска просвѣта въ Варна — кжща находяща се се на североизтокъ отъ площадъ „Иосифъ I“ и съборена презъ 1903 година при урегулиране площада. Тази кжща имаше два етажъ. Горниятъ, който се състоеше отъ три стаи, е служилъ собствено за училищно помѣщение: дветѣ стаи били класни — едната за ученици, другата за ученички, а въ третата се слагали учебни вещи.

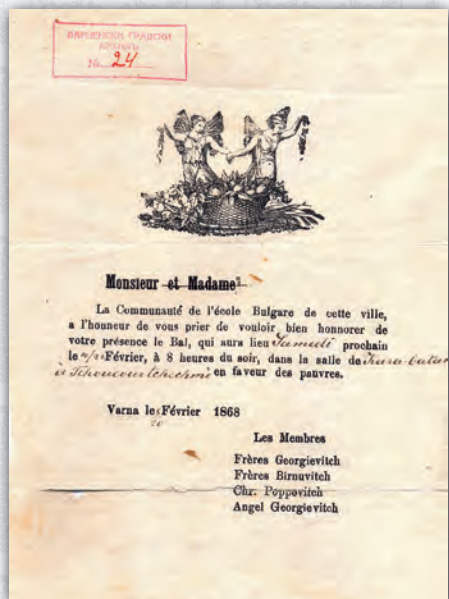
Ситуационниятъ планъ на тази кжща се сне, по мое подсъща-



Рали хаджи Мавридов

Сава Георгиевич успява да издейства позволително от турския мютесариф Ашир бей. На 25 юли 1862 г. училището е открито тържествено в присъствието на всички българи от Варна, руския консул Александър Рачински и варненския окръжен управител.

Сава Георгиевич умира през 1904 г. във Варна.



**Покана от настоятелството
на първото българско
училище в гр. Варна, 1868 г.**

не, от техническото отделение на Варненската община през 1898 година и е приложенъ при „Отчета на Варненската девическа гимназия за 1897—98 г.“, въ който отчетъ е прибавенъ и начертаниятъ външенъ видъ на кжщата отъ тогавашната учителка по рисуване при девическата гимназия Урания Папазова (днесъ г-жа Ив. Вакъвчиева). Последниятъ се намѣрва и въ Варненския археологически музей.

По събранитѣ ми сведения презъ 1898 година е стѣкмена и брошурата ми „Петдесетгодишнина на българското училище въ Варна — 1860/1861—1910/1911 г.“

Ползувайки се съ довѣрие и обща почитъ, на името на Сава Георгиевичъ било купено презъ 1861 година мѣсто за 13600 гроша, върху което да се построи *общинско* българско училищно здание. Крепостниятъ актъ съ денословъ 6 юлий 1861 г. се пази въ Археологическия музей. Скоро се купува още едно мѣсто до купеното преди и върху тѣзи две мѣста се начева строежътъ на двоетажна училищна сграда (днешната стара българска църква „Св. Архангелъ“). За посрещане на разходитѣ, продължава се събирането помощи, и то не само отъ Варна, а и отвънъ. Въ този случай най-щедро дарение отъ 13750 гроша внася варненскиятъ пламененъ родолюбецъ хаджи Стаматъ Сидеревъ, обѣсенъ отъ турцитѣ въ Добричъ презъ руско-турската война въ 1877—1878 г. по подозрение, че издавалъ на навлѣзлитѣ въ Добруджа руски войски нѣкакви тайни. Доизкарването, обаче, на училищното здание, както съмъ изтъквалъ и по преди, среща неспирни спънки отъ нѣкои буйни грѣкогагаузи, — единъ денъ сбирщина голѣма отъ тѣхъ, по внушение на грѣцката митрополия, се явява дори и предъ конака (окръжното управление) и съ крѣкотене изисква отъ мюлесарифина да спре направата на училището. Последниятъ изпраща стражари, които пропѣждатъ работницитѣ. Скоро нѣкои гагаузи разграбватъ и строителнитѣ материали за сградата. Тогазъ българитѣ подаватъ писмена тѣжба направо до Високата порта въ Цариградъ и чрезъ представителя си по църковния въпросъ въ Цариградъ, Аг. Георгиевъ отъ с. Хадърча (Николаевка), изработватъ надлеженъ ферманъ за построяване на училището. Докато се издаде, обаче, ферманътъ, минаватъ се деветъ месеца Презъ това време, именно преди пристигане на фермана, Сава Георгиевичъ успѣлъ да издействува позволително за доизграждане зданието отъ варненския мюлесарифинъ Аширъ бей, комуто често често служвалъ по издължение негови полици въ Цариградъ. (Позволителното е съ денословъ 7 декемврий 1861 г.). Зданието се довършва и тържествено осветява на 25 юлий 1862 година, като за главенъ учителъ се повиква Сава Ил. Доброплодни, родомъ отъ Жеравна, сършилъ висшето училище въ Куручешме въ Цариградъ. На училището се поставя табела съ български и френски надписъ „Българско централно училище“ и за негови покровители се провъзгласятъ св. Кирилъ и Методий, при особена религиозна прослава — изпѣване тропаря имъ, полагане надъ учителската катедра иконата имъ и предъ нея златно кандило, а подъ нея на една таблица съ златни букви кирилската азбѣрка.¹⁾

1) Недавна варненскиятъ лѣкарь г-нъ Мих. Бърневъ ми показва едно свое училищно свидетелство отъ първи класъ въ гр. Варна презъ 1878 —

Доброплодни учителствувалъ въ Варна три години — отъ 1862/63 до 1865/66. Той възвелъ напълно взаимоучителната метода, броятъ на ученицитѣ нараства надъ 100, между които имало вече и гагаузчета, като ученицитѣ се учили въ долния етажъ на училището, а ученичкитѣ въ горния. Презъ 1863/64 учебна година Доброплодни отваря и *първи класъ*, а презъ 1864/65 — *втори*.

Казано изобщо, отъ негово време почва подемъ и значителностъ на училището; заедно съ това крепне и се засилва и българщината въ Варна, като си набелязва и нова целъ на дейностъ — *създаване български черковенъ храмъ въ Варна* — за да добие характеръ на пълна черковно училищна община и като таквази — да затвърди предъ властта националността си положение въ града. За тази целъ, при липса на материални сръдства, на 14 февруарий 1865 година билъ превърнатъ *тайно* долниятъ етажъ на българското училищно здание *въ черква* св. архангелъ Михаилъ, като нощемъ се донасятъ икони отъ село Николаевка. (На последовалитѣ гръцки доноси мютесарифинтъ Абдулъ Рахманъ паша не далъ внимание предъ видъ възторжността на българитѣ). За черковенъ предстоятель се отрежда свещеникъ Костадинъ Дъновски. — И при този случай живо участие взематъ братя Георгиевичъ. — За второ училищно помѣщение се наема пакъ къщата на балтаджи Пѣйка.

Презъ 1868—69 учебна година се отваря *отдѣлно* девическо училище въ наетата къща на хаджи Катинка Статева въ II участъкъ на града, улица „Одринъ“ срещу къщата на Сава Георгиевичъ, по починъ на последния, и първа учителка въ него била Мария Н. Бацарова, родена хаджи-Иванова, родомъ отъ Калоферъ, въ чийто женски манастиръ „Св. Троица“ била дадена още малка и тамъ се е учила — а този манастиръ и Самоковскиятъ женски метохъ се считатъ за люлка на женското образование въ България; оженила се презъ 1852 г. за Никола Из. Бацаровъ, учителъ сѣщо въ Варна отъ 1866 до 1870 година.

Съ поддържането на Варненското девическо първоначално училище се натоварватъ, по протоколно решение на 11 май 1868 г., българскитѣ свещеници отъ Варненско, Добричко (Х. Пазарджишко), Балчишко и Провадийско, начело на архимандритъ Панарета. За сѣщата целъ училищното настоятелство разиграва и лотария. Реченото настоятелство, въ съставъ братя Георгиевичъ, братя Бърневи, Христо Поповичъ и Ангелъ Георгиевъ, дало въ 1868 г. балъ въ полза на беднитѣ. Единъ отъ запазенитѣ билети за този балъ ми бѣ далъ Сава Георгиевичъ, който дадохъ въ Археологическия ни музей. Презъ тази година (1868) се поминалъ Никола Георгиевичъ въ Александрия, бидейки тамъ по търговията си. Нека мимоходомъ отбележа тукъ, че варненски гражданки сж първитѣ, които даватъ примѣръ да се образуватъ въ страната женски благотворителни дружества, допринесли та и днесъ допринасятъ тъй много за облекчение участъта на беднитѣ. — На

1879 учебна година, отъ което се вижда, че Варненското мъжко класно училище и тогазъ, сир., следъ освобождението, носи името „Свети Кирилъ и Методий“. На следниятъ 1879—1880 учебна година, както се знае, това училище биде обрнато въ държавно реално училище, а сегне — въ гимназия, чийто првъ директоръ бѣ Тодоръ Н. Шишковъ, та добре ще е Варненската мъжка гимназия да носи името на знаменититѣ свети български просвѣтители.



Христо Попович



Никола Георгиевич

ОЩЕ ПО ТЕМАТА:

Димитрова, Станка. Из Кoresпонденцията на братята Никола и Сава Георгиевич с Христо П. Тъпчилещов. // Българското възрожденско общество - проблеми, борби и постижения. - С., 2012, с. 155-164.

21 януарий 1867 г. Женското добродетелно българско дружество въ Варна дало балъ въ къщата на Янаки Флорисъ (сега институтъ за глухонѣми), находяща се въ улица Княжеска, за подпомагане беднитѣ ученици, отъ който постъпили около 10000 гроша (в. „Македония“, год. 1, 1867, бр. 15).

За поддържане училищата си варненскитѣ българи сж дирили подкрепа, освенъ отъ други наши общини и родолюбци въ България и Влашко, и отъ заможни лица, нашенци и чужденци, които сж минавали презъ Варна. Ще спомена единъ подобенъ случай. Презъ 1863 година минава презъ Варна за Цариградъ Мишо Анастасиевичъ, сръбски майоръ въ оставка, установенъ въ Влашко, дето се занимавалъ съ прекупуване каменна соль и продаването ѝ въ България. Сава Георгиевичъ го завежда въ централното българско училище и му описва скѣднитѣ срѣдства по издръжката му. Анастасиевичъ подарява 50 турски лири.

На 25 юлий 1870 г. се основава въ Варна читалище „Възрождение“ по подбуда на Янка Славчовъ, за което варненецътъ Сотиръ Даскаловъ подарява 3000 гроша; а въ началото на 1871 год. се основало и българско ученическо дружество „Просвъщение“, по потикъ на главния учителъ въ града Димитра Станчевъ, родомъ отъ Шуменъ, училъ се въ класното училище на родния си градъ въ време на Добря П. Войниковъ.

Смѣло варненскитѣ българи — поели къмъ 1866 година похватно ржководството на училищнитѣ и черковни работи и въ окржга — заставатъ и въ реда на борцитѣ по черковния въпросъ, — отказватъ се писмено по официаленъ редъ отъ патриаршията, повеждайки и цѣль варненски санджакъ, изпращатъ още въ 1861 г. за представителъ отъ Варненско Атанаса Георгиевъ отъ с. Николаевка, а въ 1871 г. — Господина хаджи Изановъ отъ Добричъ и упорно искатъ: и Варна да се включи въ българскитѣ епархии, докато най-сетне на 1 декемврий 1872 год. щастливо посрещатъ първия свой български владика — благополучно светителствуващия и днесъ митрополитъ Симеонъ. За това свидетелствуватъ високо и пазенитѣ въ Варненския археологически музей въ две копирни книги ценни писма на Българската община въ Варна отъ 1868 до 1875 г. на брой около 700, чието публикуване въ цѣлостъ е крайно желателно и отъ грамадно значение за историята на градъ Варна.

Следъ пристигачето на митрополитъ Симеона, а особено следъ като презъ 1873 -74 учебна г. дошелъ за главенъ учителъ Хр. Самсаровъ (родомъ отъ Сливенъ, училъ се въ Търново при Никола Михайловски въ устроеното стъ него тамъ въ 1856 г. главно училище съ педагогична насока, следъ онова въ Елена въ 1849 г. и две години въ медицинското училище въ Цариградъ, учителствувалъ въ Ески-Джумая, отдето се премѣства въ Варна), българскитѣ училища въ града ни, първоначални и класни мжжко и девическо, добиватъ по-пълненъ развой и уредба, тъй като за тѣхъ почва да се отпуска значителна помощ и отъ епархално право, — мжжкото класно състои отъ I II и III класъ, а девическото отъ I и II кл. Учителка въ последното била Кица полъ-Иванова отъ Панагюрище, свършила петокласното девическо училище въ Стара-Загора и препоржчана отъ Старозагорското учил. настоятелство на

Варненското. Нейна предшественица е Виктория Живкова отъ Търново. Самсаровъ се застоява въ Варна като главенъ учитель до освобождението.

Признавайки, че успѣхътъ на българското дѣло въ Варна, кждето гърцизмътъ бѣ издигналъ една силна своя крепостъ, е плодъ предимно на всеобщия български духъ, жертви, примѣрно единопущие и безкористие — отраднa противоположностъ на днешната наша пагубна раздробеностъ и устремъ за материални облаги и лични изгоди, — сѣ пакъ наложителенъ нашъ дългъ, че и отъ обществена полза е, при споменитѣ за доброто старо време, да се изтъкне поотдѣлно идейността, жизнената сила и напоръ и на нѣкои единични личности, които при тежкитѣ тогавашни условия извършиха, съ материалнитѣ си и нравствени грижи за българското училище въ Варна и мжжествения си примѣръ, цѣлъ подвигъ. Съ това се доизяснява и дѣлото. Между тѣзи личности преднѣо мѣсто държи Сава Георгиевичъ. Голѣми сж неговитѣ заслуги за българското просвѣтно и черковно дѣло въ града и изобщо — за възсъздаване и засилване на българщината въ най чаровния роденъ морски нашъ кжтъ.

Сава Георгиевичъ бѣ човѣкъ тихъ, премодушенъ, съ цѣлостенъ характеръ и природно благородство, — човѣкъ сжщински деятель. Спомнямъ си живо съ каква трепетна увлѣкателностъ и сериозностъ той ми разправяше по-важнитѣ стѣпки въ развоя на народно-училищното ни дѣло въ града: зародиша му, устояването на всички спѣнки и задѣвки отъ гърци-гагаузи (устройвани на училището безспирно, а на черковнитѣ служби и шествия — на Богоявление и Погребена сжбота) и тържеството му, както и възвишената си наслада отъ величието му днесъ, заветна мечта и хубаво възмездие особено за първичнитѣ му ревнителни и творци. Това бѣ въ присжтствието и на покойния Величко Христовъ, другъ сжщо голѣмъ общественъ деятель, който и недавнопочиналиятъ знатенъ народникъ Янко Славчовъ сж биле непрекъснато училищни настоятели отъ 1870 година до освобождението.

Сава Георгиевичъ бѣ и гостолубецъ горещъ. Въ неговата кжща е слѣзвалъ обикновено и митрополитъ Симеонъ при идването си въ Варна въ турско време, както и други видни посетители на града, народопросвѣтни труженици, книжовници и писатели, като П. Р. Славейковъ, комуто варненскитѣ българи изобщо били твърде много привѣрзани, особено по време на черковния въпросъ, задлѣжавайки своя представителъ Господина хаджи-Ивановъ да върви нераздѣлно съ него.

Сава Георгиевичъ се помина въ 1904 година, следъ най добре изпълненъ най-първъ общественъ дългъ, честитъ да види и невѣроятната за него широка разрастналостъ на българското училищно дѣло въ Варна и съвършено преобразенъ града въ народостно и държавно-политическо отношение. На негово име и на брата му Никола Варненскитѣ общински съветъ нарече презъ 1911 година една улица въ града ни — предишната *линия трета*.



Сава Георгиевич
със сина си Жорж

Варна, 5 Януарий 1929 г.





Никола Бацаров

Никола Иванов Бацаров, с духовно име Йосиф, е роден на 9 март 1818 г. в Калофер. Учи последователно в родния си град, в гръцко училище в Цариград, в Габрово при Неофит Рилски и в Соколския манастир при Неофит Бозвели. Приема духовен

Материали за историята на градъ Варна.

Редакционенъ комитетъ при Варненското археологическо дружество.

Ив. П. Церовъ.

Отдѣлъ V — Възраждане

III.

Никола Ив. Бацаровъ.

На последния листъ отъ първата счетоводна книга на Варненската българска община до освобождението, пазена сега въ митрополията, се намѣрватъ следнитѣ четири стиха съ дидактиченъ характеръ, писани съ доста красивъ и четливъ почеркъ отъ варненския учителъ презъ 1866, 1867, 1868 и 1869 години Никола Ив. Бацаровъ:

Боже, на помощъ намъ бжди,
съгласие и любовъ упаци:
да напреднемъ вси въ наука,
да имаме въ всичко сполука!

За този учителъ-стихотворецъ, ревностенъ проповедникъ на наука презъ време на варненското възраждане и чрезъ речъ поетична, подчертаващъ и девиза на варненскитѣ труженици, издълбанъ върху печата на българската училищна община, че само въ „съгласието“ е тѣхната сила и сполука, понеже сж поставени при условия, дето всичко кажи е противъ тѣхъ — азъ се отнесохъ съ писмо отъ 5 февруарий т. г до сина му въ София, доктора Ив. Бацаровъ, санитаренъ генералъ отъ запаса, да ми даде нѣкои животописни сведения, каквито предварително ми даде за майка си, Мария Бацарова, първата българска учителка въ Варна.

Дръ Ив. Бацаровъ се отзова твърде любезно и съ писмо отъ 27 февруарий ми даде следнитѣ сведения, взети отъ самата автобиография, останала отъ баща му въ ръкописъ.

Баща ми, Никола Ив. Бацаровъ, е роденъ на 9 мартъ 1818 год. въ Калоферъ. Най-първо се е училъ въ тогавашнитѣ училища келии, устроени при черквитѣ, съ учители духовни лица отъ манастиритѣ въ Света-Гора или свети Иванъ Рилски. Първитѣ му учители сж биле отецъ Сава, светогорски зографски монахъ при черквата „Свети Атанасъ“, при когото изучилъ часослова, и сетне отецъ Симонъ, хилендарски монахъ, пѣвецъ при черквата „Света Богородица“, при когото изучилъ псалтиря, светчето, апостола и пр. черковни книги.

Въ 1831 г. отишелъ въ Цариградъ, дето постъпилъ въ гръцкото училище въ Куручешме, главно да изучи гръцки езикъ, и

следвалъ въ него две години предметитъ законъ Божи, граматика, аритметика, география и история. Следъ това постъпилъ на работа при баща си, търговецъ въ Цариградъ.

Въ 1836 година отишелъ въ Габрово да изучи взаимноучителната метода и свършилъ устроеното преди година тамъ отъ Неопита Рилски училище.

Въ 1840 г. става учителъ въ Калоферъ; а въ 1849 г. — въ Мачинъ, кждето остава до Кримската война. Изложенъ зле тогазъ предъ турцитъ, той емигриралъ въ Бесарабия съ отстъпващитъ руски войски. Следъ последвалата амнистия, върналъ се отново въ Мачинъ, ала не останалъ тамъ дълго време — отишелъ въ 1858 г. за учителъ въ Шуменъ. Тукъ, покрай учителството, започва и нова дейностъ — по черковния въпросъ.

Въ 1866 г., поканенъ отъ варненскитъ първенци, става учителъ въ Варна, дето усърдно се заема съ уреждането на мъжкото училище и наскоро и съ девическото, като веднага започва и борбата съ гърцизма въ този градъ. Въ съгласие тукъ съ първенцитъ, той изработва „Привремененъ законникъ за управлението на епархиалното българско духовенство“ Въ този законникъ, отбелязанъ изцѣло въ автобиографията му, който е ималъ за целъ да съсрѣдоточи около Варненската българска община всички български свещеници отъ Варненската епархия, се уреждатъ отношенията между духовнитъ лица въ епархията, както и тия между духовни и мирски лица, за която целъ се свиквали и общи духовни събрания, или конгреси, два пжти въ годината — презъ месецитъ май и септемврий. Съ законника се урежда сжщо воденето при всѣка черква на метрически книги за ражданията и вѣнчанитъ лица, издаването вули за вѣнчаване отъ Варненската епархиална духовна община и се учредява духовенъ сждъ при сжщата община за разглеждане бракоразводни дѣла. Въ Варненската община се изпитватъ и предзарително одобряватъ и кандидатитъ за селски учители.

Управлението на тъй устроената община било повѣрено на четири избрани мирски лица подъ председателство на свещеника на новооткритата българска черква въ Варна, помѣщавана въ долния етажъ на училищната сграда. На учителя Н. Бацаровъ, обаче, е била възложена най-важната и трудна работа — общата насока на дейността на общината и воденето дѣлата и кореспонденцията ѝ.

Презъ месецъ февруарий 1867 г. той заедно съ председателя на общината предприели една организационна обиколка изъ цѣлата Варненска епархия, която траела цѣлъ месецъ, съ целъ да отдѣлятъ отъ гърцитъ всички български села и ги присъединятъ къмъ новата Варненска духовна община.

Пръвъ председателъ на общината е билъ свещеникътъ при българската черква въ Варна Константинъ Дъновски отъ с. Хадърча, човѣкъ представителенъ и съ добъръ гласъ; ала, понеже билъ неукъ и не проявявалъ никаква дейностъ, отправено е било писмо отъ общината до българския владика Илариона Макариополски въ Цариградъ да имъ изпрати достойно лице. За такова



Мария Бацарова

сан „архимандритъ“. Известно време служи при Търновския владика, а от 1845 г. е игумен на Калоферския манастир.

От 1849 до 1858 г. живее в Мачин, Северна Добруджа (дн. Румъния). На неговите усилия се дължи откриването на българско училище в града, въвеждането на взаимноучителния метод на обучение и налагането на български език в училището и богослужението. По време на Кримската война е избран за съветник в градското управление и развива активна дейност по записването на български доброволци. През 1858 г. напуска Мачин

и се установява в Шумен, където учителства заедно със съпругата си Мария Бацарова в девическото взаимно училище. Същевременно е секретар на общината в града. Сътрудничи на възрожденския печат: в. „Цариградски вестник“, в. „България“, сп. „Духовни книжки“, в. „Турция“, в. „Право“, сп. „Слава“. Кореспондира с Георги Сава Раковски.

Никола Бацаров е поканен за главен учител в първото българско училище във Варна през 1866 г. и остава на този пост до 1869 г. Помага за уреждането на първото местно девическо училище (1866), където преподавател става жена му Мария. Активно работи и по отделянето на българските селища във Варненско от гръцката духовна опека.

След Освобождението е старши жандарм в Дивдядово, Шуменско, председател на градския съвет и кмет на Нови пазар, мирови съдия. Умира в София.

ОЩЕ ПО ТЕМАТА:

Бацаров, Никола. Животоописанието ми / Никола Бацаров ; Състав., предг. и бел. Вера Василева. - София : ОФ, 1986 (В. Търново : Д. Найденов). - 144 с.

той имъ изпратилъ оттамъ презъ месецъ октомврий 1867 г. архимандритъ Панарета. Последниятъ, човѣкъ уменъ и опитенъ, повелъ работата успѣшно, и въ продължение на две години цѣлата Варненска епархия се освободила отъ гръцката духовна властъ и присъединила къмъ Българската духовна община въ Варна.

Н. Бацаровъ не е можалъ, обаче, да се радва на този свой успѣхъ, — къмъ края на 1869 година, по семейни причини, той трѣбвало да напусне Варна, и отиде за учителъ въ Провадия, дето останалъ до 1872 г. Но и презъ този тригодишенъ периодъ той не преставалъ да взема живо участие въ работитѣ на Варненската община — винаги се отзовавалъ съ готовностъ на поканата ѝ да участвува при разрешаването на важни нейни въпроси, а сжщо и да присѣдствува на общитѣ духовни епархийски събрания.

Отъ 1872 до 1874 г. Н. Бацаровъ е учителствувалъ въ гр. Русе, а отъ 1874 до освобождението — повторно въ Шуменъ.

Помина се на 19 декемврий 1892 г. въ София.

Архим. Иннокентий.

IV.

Архимандритъ Филаретъ.

Въ числото на дейцитѣ, който доста много е допринесълъ за възраждането на българщината въ града ни, презъ половината на миналия вѣкъ, е и варненскиятъ жителъ архимандритъ Филаретъ. Тукъ ще дадемъ биографически сведения за неговия животъ и деятельность.

Родителитѣ на Ф., варненски жители, се именуваха Реисъ Танасъ Папафотиоглу и Параскева Танасова. Тѣ имали 7 деца: шесть женски и едно мъжко. Женскитѣ всички се поминали и взели храненица на име Атина. Последното мъжко дете билъ Филаретъ, чието свѣтско име се казвало Фотий. Той се родилъ около 1821—22 год., сждейки по това, че при сключване на Одринския миръ, билъ дете на 6—7 годишна възраст. Още като такова, той се отличавалъ съ своята пѣргавина, будностъ и любознателностъ. Това обърнало вниманието на единъ висшъ руски офицеръ, временно квартируващъ въ града, който го много обикналь и желалъ да го вземе съ себе си въ Русия за да му даде нуждната възпитание и образование.

Офицерътъ за тая целъ се обърналь съ молба къмъ родителитѣ на малкия Фотий, обаче, тѣ му отказали, подъ предлогъ, че той имъ е единственото мъжко чедо, Недоволенъ отъ отказа, за да изпълнятъ желанието му, офицерътъ намислилъ тайно да

го отнеме отъ родителите му. И успѣлъ. Въ единъ прекрасенъ день, заминавайки за Русия, взелъ съ себе си малкия Фотий. Дали последниятъ решилъ драговошно да напусне своитѣ родители, и, безъ тѣхното знание, да замине съ своя бждащъ благодетель, не ни е известно. Едно, обаче, се знае, че малкиятъ Фотий, съ още други двама свои връстници, които, така сжщо, руситѣ желали да отвезатъ съ себе си въ Русия, много често сж посещавали въпросния офицеръ въ неговата квартира, който имъ давалъ разни сладкиши, овощия и т. п.; нѣщо, което, може би, като дете, е примавило Фотия да се реши на такава постъпка, още повече, ако му било обещано, че въ Русия ще получи образование и възпитание, следъ което ще се завърне при родителитѣ си и може да стане голѣмъ човѣкъ.

Следъ пристигането имъ въ Русия, офицерътъ настанилъ Фотия въ училище, по всѣка вѣроятностъ — духовно. Това изчезване на Фотия отъ града силно разтревожило родителитѣ му. Между последнитѣ настанало голѣма тревога. Но, като си спомнили голѣмото желание на офицера да му дадатъ Фотия ни най-малко не се усъмнили, че той, при заминаването си, взелъ го съ себе си. Безграничната родителска обичъ къмъ единственото свое чедо принудило бащата да замине веднага за Русия и да го потърси. Следъ дълго търсене той се завърналъ въ Варна съ разбито отъ скръбъ сърдце за непостигнати надежди. Минало се години. Никакви известия за сждбата на Фотия. Това дало поводъ на родителитѣ му да предполагатъ, че се поминалъ. И за утешение на разбитото отъ скръбъ сърдце отслужвали вече за него панихиди.

Следъ толкова години на неизестностъ случило се на едно духовно лице отъ Варна да замине за Русия, по събиране на помощи. Между другитѣ градове въ Русия това лице посетило и гр. Киевъ. Тукъ, по една случайностъ, това лице се срещнало съ Фотия въ Духовната семинария, въ която е следвалъ. Отъ разговоръ на разговоръ Ф. узналъ, че духовното лице било отъ Варна. Тогава той го запиталъ не познава ли семейството на Реисъ Танасъ и дали сж живи, както и не е ли слушалъ да се говори за нѣкое изгубено дете, когато рускитѣ войски, следъ свършване войната съ Турция, се оттеглили. Духовното лице му отговорило, че действительно познава това семейство, далъ му адреса, както и своя. Тогава Ф. му се открилъ, че това изгубено дете билъ говорившиятъ съ него, но го помолилъ, като се завърне въ Варна, да не съобщава нищо на родителитѣ му, защото нѣмало да го оставятъ спокоенъ да завърши образованието си.

Духовното лице, следъ като се завърнало въ Варна, срещнало се съ родителитѣ на Ф., обаче, нищо не имъ открило, а само имъ казалъ, че на панихиди да служатъ за своя синъ, а молебень за здравето му.

Следъ като Ф. завършилъ образованието си писалъ на познатото вече нему духовно лице, че въ скоро време ще се завърне въ Варна. Това писмо лицето съобщило на майката на Ф., обаче, тя не повѣрвала, като казвала: „Когато мъртвитѣ ще се върнатъ отъ другия свѣтъ, тогава ще се върне и синъ ми.“

Архимандрит Филарет

Роден е във Варна около 1820 г. Според някои документални източници светското му име е Иван Доброволски. А сведения на негови родственици сочат, че кръщелното му име е Фотий, учи в Киевската семинария, по-късно в богословското училище на остров Халки.

При завръщането си във Варна става учител по български език в гръцките училища в града, а по-късно и директор. Преподава като частен учител на сина на руския вице-консул Александър Рачински. Избран е за настоятел на



Стара Варна

Руската консулска църква във Варна, открита по препоръка на Московския митрополит и с разрешението на Вселенския патриарх. В параклиса „Свети Николай“ към руското консулство архимандрит Филарет свещенодейства от 13 април 1861 г. до смъртта си през 1875 г. С неговите проповеди против „фенерското духовенство“ и западната религиозна пропаганда, с тълкуванията из свещената история и др. печели авторитет и уважение сред съгражданите си.

Архимандрит Филарет умира на 28 октомври 1875 г. Погребан е в най-старата действаща църква във Варна „Св. Богородица Панагея“ (днес по-известна като „Малката Богородица“).

Скоро следъ това писмо Ф. пристигналъ въ Варна. Съ пристигането си отишелъ въ къщата на духовното лице, а наедно съ последното отишли въ къщата на родителитѣ си. Баща му трѣбва да се поминалъ, защото срещата въ къщата става само съ майката. За да я увѣри, че действително той е нейнъ синъ, запиталъ майка си, не помни ли синъ ѝ да има нѣкакъвъ белегъ. Понеже се изминали много години, майка му забравила за белега. Тогава той запиталъ за сестра си Атина, която била храненица, и напомнилъ на майка си за случката. Тя била следната: веднѣжъ играялъ наедно съ сестра си. Понеже билъ много палавъ, качилъ се на единъ прозорецъ съ кепенци (крила). За нещастие, едната половина отъ крилото се откъснала, падналъ и си отръзълъ малкия прѣстъ на крака. Като напомнилъ на майка си за тая случка, изулъ си чорапа и показалъ ѝ крака си. Отъ голѣма радостъ, като се увѣрила, че наистина той е нейния изгубенъ синъ, припаднало ѝ, но скоро се свестила. Ф. е билъ вече духовно лице на 26—27 гидишна възраст. Значи около 20 години той не се завръщалъ въ Варна.

Г. Димитровъ въ VI кн. на „Известия“ на Варнен. археол. д-во, пише, че майката на Ф. го познала, следъ като ѝ посочилъ знака, който ималъ подъ мишницата си, т. е. една естествена прищица, колкото единъ орѣхъ. А внукътъ на Ф., Никола, като разказва за осакатения прѣстъ на крака, предава случилото се иначе, а не тъй, както го изложихме по-горе, разказанъ ни отъ г-жа Елена Харалампиева, близка родственица на Ф. Споредъ Никола осакатяването на прѣста се дължало вследствие падането на Ф. отъ високо на една тежка остра дъска, надъ която имало сладки работи, които той, малъкъ още, се мжчилъ да достигне натрупвайки възглавници една върху друга, за да се покатери по тѣхъ и стигне дъската, а по дъската сладката. Но той падналъ отъ възглавницитѣ и надъ него се прекатурили сладката, саханитѣ и дъската, и му причинили осакатяването. Бащата на Никола, Иванъ, който билъ джирахъ (практикантъ лѣкаръ за рани) го излѣкувалъ, но и така, пакъ останалъ съ осакатенъ прѣстъ.

Ф. престоялъ въ Варна кратко време, въ чинъ иеродиаконъ. Патриаршията, презъ това време отправила писмо до гръцката тукъ община, която да препоръча нѣкой младежи, които да следватъ образованието си въ Халкинското богословско училище. Общината намѣрила за добре да изпрати даровития и способенъ иеродиаконъ Ф. Последниятъ заминалъ и постъпилъ въ въпросното училище. Следъ свършване на богословскитѣ науки и въ това училище, той се завърналъ въ своя роденъ градъ, гдето отначало служилъ като частенъ учителъ по гръцки езикъ. Но като владѣлъ добре и славянски, като руски възпитаникъ, той, въ своята къща, преподавалъ и славянски езикъ на нѣкои младежи, вѣроятно българи.

Споредъ покойния Иосифъ Стояновъ, драгоманинъ при Руското посолство въ Цариградъ, който почина тукъ на 29 I 1923 г., А. Ф., следъ завръщането си отъ Цариградъ въ Варна, билъ назначенъ за директоръ на гръцкитѣ училища („Известия“ IV стр. 23, заб. 21), а споредъ покойния Г. Димитровъ за *педономоеъ*, т. е.

наблюдателъ за възпитанието и поведението на децата, какъвто билъ по после, макаръ и неофициално и при българскитѣ училища („Известия“ VI, стр. 22), за която длъжностъ отъ демо-герондията (митрополитския съветъ) му се плащало 10,000 гроша годишна заплата.

Презъ това време тукъ е билъ руски вице-консулъ Ал. В. Рачински (глед. I притурка къмъ „В. О. В“ подъ заглавие „Ал. Рачински“ отъ Ив. Церовъ), съ когото Ф. влѣзълъ въ тѣсни приятелски връзки. По ходатайството на първия, чрезъ тогавашния варненски грѣцки митрополитъ Парфирия, Ф. билъ ржкоположенъ въ презвитерски чинъ и възведенъ въ архимандритско достойнство отъ сѣщия митрополитъ. Съ своето ходатайство за повишението на Ф. въ казания чинъ, Рачински гонилъ свои цели.

Той поискалъ отъ Ф. да се въведе въ грѣцкитѣ училища изучаването на български езикъ. Това предложение Ф. направилъ достояние въ съвета при митрополията, като го обосновавалъ съ това, че населението въ селата на Варненската околия е почти българско. Предложението предизвикало, отъ страна на членовете въ съвета, голѣма протестъ и, на следующия день, Ф. билъ уволненъ отъ занимаемата длъжностъ. Тогава той отишелъ при Рачински и му разправилъ случилото се. Последниятъ му казалъ, че отъ деня на уволнението ще получава двойна заплата отъ Руското правителство, т. е. 1000 рубли, които се равняватъ на 20,000 гроша. Освенъ това консултътъ му обещалъ, че като отиде въ Русия, ще се постараетъ да получи още 1000 рубли отъ Св. Синодъ, както и станало.

Тъкмо презъ това време Рачински успѣлъ да получи разрешение отъ Св. Синодъ да отвори руски параклисъ, въ една отъ стаитѣ на консулството, което се помѣщавало въ голѣмата кѣща на х. Коста Залъмовъ. За настоятелъ (не въ смисълъ на епитропъ, както у насъ се разбира, а като предстоятелъ, какъвто днесъ имаме при църквата „Св. Стефанъ“ на Фенеръ, въ Цариградъ; тъй е обозначена длъжността и въ руския му паспортъ № 33), на новооткрития параклисъ е билъ назначенъ Ф., който на 12 априль 1861 г. извършилъ и освещаването му. Откриването на параклиса е било голѣмо събитие и за живущитѣ тукъ българи, които го посещавали и слушали богослужение на славянски езикъ.

Освенъ прѣката си длъжностъ — предстоятелъ на параклиса — Ф. билъ и частенъ учителъ на Сергия, синъ на Рачински. Безсъмнено, че достѣпътъ на Ф. въ дома на Рачински затвърдилъ още повече приятелството помежду имъ и тѣ задружно работили за българското дѣло, плодъ на което бѣ отварянето отначало на руския параклисъ, а впоследствие, ковенено, сж действували и за отварянето на българско училище и църква. Обаче, обстоятелствата изисквали щото името на Ф. да не изпѣква на яве. Ето защо много негови услуги по българското дѣло били премълчани.

Че действително Ф. е работилъ за това дѣло, това се вижда и отъ две дописки, които срещаме въ в. „България“.

Тѣй въ тоя вестникъ четемъ: „Въ Ц. Вѣстникъ № 474 има статия отъ Варна подъ заглавие: „Дящо любовитна за Шуменъ“,



Стара Варна





Варненските пжтници ни разсазват и следующето, за което тѣ много са учудватъ: священникътъ отъ черковата на руското консулато въ Варна, родомъ Гагаузинъ, подбуждалъ селенитѣ отъ варненската Епархія да не приематъ попове проводени отъ Фенерски владика; тѣ трѣбували да постоянствуватъ да искатъ независима Иерархія. Не е чудно, че рускиятъ попъ проповѣдувалъ постоянство; самитѣ руски консули дѣто имъ понася, увѣрявали нашитѣ Българи че ще сполучатъ да си добиятъ независима Иерархія. Тавази е руската пропаганда!

изпратена отъ едно лице, което си крие името подъ явнитѣ си Московски мисли“ (отъ 1860 г. стр. 67). Статията е отъ чисто богословски характеръ, която има за предметъ дейността на католици и протестанти. Въ сщия вестникъ за 1862 г. бр. 2, между другото, четемъ: „Варненскитѣ пжтници ни разказватъ и следующето, за което тѣ много се учудватъ: Священникътъ отъ черковата на руското консулато въ Варна, *родомъ гагаузинъ* подбуждалъ селенитѣ отъ варненската епархия да не приематъ попове, проводени отъ Фенерски владика; тѣ трѣбвало да постоянствуватъ да искатъ независима Иерархия. Не е чудно, че рускиятъ попъ проведвалъ постоянство; самитѣ руски консули, дето имъ понася, увѣрявали нашитѣ българи, че ще сполучатъ да си добиятъ независима Иерархия.“

Ф. се занимавалъ и съ извънъ службена дейность, чисто пастирска. Срещу недѣлни и празнични дни, той събиралъ въ своята кжща жаднитѣ за духовна храна свои съграждани, гдето имъ тълкувалъ Св. Писание, изяснявалъ литургията, разказвалъ събития изъ свещената и църковна история, житиета на светиитѣ и пр.

Тѣй, Ф. служилъ редъ години въ руския параклисъ и спечелилъ много пари. Като нѣмало гдето да ги пази намислилъ да замине за Русия и ги вложи въ нѣкоя банка. Презъ м-цъ Май 1875 година той заминалъ отъ Варна за Цариградъ, носейки и паритѣ съ себе си гдето съ руски паспортъ № 33, издаденъ на 19 май с. г., който се пази въ библиотеката на Варнен. археол. музей, отдѣлъ архивъ, подъ № XIX, отпжтувалъ за Одеса. Средъ сщия паспортъ въ Одеса е пристигналъ на 24 май и се установилъ на хотелъ. Паритѣ вложилъ въ долапче съ чекмедже, което се намирало до самия креватъ въ стаята му. Преди да си легналъ поржчалъ на слугата, щото като приближавало време за влака, да го събудѣлъ. Слугата успѣлнилъ поржчката. Събудилъ го. Когато станалъ и бръкналъ въ чекмеджето за паритѣ, оказало се, че ги нѣмало. Вследствие на тая неприятность получилъ слабъ ударъ. Въпрѣки това, обаче, той заминалъ, по службена работа за Петербургъ. Следъ като завършилъ работата си, завърналъ се обратно въ Одеса, наелъ адвокатъ когото упълномощилъ да заведе дѣло за издирване на изгубенитѣ пари и заминалъ за Варна, но кога не се знае.

Следъ завръщането продължавалъ службата си, но вече съ разстроено здраве. Тукъ на два пжти го сполѣтѣли други два удара. Последниятъ билъ, когато една вечеръ държалъ беседа въ кжщата си и той турилъ край на живота му. Веднага следъ смъртъта, 18 ноемврий 1875 г., внукъ му, Никола, съобщилъ станалото на Даскалова, който, въ отсъствието на консула, управлявалъ консулството. Даскаловъ тутакси се отзовалъ въ дома на покойника, взелъ ключоветѣ отъ джоба на издѣхналия Ф., отворилъ библиотеката му, взелъ и прочелъ една книга и веднага изпратилъ Никола да съобщи на грѣцкия митрополитъ Кирила за смъртъта на Ф. Часътъ билъ 10–11 презъ нощъта. Никола отишелъ въ митрополията, но гагазинътъ Михаилъ не го пушалъ,

ОЩЕ ПО ТЕМАТА:

Тонев, Велко. *Българското Черноморие през Възраждането* / Велко Тонев. - София : Акад. изд. проф. М. Дринов, 1995. - 383 с.

Почнали се пререкания. Владиката се събудилъ, отворилъ прозореца и питалъ: кой е? Никола му се обадилъ. Владиката го поканилъ въ стаята и Никола му съобщилъ, съгласно даденитѣ му наставления отъ Даскалова, тайно, че Ф. починалъ. Владиката почналъ да плече, като дете, понеже много се сбичали съ покойния. Далъ нареждания да отидатъ въ дома на починалия двамата гръцки свещеника, Димитъръ и Панайотъ, които да приготвятъ покойника, споредъ установения църковенъ обичай, за погребение. Опѣлото и погребението било извършено, во главе съ Митрополита Кирила и духовенството, при голѣмо множество народъ въ църквата „Св. Богородица“, гдето и билъ погребанъ въ (лѣвата) западната страна на нартика. Днесъ, обаче, не останали отъ гроба никакви следи.

Заради голѣмитѣ заслуги на А. Ф., въ негова паметъ, Варненската градска община нарекла една отъ улицитѣ на града „Филаретова,*“ която се намира въ II градски участъкъ.

Варна, 31 Мартъ 1929 г.

Варна, 31 Мартъ 1929 г.

**ВАРНЕВСКИ
ОБЩИНСКИ ВЕСТНИКЪ**

ИЗДАВА ВАРНЕНСКАТА ГРАДСКА ОБЩИНА
ИЗЛИЗА ВСЕКИ ПЕТЪКЪ.



Приложение къмъ брой 202 на Варненски общински вестникъ.

Архим. Иннокентий.

v.

**Архимандритъ Панаретъ
Хилендарски.**



**ВАРНЕЦКИ
ОБЩИНСКИ ВЕСТНИКЪ**

Печатница Д. Тодоровъ — Варна.

Материали за историята на градъ Варна.

Редакционенъ комитетъ при Варненското археологическо дружество.

Архим. Инноцентий.

Отдѣлъ V — Възраждане.

Архимандритъ Панаретъ Хилендарски.

Българската община въ гр. Варна е била основана на 11 май 1860 год. Во главе на общината е стоялъ отначало свещ. Константинъ Джновски, който, впоследствие, поради известни недоразумения между него и българскитѣ първенци, билъ принуденъ да се откаже отъ занимаемата длъжностъ. Последната, като важна и отговорна, не е могла да стои дълго време праздна. Затова Варненската община се обърнала къмъ главната българска община въ Цариградъ и поискала да се изпрати тукъ едно лице, което съ достоинство да заеме председателството на общината. За такова билъ изпратенъ, презъ 1867 год., отъ Илариона Макариополски, Архимандритъ Панаретъ Хилендарски. Тукъ даваме сведения за неговия животъ и дейностъ въ качеството му председател на българската община въ града ни.

Въ архивата на Археологическото дружество нѣма абсолютно никакви данни за биографията на покойния Архим. Панарета носейки титула „Хилендарски“ предполагаме, че той е билъ братъ на Хилендарския мѣнастиръ, както е прието, братята на голѣмитѣ мѣнастири да се титулуватъ съ името на мѣнастира, къмъ който се числятъ.

За да се снабдимъ съ исканитѣ биографични сведения за Архим. П., предполагайки, че той е Хилендарски братъ, официално се отнесохме къмъ управлението на Зографския мѣнастиръ въ св. Гора да събере исканитѣ сведения отъ Хилендаръ и ни ги събщи. Не се отнесохме направо въ Хилендаръ, защото последниятъ въ настояще време е въ сръбски рѣце и се съмнявахме дали ще бждемъ удовлетворени, знаейки отъ една случка съ насъ, че въ мѣнастира враждебно се отнасяха къмъ българскитѣ дейци по нашето възраждане. Случката е интересна и считаме за необходимо да я изложимъ накратко.

Презъ 1905 г., м май, посетихме Св. Гора. Между другитѣ мѣнастири ходихме и въ Хилендаръ. Предъ входнитѣ

Архимандрит Панарет

Архимандрит Панарет е роден със светското име Параскева Попкутьов в Сливен. Учи в родния си град и на 17 - 18 годишна възраст е изпратен от сливенските първенци да продължи образованието си в Цариград. Постъпва в гръцкото училище в Куручешме, Истанбул. Там живее при епископ Иларион Макариополски, който поема издръжката му. Не успява да завърши училището, поради заточението на Иларион Макариополски и Архимандрит Неофит Бозвели в Света Гора през 1845 г.

Младият Параскева се връща в България като учител - в Осман пазар (Омуртаг) и Балчик, където работи всеотдайно за създаване на български училища. Инициатор е и на изграждане на български храм в Балчик.

От 1853 г. е учител в родния си град Сливен. Създава семейство, но семейна трагедия променя съдбата му и той става свещеник - в храма „Св. Николай Чудотворец“ (до 1861 г.). Повикан е от Иларион Макариополски в Цариград за свещеник в българската църква „Свети Стефан“. Там е въведен в архимандритско достойнство и е назван



Стефан Панаретов

Панарет Хилендарски. В Цариград пребивава до 1868 г., когато след връщането си от заточение, Иларион Макариополски го изпраща във Варна, за да застане начело на местната българска църковна община. Като председател на Варненската българска община, през 1868 г. той въвежда за пръв път „копирните книги“ - документация, дублираща цялата изходяща кореспонденция на общината. В периода 1867-1870 г. Архимандрит Панарет оглавява борбата срещу гръцкия владика в града.

порти седѣха двама бѣловласи старци. Спрѣхме се, поздравихме ги и запитахме откъде сж. Съ сълзи на очи ни отговориха, че сж отъ Търновско и се оплакаха, че българитѣ изгубиха вече мѣнастира и той сега е сръбски. Предаденъ билъ за пари и ордени отъ продажници. До колкото си споняме единъ отъ главнитѣ виновници билъ нѣкой си Архимандритъ Василий отъ Самоковъ . . . Следъ краткия разговоръ влѣзохме въ мѣнастира за да се настанимъ. Посрещна ни фондарика (разпоредителя), монахъ Симонъ отъ Демиръ Хисарско. Следъ обичайното приветствие и настаняване помолихме го да ни посочи килията на о. Паисия, въ която се подвизавалъ, и, отдето блеснаха първитѣ свѣтли искри на нашето възраждане, като смѣтахме, че това бѣше единъ нашъ свещенъ дългъ. За голѣмо съжаление вмѣсто да бждемъ удовлетворени, бѣхме обругани, че сме отишли да правимъ „бугарска“ пропаганда. Следъ тази неприятностъ гостоприемството изчезна и трѣбваше набързо да разгледаме мѣнастира и трѣгнемъ на пѣтъ за другъ. При разглеждането ма мѣнастира единъ добродушенъ старецъ ни показа келията на о. Паисия, която бѣше обърната на келеръ . . .

Това обстоятелство именно ни принуди да помолимъ управлението на Зографския мѣнастиръ, чрезъ неговия игуменъ Архим. Теодорита, да ни събере исканитѣ сведения за Архим. П. отъ Хилендаръ. Молбата ни бѣ удовлетворена. За голѣмо, обаче, съжаление отъ направенитѣ щателни справки въ кондикитѣ на Зографския и Хилендарски мѣнастири, братъ на име Панаретъ е нѣмало. Това съобщение ни обезкуражи щомъ въ казанитѣ мѣнастири не се оказа нищо за Арх. П. Отъ това съобщение мина доста време и изгубихме надежда да се снабдимъ съ исканитѣ биографически сведения.

Следъ доста, обаче, време, при подреждане на стари архиви въ музея, се натъкнахме на една малка бележка написана отъ покойния Херминъ Шкорпилъ, какво Архим. Панаретъ билъ баща на известния нашъ общественикъ и дипломатъ Стефанъ Панаретовъ, бившъ пълномощенъ министъръ на Българското правителство предъ Съединенитѣ Щати. Тая бележка нансо во ни насърдчи. Трѣбваше да се узнае адреса на г-на Панаретова. За тая целъ се отнесохме къмъ г-на Д. Фурнаджиева, евангелски пасторъ въ София, който има любезността да ни даде адреса. Следъ получаването му писахме на г-на Панаретова да ни даде сведения за покойния си баща, който бѣ единъ отъ дейцитѣ по възраждането ни въ окръга.

Г-нъ Панаретовъ ни изпрати кратки сведения, като ни събщи да се обърнемъ за по подробни къмъ Ст. А. Дръновски въ Русе, който е билъ сподвижникъ на покойния му баща въ града ни. Сторихме това. Обаче, писмото ни се получи обратно, тъй като лицето се поминало.

Архим. Панаретъ е роденъ въ гр. Сливенъ, но презъ

коя година не се знае. Баща му се именува Кутю, и билъ свещеникъ въ гр. Сливенъ, а майка му — Зарафина. Парашкева (така се казвало мирското име на Архим. Панарета), следъ като завършилъ първоначалното си образование въ родния си градъ, вече юноша, 17—18 годишенъ, по настояването на сливенскитѣ чорбаджии, заминалъ да продължи образованието си въ Цариградъ. Тукъ той постъпилъ въ Куручешменското грѣцко училище, въ което сж следвали и други видни българи. Презъ това време въ училището живѣялъ покойния Иларионъ Макариополски, на когото младиятъ юнша ученикъ прислужвалъ и се ползувалъ съ неговата материална издрѣжка. Но, за голѣмо съжаление, не можалъ да завърши образованието си, защото благодетелтъ му Иларионъ Макариополски, наедно съ Архимандрита Неофита Хилендарски (Бозвелята), по настояването на Цариградската Патриаршия, били изпратени, презъ 1845 год., на заточение въ Св. Гора.

Следъ като напусналъ училището, по всѣка вѣроятност, А. П. се завърналъ въ родния си градъ. Дали тукъ е учителствувалъ или не, не се знае, но е известно, че учителствувалъ въ гр. Османъ Пазаръ и гр. Балчикъ, гдето е турилъ основа на българскитѣ училища. Той билъ и инициатора за съграждане на български храмъ въ последния градъ. За целта, съ други видни български граждани, ходилъ въ Цариградъ за да се издействува Султански ферманъ за съграждането на храма. Отъ Балчикъ се завърналъ пакъ въ родния си градъ гдето се оженилъ.

Презъ 1853 година, десетина дни следъ раждането на г-на Стефана Панаретова, А. П. овдовѣлъ. Сливенци, виждайки въ неговото лице единъ способенъ и даровитъ свой съгражданинъ, пожелали щото А. П. да приеме духовенъ санъ и имъ стане свещеникъ. А. П. удовлетворилъ това имъ желание. Билъ ржкопаложень въ гр. Одринъ отъ тамошния грѣцки митрополитъ въ презвитерски (свещенически) чинъ и назначень за енорийски свещеникъ при храма „Св. Николай“, въ махалата „Клуцхоръ“, въ гр. Сливенъ. Тая длѣжностъ е изпълнявалъ до 1861 год., когато Иларионъ Макариополски, когото познавалъ още като ученикъ, го повикалъ въ Цариградъ и назначилъ за чредникъ при храма „св. Стефанъ“ на Фенеръ. По всѣка вѣроятностъ Иларионъ Макариополски го постригалъ въ монашество, като го преименувалъ отъ Парашкева на Панаретъ и, следъ това, го е възвелъ въ архимандритско достоинство, като му далъ и титула „Хилендарски.“ А. П. заелъ новата длѣжностъ нѣколко недѣли преди Иларионъ Макариополски и Авксентий Велешки да бждатъ заточени (29 априлъ 1861 г.) и билъ свидетелъ на развилитѣ се събития по църковния ни въпросъ. Той стоялъ въ Цариградъ до 1867 година, презъ която Иларионъ Макариополски, който се бѣ вече върналъ отъ заточение, по насто



Иларион Макариополски

През 1869 г. заминава като Архиерейски наместник в Силистра, където умира през 1878 г.

Архимандрит Панарет е баща на Стефан Панаретов – първият български пълномощен министър в САЩ и първият български делегат в Обществото на наредите.

яването на Варненската българска община, която искала да има щото во главе на общината да стои духовно лице съ по-голъмо чинъ, изпратилъ го въ Варна. Въ Хилендаръ никога не е бивалъ.

Ето сакво се пише въ едно писмо за назначаването на А. П.: „Тя, (т. е. общината) като прѣ рѣченото позволеніе за пръва годинж ся потруди чрезъ тогавашний св. Попъ Констандина да тури намѣреніето си въ дѣйствиѣ, нъ бѣ твърде мжчно. По тажъ пречинж ся принуди да умсли и попроси отъ Ваше Высокопреосвященство даны проводитьъ единъ Архимандритъ, който като испълны нуждитъ на Епархията, тогава задоволяни селяны тѣ да може чрезъ него да добіе желаемата си цѣль. За такжво ни проводихтѣ Н. Преподобіе отца Панарета, койго въ идването си излѣзе по селата и сполучи за пръва годинж да събере рѣченната помощъ. Той ако и да посрѣщна по нѣгде спжнкы, нъ като пръво начално дѣло не ни оскърбы, нъ напротивъ насърчи за въ будоще, защото знаелъ че, всѣко пръвоначално дѣло е малко трудно.“ (I Тевт. пис. стр. 378—9).

Съ пристигането си въ нашия градъ той се поставилъ на чело на общината, която ржководила дѣлата отъ църковень, просветень и общественень характеръ. Огъ запазенитѣ два тевтера копирни книги на Варненската българска община въ архива на музея, подъ № III, се вижда, че А. П., по вечетото време отъ своята служебна дейность, прекарвалъ изъ разнитѣ градове и села на Варненския окржгъ. Общината му изпращала писма по разни въпроси на следния адресъ: „Ваше Всепреподобіе (или Высокопреподобіе) Огецъ Панаретъ Въ гдѣто ся намѣрвате.“ Общината му възлагала грижата да събира отъ селата въ натура храни, които от-после се продавали и превръщали въ пари, да разпродава лотарийнитѣ билети за постройка на училището (I тевт. пис. стр. 19 - 20, 45); да освещава църкви (Ibid. стр. 46; 83; 85; 386; 387; 413); да премѣства свещеници отъ една енория въ друга (Ibid. стр. 56); да разрешава родства за встжпване въ бракъ (Ibid. стр. 101); да дава гласность на решенията на Цариградската главна община и да първенствува въ Варна презъ всенародни тържества (Ibid. стр. 134—5); да взема участие въ архиерейски тукъ служения (Ibid. стр. 178); да помирява възникнали недоразумения между лица въ общинитѣ (Ibid. стр. 216; 223—225; 436); да събира суми, да дава наставления, да събира подписи (Ibid. стр. 227; 412); да упжтва населението за постройки на църкви и училища (Ibid. стр. 312); да инспектира училищата (Ibid. стр. 327); да брои на другитѣ общини припадающитѣ суми по единъ грошъ на вѣнчило за въ полза на училищата (Ibid. стр. 353); да разпространява учебници и снабдява селата съ кръщелни свидетелства (Ibid. стр. 430).

Такава е била общата дейность на Архим. Панарета.

ОЩЕ ПО ТЕМАТА:

Борбите на българите от Варненска и Преславска епархия за църковна независимост 1840-1879 г. : Документи и материали / Състав. Борислав Дряновски, митрон. Кирил. - Варна : Славена, 2002. - 478 с.

Обаче, изглежда, че впоследствие, между него и общинарите тукъ трѣбва да сж възникнали нѣкакви недоразумения. Това ни предположение обосноваваме върху извадки отъ две писма, изпратени до Илариона Ловчански, председателъ на главната община въ Цариградъ. Ето що се пише въ тѣхъ: „Въ тукашнѣжт Епархія такъвъ достоянъ священникъ за да отговаря на званіето си нѣмамы за зла честь. Нъ отъ св. Ц. Съборъ ще искжме единъ достоянъ Архимандритъ, който да познава и турскыя говоримъ езикъ добръ; затуй размыслеты и ни отговоретъ по скоро; защото Вашето Архиерейско писму проводихмы съ нарочно лице въ Пазарджикъ, Провадия и Балчикъ, който да имъ го прочете и ги умоли и дойдатъ тука на 10 того та да направимъ едно общо заседание“ (Ibid. стр. 471—2). Писмото е отъ 1 януарий 1870 година.

„Между тѣя общото ни засѣданіе ся моли, въ прѣдватвашно ны, Вы явихмы да ни снабдитъ колкото поскоро е възможно съ едно достойно Духовно лице, което да занеме мѣстото на Главното представителство на тукашнѣжт Епархія, излишно е да Вы казвамы: че, таковато за тукашнѣжт Епархіяж опрѣделено духовно лице, при другы ты си способности да познава добръ Турскый говоримый языкъ.“

„Слѣдователно, желяемъ предварително да ны явитъ съ колко плата може да дойде и подъ какви условія“ (Ibid. стр. 500). Писмото е отъ 5 февруарий 1870 година.

Изглежда, че тия недоразумения да сж възникнали на парична почва. Тукъ привеждаме две писма до А. П. въ Девня. „Знайтъ отъ близо положението на общинѣжт ны, която имж сичкѣжт си надежда на Вазы, да събереты пары и като плати на святиняви и на другы ты, да ся ползова и тя отъ часты. Итѣж до сега колкото сте ходили и събираты пары по условіето и обещаніето си, до сега не сты внесли нито еднѣ парѣ и защо? незнамъ!“

„Догдѣто ный чакамы да ны внесете пары, та да издължимъ лихвенны-ты дългове Ваше Высокопреподобіе ни пишитъ да внасямы за Цареградъ 20 лири; когато при вазы имате толкова пары па гы дръжитъ, а ние тука да теглимъ сакантія отъ една странѣ и плащамы лихва отъ другѣ; това право ли е не мислымъ. За туй Ви молимъ, като слѣзитъ на Девня изпроводеты колкото пары събраны имжты, та да внесемъ въ Цареградъ и остатнѣты да броимъ на по трѣбното мѣсто.“

„Проводяний Вы групъ по Хюметаа пріехмы когато отговорихмы, причетохмы и намѣрехмы гр. 5243³/₄ пѣтъ хиляди двѣста четиридѣсѣтъ три и тридѣсѣтъ пары, които придадохмы касерю.“

„Ны ся надѣвахмы по ходяніето Вы да проводитъ повече пары, нъ то напротивъ! И тѣж колкото съберете отъ Девня и другы-ты ближни села пакъ желяемъ да гы про-



Константин Дъновски

водити, като въ сжщо врѣмя слѣзитѣ въ Провадія, слѣдъ изъ хождането си по селата, трѣбва предварително да ни известитѣ: кой день ще отидитѣ тамо, та да проводимъ отъ тука единъ нашъ прѣдставитель съ когото заедно да спогодитѣ и задоволитѣ и двѣтъ странѣ, гдѣто веднжжъ за всегда да престанатъ тѣхны бжркой. * (Ibid. стр. 485 и 491). Първото писмо е отъ 26 януарий, а второто — отъ 31 сжщи 1870 година.

За голѣмо съжаление въ архива на музея нѣма запазени отговоритѣ на писмата, които сж писани отъ разни лица и учреждения до Варненската българска община. Вследствие на това не може съ положителность да се види защо А. П. напусна занимаемата длѣжностъ и общината искала друго духовно лице, което да го замѣсти.

Отъ съдържанието на едно писмо, което привеждаме, отправено отъ общината до А. П., не се съзира никакъвъ поводъ на нѣкакви си недоразумения помежду имъ. Ето самото писмо: „Благодарно приехмы честното Въ, писахмы въ Цариградъ Г ну Камбурову да брой 20 лиры на Вашѣ Стефана, та бждете спокойны“

„Тая идущата сжбота безъ друго ще дойдатъ въ Провадія двѣ лица, и тжй да гледате поскоро да си свръшите работата и слезете въ Провадія, за да можете да погодитѣ гражданите“ (Ibid. стр. 493). Писмото е отъ 3 февруарий 1870 година.

Последното писмо което общината е отправила до А. П. въ Провадія е отъ 6 февруарий 1870. Това писмо е почти извѣтрѣло. Въ него се говори за спогодбата, предметъ на горното писмо, и за нѣкакви си суми.

Следъ това писмо кореспонденцията съ Архим. П. се прекъсва, отъ което правимъ заключение, че той е напусналъ Варна презъ 1870 год., а не презъ м. ноемврий 1869 г., както това писахме въ в. „Варненски коренякъ“ бр. 6 отъ 1928 г.

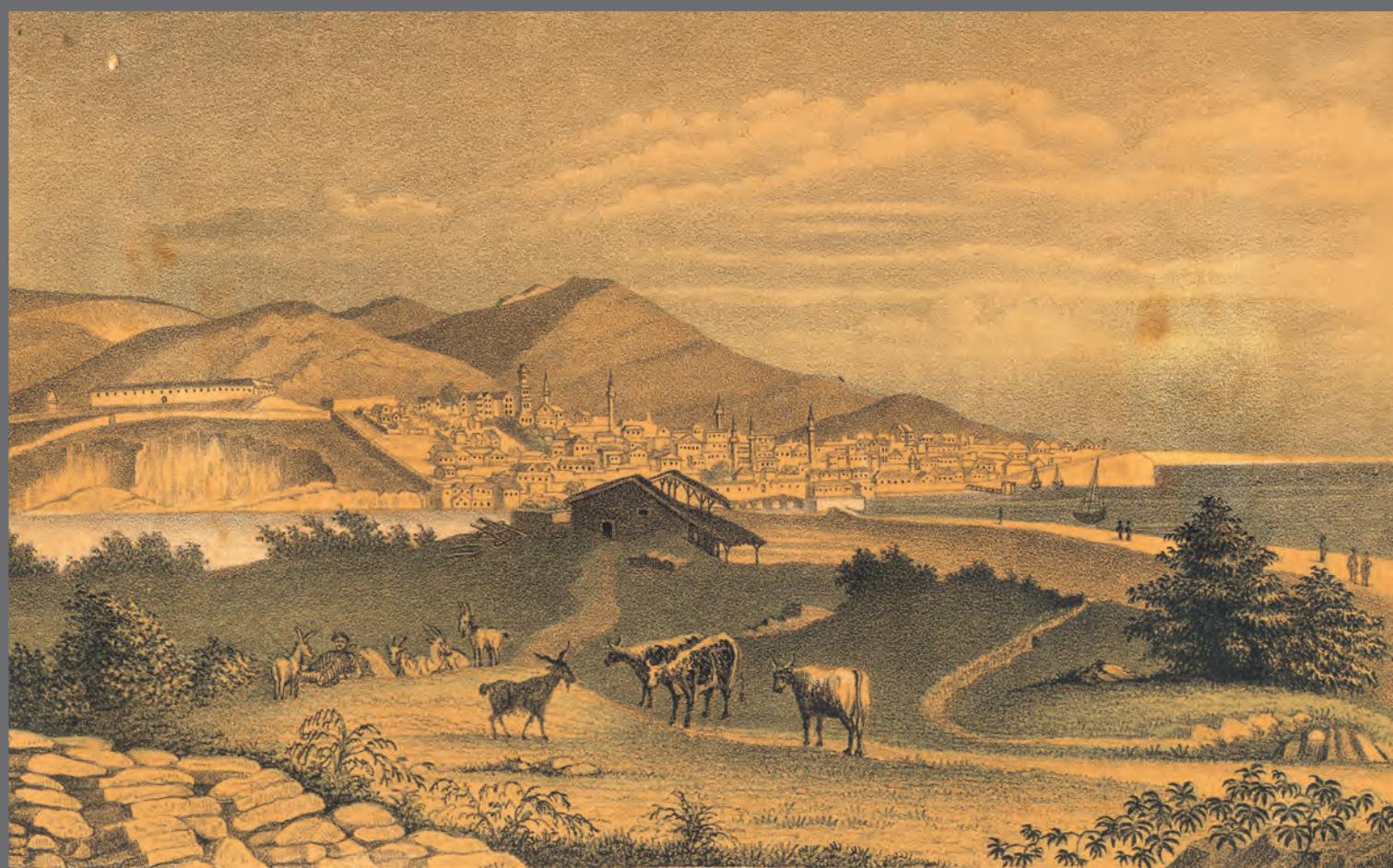
Следъ като А. П. напусналъ Варна, заминалъ за Силистра гдето е билъ архиерейски намѣстникъ. Поминалъ се въ сжщия градъ презъ 1878 год.

Варна 3 Май 1929 г.

Варна 3 Май 1929 г.

ВАРНАДСКИ
ОБЩИНСКИ ВЕСТНИКЪ

ИЗДАНА ВАРНАДСКАТА ГРАДСКА ОБЩИНА
ИЗЛИЗА ВСѢКИ ПЕТЪКЪ.



Изглед на Варна от 1852 г., гравюра

Материали за историята на града Варна.

Редакционенъ комитетъ при Варненското археологическо дружество.

Архим. Иннокентий.

Отдѣлъ II. — Античенъ.

VI.

Св. апостолъ Амплий,

първи варненски епископъ.

Жителитѣ на крайбрѣжнитѣ селища на Черно море били просвѣтени съ Христовото учение още въ първия вѣкъ на Християнската ера, и, то, непосредствено отъ св. апостоли и тѣхнитѣ ученици.

Споредъ общеприетото мнение на историци и хронолози отъ източната Църква за пръвъ епископъ на гр. Варна посочватъ св. ап. Амплия, единъ отъ 70-тѣхъ апостоли — Христови ученици (Лук. 10:1), за когото св. ап. Павелъ, въ посланието си къмъ Римлянитѣ, пише: „*Поздравете обичния въ Господа Амплия*“ (Рим. 16:8).

Първиятъ Христовъ благовеститель, споредъ древното общеприето църковно историческо предание, който е проповѣдвалъ Христовото Евангелие на скититѣ, които сж живѣли въ южнитѣ, източнитѣ и североизточнитѣ брѣгове на Черно море, е билъ св. ап. Андрей Първозванный.

Споредъ свидетелствата на църковни историци, св. ап. Андрей е поставилъ за пръвъ епископъ въ Византия (Цариградъ) св. ап. Стахия, както и св. ап. Амплия за Одесусъ и Диосполъ.

Св. Епифаний Кипърски (+403 год.), известенъ църковенъ писателъ, съвременникъ на св. Иоанна Златоуста (+407 г.), архиепископъ Цариградски, въ

своя каталогъ, въ който отбелязва учреденитѣ въ дълбока древность епископски катедри, споменува, между другитѣ, за *Одесусъ*, Томи, Месемврия, Анхиало, *Диосполъ*, Созополъ, градове разположени край брѣговетѣ на Черно море.

Сведенията за живота и деятелността на св. ап. Амплия, сж съвършено оскѣдни. Въ житиетата на светиитѣ, известни подъ названието „Чети минеи“ отъ св. Димитрия Ростовски (+1709 г.), за св. ап. Амплия, се споменува само, че той е билъ епископъ въ *Диосполъ* и *Одесусъ*.

Въ други по кратки живоописания на светиитѣ, като: отъ Филарета, архиепископа Черниговски, Е. Поселянина и С. Дестунисъ (по тия последни автори и сестричеството на „Бѣлия кръстъ“ у насъ е почнало издаването на житиетата на светиитѣ), срещаме, че св. ап. Амплий е билъ въ гр. Диосполъ, нареченъ още Лидда, който се намиралъ на десетъ мили къмъ изтокъ отъ Иопия пжтъ за Иерусалимъ, въ който градъ и мъченически пострадалъ за Христа, отъ езичници елини. Други подробни исторически и животописни сведения липсватъ.

Въ църковно богослужебнитѣ книги, известни подъ названието „месечни минеи“, се възпя-

ватъ, отъ разни църковни пѣснописци, живота и деятелността на светиитѣ. Въ минея за м. януарий, 4 число ст. ст., на което число се възпоменува паметъта на св. 70 апостоли, както и на 31 октомврий ст. ст., се възпоменува само паметъта на следнитѣ отъ 70 тѣхъ апостоли: Стахия, Амплия, Урвана, Наркисса, Апеллия и Аристовула. въ канона съставенъ отъ Исифа Пѣснописецъ въ IX в, въ честь на св. апостоли, за св. Амплия се казва, че той билъ мждъръ, просвѣтителъ на езичницитѣ, проповѣдникъ на Пресвета Троица и за явяването на Господа въ плътъ, както и че вършилъ много чудеса.

Споредъ месецослова на Василия, св. мощи на св. ап. Стахия, наедно съ ония на св. ап. Амплия и Урвана, били пренесени и погребани въ Цариградъ при източницитѣ, наречени Пига. По всѣка вѣроятность св. апостолъ Амплий е пострадалъ презъ време на третото гонене при Императора Трояна (98—117 г.), въ началото на втория вѣкъ, презъ което гонение сж пострадали повече отъ апостолскитѣ мжже. Ожаче, где и какъ е пострадалъ св. ап. Амплий, липсватъ всѣкакви сведения.

Антимъ Алексуди, Амасийски митрополитъ, въ своето съчинение: „Χρονολογικὸς Κατάλογος τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευόντων“ (хронологически каталогъ на архиереитѣ отъ Христа) попълнени отъ Ман. Гедсона, стр. 214, като дава въ хронологически редъ имената на архиереитѣ, които сж заемали Варненската катедра, за пръвъ епископъ на гр. Варна е поставенъ св. ап. Амплий въ 56 г., а следъ него, следва другъ апостолски мжжъ, св. ап. Карпъ въ 59 г.

Въ Dictionaire Biblique ето що се пише за св. ап. Амплия: „Амплиатъ (Амплиасъ, Ampliatius) е лицето, за което св. ап. Павелъ пише въ посланието си до Римлянитѣ (16:8) и го поздравява, като много обичанъ въ Господа. Споредъ грѣцки източници, св. ап. Амплий станалъ владика и паметъта му се чествува на 31 октомврий ст. ст. Това мнение е основано върху творенията на св. Ипполита, въ които се говори за 70 тѣхъ Христови ученици, и, следователно, нѣма голѣма мѣродавность. Възможно е при това тоя владика отъ Мизия да е друго лице. Напротивъ, можемъ да се доберемъ до възможната истина, че Амплий като е принадлежалъ къмъ старото хистиянско общество въ гр. Римъ, останалъ въ последния и тамъ починалъ. Въ много старата гробница на римската църква наречена Домитилио (Domitille), чийто произходъ възлиза безъ друго до първия вѣкъ, презъ м. мартъ 1881 г., намѣриха една подземна стая аркосолиумъ, върху който се вижда още на мѣстото му мраморния надписъ: Ampliati. Буквитѣ на този късъ епитафъ сж много добре написани въ палеографическа форма, навѣрно къмъ втората половина отъ II вѣкъ, но сж увѣреностъ може да се сжди, че е отъ края на I вѣкъ. Украшенията на стаята отговарятъ сжщо на тая епоха, защото върху стенитъ има живиписни украшения отъ стила, който наричаме *помпеевъ* и, който се вижда въ най-старитѣ части на римскитѣ катакомби. Ако на кжсо сравнимъ тая стая на Амплия съ галериитѣ и други съседни стаи, които сж отъ III вѣкъ, понеже тамъ сж намѣрени единъ консулски надписъ съ дата отъ 289 год.,



Свети апостол Амплий

Св. ап. Амплий е един от 70-те апостоли, ученик на св. ап. Андрей. Името му се споменава само веднѣж в Новия Завет, в Посланието на св. ап. Павел към Римляните (XVI, 8): „Поздравете обичния ми в Господа Амплий“. Като тълкува този пасаж, Ориген нарича св. Амплий „участник в апостолското дело“. Ревностен служител на римската християнска църква, работи упорито за разпространяване на християнството в столицата на тогавашната всемогъща империя.

Св. ап. Амплий се счита за първия епископ на Варна. За това съобщава св. Доротея Тирски в своето произведение „Деяния на седемдесетте апостоли“, а според Антим Амасийски, той

е епископ във Варна през 56-59 г. Други изследователи твърдят, че лично св. ап. Андрей Първозвани ръкополага св. Амплий за епископ на Одесос.

Св. Амплий умира като мъченик заедно с Урбан и Нарцис на Балканския полуостров. Мощите му са пренесени в Цариград. Почитан е като светия на 31 октомври.

трѣбва да заключимъ, че въпросниятъ паметникъ е много по-старъ, и че тази стая е била отъ първитѣ огнища на Дометилевата гробница, сир. на гроба отъ епохата на Флавияновци, когато още цѣвтѣше генерацията (поколението), която бѣ разговарѣла съ апостолитѣ. Сега трѣбва да се забележи, че Амплий е име на робъ, който по-късно става робъ на свободнитѣ и на тѣхнитѣ потомци. (De vit, onomasticon, au mot Ampliatus). Прочее, ако единъ робъ е могълъ да има за себе си и фамилията (семеитвото) си единъ гробъ толкова значителенъ между най-благороднитѣ отъ римскитѣ граждани християнска гробница, то трѣбва да се приеме, че той е билъ лице отъ голѣма важностъ въ първобитната Църква За всичко гореказано Росси, като дава отчетъ за това хубаво откритие въ своя християнски археологически бюлетинъ (1881 г. ст. 57 и след.), казва, че може да се поддържа съ правдоподобностъ, какво, че Амплий отъ гробницата на Дометiana, е същото лице, което е било поздравено отъ св. ап. Павла и който е билъ много милъ на апостола. Тѣзи интимни връзки съ учителя на езичниците трѣбало е да направятъ отъ смирения римски робъ, единъ отъ най-опаснитѣ и най-почетни християни, и това ни пояснява богатството на тоя гробъ. Въ същата стая сж намѣрили и другъ надписъ, гдето се говори за другъ Амплий отъ II в., който, вѣроятно, е билъ синъ на приятеля на св. ап. Павла, който надписъ гласи следното:

Avreliae. Bonifaciae
Conivgi. incorupasobili
Verae. Costitotid. Feminae
Quae. Vizit. ann. XXV m. II

Dieb. IIII Hor. II avrel. Ampliatus com.

Gordiano. filio.

На Аврелия Бонифактия

Съпруга безплодна

Жена на истинското цѣло-

мъдрие

Която живѣ 14 години, 2 мес., 4 дни и 2 часа.

Аврелий Амлий спжитникъ

Съ сина си Гордиана.

Между животописанията на светиитѣ отъ св. Димитрия Ростовски и останалитѣ съставители, за които по горе споменахме, се явява едно противоречие относително града *Диосполъ*. Отъ направенитѣ справки подъ горното название сж известни нѣколко града, между които такъвъ и на Черно море, безъ да се указва неговото мѣстонахождение. Да се приеме мнението на последнитѣ съставители на житиетата, че св. ап. Амплий е епископствувалъ и пострадалъ въ Диосполъ или Ллзда въ Палестина, е невѣроятно. По-скоро ще се съгласимъ да се възприеме мнението на св. Димитрия Ростовски, че св. ап. Амплий е епископствувалъ въ Диосполъ и Одессусъ, за които градове споменува и св. Епифаний Кипърски въ своя каталогъ, наредъ съ другитѣ градове край Черно море. Тия два града трѣбва да сж били на близко разстояние единъ до други. Споредъ една легенда на варненски жители, Диосполъ се намиралъ въ сегашния кварталъ „Максуда“, обаче, въ тая мѣстностъ не се намиратъ никакви остатъци на селище или на каква да е сграда. Предъ видъ оща и близостъта до гр. Одессусъ (Варна), не може да се предполага, че Диосполъ е билъ въ тия мѣста.

Ако действително Диосполъ е билъ до самата Варна, то за

такъв може да се посочи старото селище подъ Джанаваръ тепе, покрай южния бръгъ на Варненското езеро съ великолепния храмъ на мѣстото „Змейска могила“ (Иланъ тепе), което би отговаряло на гр. Диосполъ. Като вземемъ, обаче, че Одессусъ и Диосполъ се споменуватъ заедно, и, че Диосполъ се намиралъ на бръга на Черно море, както и обстоятелството, че на югъ отъ Одессусъ, покрайбръжието до Месемврия е имало три древни града, остава да видимъ кой отъ тѣхъ може да се е наричалъ Диосполъ.

Първиятъ градъ, който се намиралъ до устието на р Тича (Камчия), се наричалъ *Ерите*, вториятъ — на кѣстото на сегашното село Козекъ (Гъозеке) се наричалъ *Templum Jovis* (храмъ на бога Зевса), а третия — до селото Емине, се наричалъ *Емона*.

Отъ тия три града отговаря на Диосполъ, градътъ до Гъозеке, понеже и старото название „храмъ на бога Зевса или Юпитера“, значи градъ на бога Диосполъ. И действително въ развалинитъ на Гъозеке се откриватъ постоянно важни християнски паметници, които сж събрани отчасти въ Варненския музей, и отчасти въ новообразувания въ Гъозеке. Въ сжщото село сж намѣрени развалини отъ нѣколко християнски църкви и паметници. Въ селото личатъ и остатъци на величествения храмъ на Зевса, които още не сж разкопани до сега. Въ тѣхъ сж намѣрени особени капители, украсени съ орлови глави, атрибути на Зевса.

Споредъ Антима Амасийски св. ап. Амплий е епископству-

валъ въ Варна отъ 56 - 59 г., а после го замѣстилъ св. ап. Карпъ. Твърде е възможно, като се има предъ видъ благовестническата дейность на св. апостоли да пжтешествуватъ и основаватъ нови църкви тамъ гдето се оказвала нужда, св. ап. Амплий да е напусналъ Одессусъ и се е прибралъ въ Римъ, гдето е пострадалъ и билъ погребенъ, а отпосле св. му мощи да били пренесени въ Цариградъ, както е ставало и съ други св. мощи на св. апостоли.

Отъ всичко гореизложено, като се има предъ видъ благовестието на св. ап. Андрея по крайбръжнитъ градове на Черно море, празнуването паметъта на шестимата апостоли на 31 октомврий, което свидетелствува за тѣхната взаимна апостолска дейность, чиято паметъ на казаната дата кореннитъ жители преди нѣколко години сж чествували, като мѣстенъ празникъ, пренасянето св. мощи на двамата отъ тѣхъ въ Цариградъ, за да бждатъ погребани съ ония на св. ап. Стахия, каталогътъ за епископскитъ катедри на градоветъ по крайбръжието на Черно море, хронологическитъ данни на Антима Амасийски, всичко това иде да подкрепи твърдението на св. Димитрия Ростовски, че действително св. ап. Амплий е билъ първиятъ епископъ на сегашния градъ Варна.

Интересно е, че въ каталога на Антима Амасийски за гр. Варна се споменуватъ въ I в. само двама епископи, св. ап. Амплий — 56 г. и св. ап. Карпъ — 59 г., следъ това се прекъсватъ и се започва отъ 1325 год.

Варна 3 Май 1929 г.

Варна 3 Май 1929 г.

ВАРНАСКИ
ОБЩИНСКИ ВЕСТНИКЪ

ИЗДАНА ВАРНЕНСКАТА ГРАДСКА ОБЩИНА
ИЗПЛИВА ВСЪКИ ПЕТАНЪ.



Хаджи Иван Вълков

Иван Вълков Банов е роден около 1770 г. в гр. Ески Джумая (дн. Търговище). По време на турското владичество той посещава Божи гроб в Йерусалим и се завръща в родината си като хаджи Иван Вълков.

Преселва се в Хаджиоглу Пазарджик (дн. Добрич) след 1828 г., където започва да развива голяма търговска дейност. Търговска кантора има и във Варна, която се ръководи от неговия син. Замогва се бързо и с влиятелното си положение и авторитет хаджи Иван Вълков представлява години наред местните българи пред турските и гръцките власти. Има големи

Приложение към брой 208 на Варненски общински вестник.

Материали за историята на градъ Варна.

Редакционенъ комитетъ при Варненското археологическо дружество.

Архим. Иннокентий.

Отдѣлъ V — Възраждане.

VI Хаджи Иванъ Вълковъ.

Настоящата кратка биография на покойния х. Иванъ Вълковъ описваме по устния разказъ на внучката му Дечка Ангелова.

Той билъ роденъ въ гр. Ески-Джумая, но се преселилъ съ семейството си въ гр. Добричъ. Жененъ билъ два пѣти. Първата му съпруга се именувала Дечка. Отъ първия бракъ ималъ осемъ деца: 4 момчета и толкова момичета. Следъ овдовяването си оженилъ се повторно за една одринчанка, която се именувала Анастасия. Когато стѣпалъ въ втори бракъ билъ на 93 годишна възраст. Отъ тоя бракъ нѣмали деца. Съ втората си съпруга проживѣлъ 40 години.

Като се настанилъ въ гр. Добричъ започналъ крупна търговия, въ която му помагали и синоветъ. Клонъ отъ търговската кантора имали и въ Варна, която се ръководила отъ сина му Господина. Но и самъ той често е бивалъ тукъ. Писаръ на кантората е билъ покойния Янко Славчевъ, който придружавалъ х. Ивана вечеръ, като е носилъ предъ него фенеръ. Х. Иванъ, наедно съ сина си Господина, прекупували десетъка отъ Турското правителство въ Варненския и Бургашкия окрѣзи за улеснение на населението и въ нужда сж му помагали.

Презъ тежкитѣ дни на турското робство той заминалъ на поклонение въ гр. Йерусалимъ. По приетия обичай, на поклонницитѣ, които сж били на Божи гробъ, тамъ имъ татуирали рѣцетъ съ свещени изображения и събития. Сж щото направили и съ х. Ивана. Като се завърналъ отъ Божи гробъ въ Добричъ съ татуирана рѣка, презъ което време турцитѣ страшно вилѣбели, забелязали на рѣката му татуировката, нахвърлили сж върху него и му одрали кожата на рѣката.

Следъ настѣпване на по спокойни дни, х. Иванъ почналъ да добива толѣмо обществено влияние предъ Турското правителство и българското население въ Варненския окрѣгъ. Той е билъ и народенъ представителъ отъ гр. Добричъ въ църковно-народния съборъ въ Цариградъ, когато

отпосле замѣстилъ синъ му Господинъ, като такъвъ отъ Варна.

Следъ освобождението на България х. Иванъ посрещналъ на българска земя покойния князь Александра Батемберга, като му поднесълъ хлѣбъ и соль Той се е ползувалъ съ голѣма почитъ и уважение и отъ бившия царъ Фердинанда.

х. Иванъ Вълковъ е доживѣлъ до дълбока старостъ, твърде редка въ сегашно време. Презъ тоя периодъ на живота, изникнали му нови зъби и коситѣ му почернѣли. Починалъ на около 135 годишна възраст. Синъ му Дамянъ х. Ивановъ, който сега живѣе тукъ, телеграфически съобщилъ за смъртѣта на баща си на бившия царъ Фердинанда. Последниятъ разпоредилъ щото смъртнитѣ останки на х. Ивана да се запезятъ три дни, презъ които, население:о отъ Добричъ и околията, да иматъ възможность да отдадатъ своята почитъ на многозаслужилия свой съгражданинъ. Добричъ три дни е билъ въ трауръ. Опѣлото и погребението му се извършили съ голѣмо тържество. Погребанъ билъ въ двора на църквата „Св. Троица“.

За споменъ на голѣмата обществена дейность на покойния х. Ивана, Общин. съветъ е нарекла една отъ улицитѣ въ града ни въ IV гр. уч. на името му.

VII.

Господинъ х. Ивановъ.

Биографическитѣ сведения за покойния Господинъ х. Ивановъ, единъ отъ дѣятелитѣ по възраждането на Варненския край, които тукъ даваме, сме черпили отъ писменнитѣ данни на дъщеря му Деспина и устнитѣ — на дъщеря му Дечка, които и дветѣ сж още живи.

Господинъ х. Ивановъ е билъ роденъ презъ 1825 г. въ гр. Ески Джумая, затова носилъ прѣкора „Джумалията“. Той билъ синъ на х. Иванъ Вълковъ. Цѣлото семейство на х. Ивана се изселило отъ Е. Джумая въ гр. Добричъ. Впоследствие Господинъ се оженилъ за варненката Султана, отъ който бракъ сж имали шесть деца. Следъ оженването се установилъ въ гр. Варна, гдето наедно съ брата си Стоянчо х. Ивановъ сж били въ числото на първитѣ деятели по възраждането въ Варненския край.

Тукъ той е билъ крупенъ търговецъ. Занимавалъ се е съ манифактура и колониалъ на едро.

Въ сжщото време е заемалъ и високо обществено положение и билъ почетенъ представителъ на българитѣ предъ

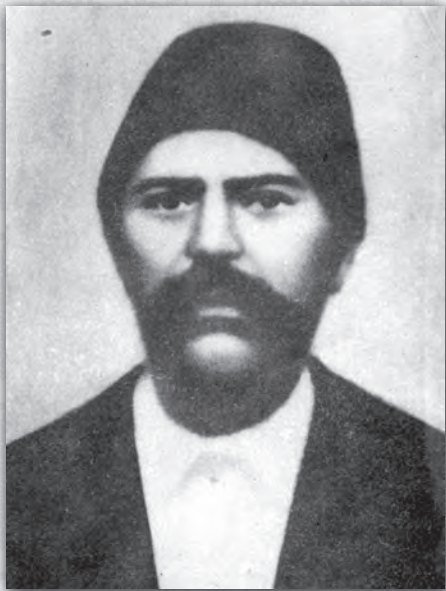
заслуги за разрешаването на българския църковен въпрос, за създаването и подема на българската просвета в града.

Развитието на българската просвета в Добрич през Възраждането се отличава съ своята жизненост и устойчивост. Започнала с неуверените стъпки на килийното образование, тя се утвърждава в следващите години чрез взаимните, пригответелни и класни училища, за да придобие през 70-те години на XIX^{ти} век облика на една пълна и завършена система на нашата доосвобожденска училищна практика. Заслугата за това принадлежи на цялото българско население, на неговата най-будна част, обединена в общината и читалището, и на такива ревностни благодетели и защитници на българщината като хаджи Иван Вълков.

Умира на преклонна възраст през 1891 година.

ОЩЕ ПО ТЕМАТА:

Тонев, Велко. Добруджа през Възраждането : Култ. живот, църковно-нац. борби и револ. движения / Велко Тонев. - Варна : Държ. изд., 1973. - 320 с.



Господин хаджи Иванов

Господин хаджи Иванов е роден през 1825 г. в Ески Джумая (дн. Търговище). Преселва се в Хаджиоглу Пазарджик (дн. Добрич), а от 1883 г. във Варна. Крупен търговец-манифактурист, той е член на българската община, както и на епархиалния съвет в града. През 1871 г. е почетен представител на Варненската епархия на Църковно-народния събор в Цариград. Натоварен е с отговорната задача да съдейства за признаването на град Варна като част от Варненската епархия.

Големи са заслугите на Господин хаджи Иванов за развитието на образованието във Варна.

турското правителство. Затова и носил почетната титла „а-а“ (т. е. вга). Ползвал се е съ особено право да излиза вечерь съ фенерь въ който имало запалени 5 свѣщи. Неговото влияние е било толкова голѣмо, че въ селата на околията се говорѣло, какво той снималъ човѣци отъ бесилка,

Като заемалъ такова едно обществено положение „въ полицията, при пашата, въ идаре мезличичи“ билъ постоянно заетъ и страдала неговата частна работа — търговията. Това го принуждавало на нѣколко пѣти да се опитва да си подаде оставката, обаче, като узнавали за това българитѣ, особено отъ селата, събирали подписи и настоявали да се не приема оставката му. Не веднѣжъ, като виждалъ че му се пречи за подаване на оставката, отивалъ си въжщи сърдитъ и съ нецензурни думи се провиквалъ: „где пакъ се научиха, че ще си подамъ оставката и кога успѣха да събератъ толкова подписи!“

По отварянето тукъ на български храмъ е вземалъ деятелно участие. Съвещанията сж ставали въ неговата къща и въ заседанията на събранията по въпроса игралъ важна роля.

Кога и какъ е била отворена българската църква „Св. Арх. Михаилъ“, гледай IV Изв. на Варнен археол. д-во стр. 24 и книгата петдесетгодишнината на първата българска църква „Св. Архангелъ Михаилъ“ въ гр. Варна (1915 г.)

Господинъ х. Ивановъ е билъ въ лични приятелски връзки съ Митхадъ паша Последниятъ, когато пристигналъ тукъ, гостувалъ въ дома на Господина. Когато трѣбвало да се отвори първото българско училище тукъ, Господинъ, наедно съ тъста си Ангелъ Георгиевъ, заминали за Русе при Митхадъ паша за да получатъ фермана за училището. Митхадъ паша ги посрещналъ много благосклонно и имъ казалъ, че българитѣ нѣматъ църква, затова да отворятъ такава въ самото училище.

При отварянето на църквата гърцитѣ се нагласили да възприпятствуватъ. Господинъ х. Ивановъ, като узналъ за това писалъ на Митхадъ паша въ Русе и той на другия денъ пристигналъ. Като се установилъ въ града, той далъ заповѣдь, щото турската войска да се нареди около църквата, за предотвратяване на нежелателни случки. Това нареждане на пашата продължавало и после, когато имало служба въ недѣлни и празнични дни.

На празника Богоязление българитѣ отивали да извършатъ обичайния обрядъ на морето при сѣщото мѣсто въ морската градина, където се отива и сега. Сегашния цвѣтникъ въ градината тогава е билъ скотобойна. Около градината имало крепостъ, въ която се влазяло презъ особени врати, които се казвали „Салхана капусу“. Предъ вратитѣ стояла наредена войска. Когато църковното шествие заставало предъ вратитѣ, младежъта изпѣвала една турска пѣсенъ, която завършвала „Яшасжнъ Султанъ“ (да живѣе султана),

вратитѣ се отваряли и шествието продължавало до брѣга на морето.

Господинъ х. Ивановъ е билъ въ добри отношения и съ варненския грѣцки митрополитъ Иоакима, който често посещавалъ кжщата му и се ползувалъ предъ него съ голѣмо влияние.

Господинъ х. Ивановъ, морално и материално, е подпомагалъ и на нашитѣ хъшове и революционери, за които пишемъ въ биографията на Ангелъ Георгиевъ. Тукъ ще споменемъ само за известния попъ Ганча. Тоя свещеникъ много често билъ залавянъ и затварянъ отъ турцитѣ, когато сж считали за единъ голѣмъ размирникъ въ страната. Веднѣжъ, като билъ затворенъ, Господинъ х. Ивановъ го освободилъ. Предъ турскитѣ власти последниятъ го псувалъ и плюелъ, колкото за лице, а следъ това го канилъ у дома си и му казалъ: „отваряй си очитѣ, да тѣ не уловятъ“.

Господинъ х. Ивановъ е билъ представителъ отъ града ни въ църковно-народния съборъ въ Цариградъ презъ 1871 г.

Като вишъ турски чиновникъ, въ кжщата му, всѣка заранъ се носѣли отъ управлението купъ книжа за подписъ и подпечатване. Една заранъ закѣснѣли да му занесатъ книжата. Като не можалъ повече да чака, отправилъ се въ управлението и тамъ въ стаята на „табуръ аасж“, подписалъ и подпечаталъ книжата. Но случило се, че забравилъ печата си. Чиновникитѣ отъ управлението го скрили съ целъ да се пошегуватъ съ Господинъ Чорбаджи. Следъ единъ-два дни, когато първенцитѣ били събрани въ стаята на Кьоръ Али паша, последниятъ нападналъ ужъ на шега, Господина, че у него били заловени книжа съ печата му, които го уличавали въ връзки съ бунтовникитѣ. Работата отъ шега, станала сериозна и дала поводъ за сперчване, което послужило, като причина, щото Господинъ да бжде издаденъ, че наистина помага на бунтовникитѣ. Тая печална случка тѣй зле се отразила върху здравето му, щото отъ силно вълнение се умопобъркалъ. За да бжде излѣкуванъ, домашнитѣ му го изпратили въ Цариградъ. Тукъ билъ настаненъ на лѣчение въ арменската болница, за която целъ плащали по б турски лири месечно.

Следъ освобождението на България той се почувствувалъ добре. Случило се, презъ това време, варненското семейство на Стати Палабуюкъ, което било на поклонение въ „Балжклията“ (Живоносния източникъ) въ Цариградъ, на заминаване за Варна отишло да се види съ своя познатъ съгражданинъ Господинъ Чорбаджи. Последниятъ се похвалилъ предъ тѣхъ, че е оздравѣлъ и поржчалъ да кажатъ на домашнитѣ му да заминатъ за Цариградъ и го взематъ, понеже не го пускали самъ да трѣгне.

До като домашнитѣ на Господина получатъ неговото известие чрезъ упоменатото варненско семейство, гърци въ

Въпреки съпротивата на грѣцката митрополия, успява да издейства официално разрешение от турската власт за отваряне на българско училище в града.

Пламенен родолюбец, подпомага морално и материално българските революционери и хъшове. Умира в Цариград през 1878 г.



Ангел Георгиев

Ангел Георгиев е роден през 1823 г. в село Белица (Тревненски колиби). Във Варна идва от малък и започва работа като слуга при Господин х. Иванов. Впоследствие става негов

съдружник и се жени за дъщеря му Дечка. Занимава се с манифактура на едро. В село Куюджук (Крумово) притежава голям чифлик, обширна гора, работна земя и голямо количество едър и дребен добитък. През турско време работи безплатно в управата на града.

По време на революционните борби във Варна от Русе тайно пристигат Раковски, Хаджи Димитър, Христо Ботев и др., облечени като градинари и вглищари. Установяват се у Ангел Чорбаджи и съвместно с местни българи родолюбци се съвещават. За да не бъдат хванати от властта се крият по таваните. След като са снабдявани с пари и дрехи от местните българи търговци, заминават обратно в Румъния.

Когато през 1865 г. във Варна пристига новоназначеният от Цариградската патриаршия за варненски гръцки митрополит Йоаким, той започва да събира своята владищина от християнското население на Варненската епархия. Но точно през същата година започва едно движение в селата за отказване от ведомството на гръцката община и присъединяване към Варненската българска община. За да се подготвят селяните за това,

Цариградъ го взели въ своята болница. На следующата седмица домашнитѣ му получили известие отъ Цариградъ, че билъ починалъ, а въ сжщностъ билъ отровентъ (1878 г.).

За поменъ на неговата ползотворна дейностъ, Общинскиятъ съветъ е наименовалъ една отъ улицитѣ въ града ни въ IV градски участъкъ на името му.

VIII.

Ангелъ Георгиевъ.

Сведения за биографията на Ангелъ Георгиевъ, известна още подъ името Ангелъ-а а, Ангелъ Чорбаджи, ни сж дадени отъ съругата му Дечка и сина му Господинъ Ангеловъ.

Ангелъ Георгиевъ билъ роденъ презъ 1823 год. въ с. Бѣлица (Тревненски колиби). Тукъ дошълъ още малъкъ и се условилъ за слуга при Господина х. Ивановъ. Впоследствие станалъ неговъ съдружникъ и се оженилъ за дъщеря му Дечка. Ималъ четирма синове и две дъщери. Занимавалъ се съ манифактура на едро. Въ селото Куюджукъ (Крумово) ималъ голѣмъ чифликъ, обширна гора, работна земя и голѣмо количество едъръ и дребенъ добитъкъ.

Презъ турско време билъ ааза въ управата, като служилъ безплатно, ползувалъ се съ голѣмо влияние предъ властитѣ до тамъ, щото изъ селата въ Варненско и Провадийско говорятъ, какво той е снималъ човѣци отъ бесилка.

Презъ време на революционнитѣ борби тайно сж пристигвали отъ Русе въ Варна: Раковски, х. Димитъръ, Хр. Ботевъ и др., облечени въ форма на градинари и вглищари и се установѣвали у Ангелъ Чорбаджи, който живѣлъ въ къщата на Перчемлията, която се иамирала въ I град. участъкъ, ул. „Богданова“. Тукъ революционеритѣ, съвмѣстно съ други мѣстни българи родолюбци, се съвещавали. За да не бждатъ хванати отъ властѣта, криели се по таванитѣ. Следъ като бивали снабдявани съ пари и дрехи отъ мѣстнитѣ българи търговци, заминавали сж обратно въ Румъния.

Когато презъ 1865 год. пристигналъ новоназначения отъ Цариградската патриаршия за варненски гръцки митрополитъ Йоакимъ, последниятъ, на първо време, се загрижилъ да събере своята владищина отъ християнското население на варненската епархия. Тѣкмо презъ тая година се почнало едно движение въ селата на Варненската епархия да се отказватъ отъ ведомството на гръцката община и да се присъединяватъ къмъ Варненската българска община. За да се подготвятъ селянитѣ да не си плащатъ владищината, Ангелъ

Чорбаджи и Господинъ х. Изановъ пътували по селата, особено Провадийскитѣ, раздавали на населението памучна прежда и агитирали, щото то да не плаща никаква владищина, а събранитѣ суми да се внасятъ на тѣхъ за посрещане нуждитѣ на българската община.

Населението отъ селата събирало и помощи, много още по рано, когато българитѣ нѣмали свой храмъ, и сж носили дисаги съ желтици на Ангелъ Чорбаджи и Господинъ х. Ивановъ за храма „св. Атанасий“.

Голѣми заслуги има Ангелъ Чорбаджи по отнемането на църквата „св. Николай“ въ гр. Провадия отъ гърцитѣ и предаването на българитѣ (глед. „Извѣстия“ IV кн. 1911 год).

Презъ време на освободителната война, когато рускитѣ войски настѣпвали въ Добричъ, турцитѣ въ Варна обвинили Ангелъ Чорбаджи въ революционна дейность, като съучастникъ въ възстанието въ Каварна, хванали, арестовали и го оковали въ вериги. Следъ 2—3 дня властитѣ го извели и развеждали въ града, като разгласявали между населението, че ще го бесятъ. Като билъ въ затвора, той успѣлъ да съобщи на домашнитѣ си да му докаратъ коня отъ чифлика при с. Куюджукъ и съобщатъ, когато коньтъ е вече тукъ. Поржчката била изпълнена. Коньтъ билъ докаранъ и му съобщили за това. Тогава той подкупилъ томрукъ аасж (ключаря на затвора), и сжщата вечеръ избѣгалъ отъ затвора, яхналъ приготвения конь и забѣгналъ въ Добричъ. Властитѣ, като узнали за тоа, веднага разпоредили и изпратили единъ взводъ войници въ чифлика му да го улсвятъ. Но напразно. Като не го намѣрили, разграбили цѣлия чифликъ и отвлекли всичкия добитъкъ.

Следъ освобождението на Варна той се завърналъ въ града и отново започналъ търговията си. Впоследствие, когато вече остарѣлъ, напусналъ търговията и се занимавалъ съ чифлика.

За споменъ на неговата ползотворна дейность Общин. съветъ е решилъ да именува една отъ улицитѣ на града.

Ангелъ Георгиевъ починалъ тукъ на 30 юлий 1928 год.

Ангел Чорбаджи и Господин х. Иванов пътуват по селата и агитират хората събраните суми да се внасят при тях за посрещане на нуждите на българската община.

Големи заслуги има Ангел Георгиев при отнемането на църквата „Св.Николай“ в гр. Провадия от гърците и предаването ѝ на българите.

По време на Освободителната война, когато руските войски настѣпват в Добрич, турците във Варна обвиняват Ангел Чорбаджи в революционна дейность, като съучастник във възтанието в Каварна. Хващат го, арестуват го и разгласяват, че ще бъде обесен. Но той успява да избяга и се укрива в Добрич.

След освобождаването на Варна, Ангел Георгиев се завръща и отново започва търговията си. Умира на 30 юли 1928 г.



Мюлязим Халил Ефенди

Халил Ефенди е роден в гр. Варна през 1811 г. Ползва се с огромното уважение на съгражданите си не само заради високото обществено положение и богатство, но и заради голямата човечност и добро отношение към хората. Благодарение на това, преди Освобождението е издигнат за кмет на Варна.

Като кмет Мюлязим Халил Ефенди прави първите опити за планиране на града и изграждане на Морската градина. Строи със собствени средства чешми и обществени сгради, както и джамията „Теке Джамиси“.

Руско-турската война през 1876 г. го заварва на длъжността член на Окръжната постоянна

Мюлязимъ Халилъ Ефенди Афузъ Мехмедовъ.

Една отъ крупнитѣ личности, презъ време на освободителната война, личностъ която се е отличавала съ своитѣ човѣколюбиви чувства, това е нашиятъ съгражданинъ Мюлязимъ Халилъ Ефенди Афузъ Мехмедовъ.

Сведенията за живота и дейността му черпимъ отъ бележитѣ на сина му Риза М Халиловъ.

Бащата на Мюлязимъ Халилъ Ефенди се именува въ Афузъ Мехмедъ Ефенди Мустафовъ. Той билъ родомъ отъ с. Туркъ Арнаутларъ, Прсвадийска околия. Обаче, още въ юношески години се изселилъ отъ родното си село въ гр. Варна, гдето се оженилъ и останалъ на постоянно мѣстожителство. Синъ му Мюлязимъ Халилъ Ефенди се родилъ въ гр. Варна, около 1818 година. Първоначалното си образование е получилъ въ тогавашнитѣ основни мюсюмански училища, каквито имало тукъ. Като навършилъ годинитѣ за отбиване на военната повинностъ, постъпалъ въ крепостната артилерия Благодарение на природнитѣ си дарби и способности, скоро спечелилъ обичта на своето военно началство, което бързо го преценилъ съ повишаване въ военнитѣ чинове, до като стигналъ до чинъ поручикъ Следъ като прослужилъ цѣли 25 години по военното ведомство, уволнилъ се въ запаса и се предалъ на търговия. Съ своята сръчностъ и пѣргавина въ търговскитѣ предприятия той въ скоро време забогатѣлъ. Отъ майчиния му баща, сир. дѣдо му, останали важъвски имоти. Презъ време на руско турската война въ 1828 година, частъ отъ имотитѣ били опожарени, частъ изпосѣборени. Когато вече билъ забогатѣлъ, той наново се заелъ да възстанови загубенитѣ, презъ време на войната, важъфски имоти. Това го издигнало твърде много предъ очитѣ на неговитѣ съграждани и последнитѣ го избрали за беледие реизи (кметъ) на града. Презъ време на неговото кметуване е било построено сегашното градско сбщинско управление на Мусалата и се почнало първото планиране на града. Той високо е ценѣлъ и просвѣтното дѣло. За цельта се наелъ, покрай първоначалнитѣ училища, да построи и „руджие“, нѣщо, като сръдно училище. Обаче, трѣбвало сръдства. За да се снабди съ такива открилъ подписа за доброволни помощи изъ между богатитѣ турци и самъ ги събиралъ. Освенъ това

той продалъ нѣкои изпосѣборени и недоходни вакъвски имоти и съ събранитѣ суми отъ помощи и продажба построилъ руджието.

Презъ 1877 година се обявила руско-турската война, която го заварила на длѣжността членъ въ Окръжната постоянна комисия. Градътъ презъ това време е ималъ доста голѣмо число християнско население, което постепенно се увеличавало и съ прииждащитѣ бѣжанци. Страхътъ на населението е билъ твърде голѣмъ предъ ужаситѣ, които очаквало, както отъ мѣстнитѣ турци, тъй и отъ башибозука. Трѣбвало да се взематъ мѣрки за да се предотвратятъ всѣ какви изненади на сѣчь, безчинства и грабежи на християнското население. Въ това именно отношение заслугитѣ на Мюлязимъ Халилъ Ефенди сж били неограничени. Ползувайки се съ авторитетъ и голѣмо влияние предъ турскитѣ власти, господари тогава на положението, той можалъ да запази християнското население отъ ония ужаси на войната, които изпитали Стара Загора, Батакъ, Перушица и др. градове и, то, не само въ града, но и въ околията. За целта той издействувалъ отъ правителството стража, която била разпратена по близкитѣ села въ околията, която да предпази и тамошното население отъ сѣчь, безчинства и грабежи.

Следъ освобождението на България той останалъ тукъ. Отличавайки се съ своитѣ миролюбиви чувства и благъ характеръ, винаги е съветвалъ турското население да бждатъ вѣрни поданници на своя Господаръ и да живѣятъ въ миръ и любовъ съ своитѣ съграждани християни. Като добъръ български гражданинъ той билъ избранъ за членъ въ общинския съветъ и окръжната постоянна комисия.

Освенъ горнитѣ ценни качества, които е притежавалъ, той е билъ и човѣкъ на благодаренията. Съ свои лични сръдства той е построилъ две голѣми чешми подъ селото Тюркъ Арнаутларъ: едната на пѣтя за гр. Добричъ, а другата на шосето за Варна. Други такива е построилъ въ селата: Ала-Клисе, Куюджукъ Юртлугу и Чукурово, Балчишка околия.

Въ града е построилъ джамията „Теке джамиси“, която се намирала близо до новата гара.

Мюлязимъ Халилъ Ефенди се е поминалъ на 7 юлий 1897 год., като оставилъ следъ себе си достойни дѣла и примѣръ за подражание.

комисия. По това време в града преобладава християнското население, което се увеличава с прииждащите бежанци. Благодарение на своя авторитет и голямо влияние пред турските власти, Мюлязим Халил Ефенди успява да предпази населението от безчинствата на башибозука. За целта той издейства от правителството стража, която е разпратена по близките села, за да предпази и тамошното население.

След Освобождението на България Халил Ефенди остава във Варна. Отличавайки се с благ характер и миролюбиви чувства, той призовава своите съграждани от различни вероизповедания да бждат верни поданици на своя господар – българския княз и да живеят в мир. За заслугите си е избран за член на Общинския съвет и Окръжната постоянна комисия.

Умира на 7 юли 1897 година, като оставя след себе си достойни дела и пример за подражание.

Варна, 13 Юлий 1929 г.



Архим. Иннокентий.

XI

Иоакимъ,

варненски митрополитъ.

(Впоследствие цариградски патриархъ).



Печатница Д. Тодоровъ — Варна.

Материали за историята на града Варна.

Редакционен комитет при Варненското археологическо дружество.

Архим. Инноентий.

Отдѣлъ V — Възраждане.

X.

Иоакимъ, варненски митрополитъ.

(Впоследствие цариградски патриархъ).



Една отъ крупнитѣ личности, презъ епохата на възраждането ни въ нашия градъ, е варненскиятъ гръцки митрополитъ Исакимъ, впоследствие цариградски патриархъ. Неговото светителствуване на Варненската епархия е характерно по това, че той е желаелъ да прокара една примирителна политика между българи и гърци. Какъ, това ще ни покаже неговата архипастирска дейность въ епархията.

Споредъ хронологията на митрополита Антима Амасийски, митрополитъ Иоакимъ е 33-я варненски архиерей отъ I вѣкъ на Христа.

Иоакимъ се родилъ на 18 януарий 1834 год. въ едно отъ преградията на Цариградъ. Преди още да е встѣпилъ въ духовенъ санъ, се е казвалъ Христо Деведжи. Първоначалното си образование е получилъ въ енорията Вафеохория въ Цариградъ, а впоследствие въ Св. Гора и о. Самось.

Презъ 1851 год. той билъ постриганъ въ монашество и преименованъ Иоакимъ. Следъ постриженето въ монашество и ржкополагането му въ диаконски чинъ, известно време живѣлъ въ Букурещъ, а следъ това въ Виена, гдето служилъ въ гръцкия храмъ „Св. вмч. Георги“, научилъ прекрасно немски езикъ и слушалъ лекции въ университета.

Презъ 1860 год. се завърналъ въ Цариградъ и отначало служилъ като диаконъ при Патриаршията, а презъ 1863 г. като великъ протосингелъ при същата.

Презъ 1864 год. билъ избранъ и назначенъ за варненски гръцки митрополитъ. Интересно въ случая представлява посланието на Цариградската патриаршия подписана отъ цѣлия Свещенъ Синодъ во главе съ патриарха Софрония, скрепено съ надлежния печатъ и отправено до християнското население въ варненската епархия написано на два езика: *гръцки и български*. Тоя много важенъ исторически документъ, открихме въ единъ сандѣкъ съ архивъ и други книги, намирани въ храма „Св. вмч. Георги“ въ града. Вед-



Митрополитъ Иоаким

Патриаршески (гръцки) митрополитъ във Варна (1864 -1874), Солунски митрополитъ (1874 -1878) и Цариградски патриархъ, под името Иоаким III (1878 -1884, 1901-1912).

Иоакимъ избира духовното звание като своя съдба твърде рано, служи в различни митрополии и манастири, пребивава известно време в Русия, във Влашко и шест години във Виена, владее няколко чужди езика.

През есента на 1863 г. българите във Варна замислятъ мащабна акция, целяща замяната



Митрополит Йоаким

на гръцкия митрополит с български. Независимо от настроенята в епархията, на 11 декември Светият синод в Цариград избира за митрополит на Варна и екзарх на Черно море, както по стародавна традиция се титулува тукашният владика - Йоаким. В този момент той е едва на 30 години и издигането му за глава на една много стара и важна митрополия е признание за високите морални и интелектуални качества на неговата личност.

нага, още тогава, обнародвахме българския текстъ, със нужнитѣ коментари, въ в. „Миръ“ бр. 8163 отъ 18 септемврий 1927 год. Документътъ се съхранява въ архива на музея подъ № LVII—3, патриаршески писма. Ето и самия текстъ на това послание на български езикъ съ спазване на правописа:

„Честнѣйшии Клирицы на святѣйшата Варненска Митрополия съ подчиненитѣ подъ нея кази и села, и благоговѣйнѣшии священници и преподобнѣйшии священномонаси, почетни старешени и кметове, и всички други благословени христѣане на тая епархія чада наша о Господѣ възлюблени, благодатъ буди вамъ и миръ отъ Бога отъ насъ же молитва благословеніе и прощеніе. Понеже новио и истинно и каноническио вашъ Архіерей и законнио Кириархъ на тая епархія священнѣйшій Варненскій Митрополитъ пречестнѣйшій и екзархъ на Черното море, възлюбленнй нашъ братъ во Христѣ и сослужителъ Господинъ Йоакимъ, както вы изявихме съ нашето патриаршеско и синодално извѣстително писмо, содружїиїя ся сега съ сордечнитѣ молитви на святата Христова църква дохожда съ Божїята помощъ за да посѣти духовно васъ, благословеннитѣ христѣане негови епархїоте, споредъ неговото сердечно и отеческо желаніе, и да остане въ дарованната нему отъ Бога тая епархїа, за да пасе васъ бжголюбовиво и богоугодно, и да вы руководствува въ спасителното паство на евангелската благодатъ перво съ Божїята помощъ, и послѣ чрезъ добрио неговъ примѣръ на божественнитѣ добродетели и на благочестїето и на точното соблюденїе отцепреданните ны догми и святитѣ обичае на непорочната наша вѣра, и чрезъ архиерейскитѣ негови совѣти и завѣщанїя да вы укрѣпява въ вѣрата и да вы руководствува въ спасителнитѣ дѣла и въ наслажденїето на небесното блаженство, еще же да вы защищава съ ревность и усърдіе въ случаючи тѣ ся ваши епархїални подлози и нужди, споредъ святата негова пастирска должностъ. Тѣмже и съ настоящето наше патриаршеско и Синодално писмо като вы молитствуваме и благословяеме сичкитѣ васъ благословенни христѣане, които ся намѣрувате въ тая епархія малки и голѣми, и срѣдуваме вы ся заради придобиванїето на истинни о вашъ пастиръ, совѣтуваме вы и вы завѣщаваме отечески, като дойде при васъ реченио священнѣйшїи Варненскій Митрополитъ пречестнѣйшїи и екзархъ на черното море, възлюбленнїи нашъ братъ и сослужителъ Господинъ Йоакимъ, да го приемете съ подобающата на неговио архиерейскїи и кириаршескїи характеръ честь, и да издавате на неговата священностъ пристойното му почитаніе и приверженностъ и сычовната почестъ, и да се покорявате на неговитѣ архиерейскїи и совѣти и отечески завѣщанїя, които ся отнасятъ на душевната ваша полза, на соблюденїето на отеческитѣ наши догми, и на христѣанскитѣ ваши должности, на

нравственното ваше напредване, и на точното изпълнение на священите ваши должности, които имате към туреното отъ Бога надъ насъ державно царство, сирѣчь да имате искрено и признателно покорение и подчинение на реченното державно царство. При изявленіето на сыновната и христіанска ваша любовь и прѣданность къмъ каноническио тоя архиерей и духовній ващъ представитель требува съ усердіе и съ признателность да му давате архиерейскитѣ негови правдини, и увременно да му давате уреченната негова архиерейска заплата и сичкитѣ други негови случайни приходи които ся заповѣдуватъ отъ уставитѣ, и да показувате за всегда подобающето усердіе и покорение, и признателното ваше разположение къмъ неговата священность, който взаимно ще умножава къмъ васъ отеческата негова любовь, и ще ви защитава и помага съ отеческо усердіе въ общитѣ и частни тѣ духовни и нравствени ваши интереси, и непрестанно ще моли Господа и Бога нашего да дарува вамъ и на чадата ваши благословеніето Авраамово и Исааково и Яковово, и да умножава стяжеіята и имуществата ваши, и да благословява трудовете и дѣлата на ржцете вы, на когото благодатьта и безмѣрната милость съ нашата молитва и благословение буди со всѣми вами 1865. Месецъ февруарий Индиктъ 8". Следватъ подписитѣ на архиереитѣ.

Съ настаняването си въ гр. Варна, м. Йоакимъ, като хитъръ и ловък дипломатъ се сблизилъ съ нѣкои отъ българскитѣ първенци (Господинъ х. Ивановъ, Ангелъ Господиновъ и др), на които често е правилъ посещения. При тия последнитѣ навѣрно сж били водени и разговори по чисто народнитѣ ни работи, които сж увѣрили М. Йоакима какво е болшинството на паството по народность въ епархията му, вседствие на което той, по известни съображения, е отправялъ официални писма на грѣцки и български, както и се представлявалъ за търпимъ по отношение на българитѣ.

Тукъ предаваме една случка, която твърде добре характеризира тая му търпимостъ.

Ето що разправя г-жа Деспина х. Георгиева, въ едни свои бележки, които се съхраняватъ въ архива на музея. „До основаване българска черква и училище, по виднитѣ български деца се учеха въ грѣцкитѣ училища. Ето единъ епизодъ отъ живота ми въ това училище: имахме три учителки — сестри. Именуваха се: Най голѣмата — Кирия Мариго, втората — Кирия Еласъ и третата — Кирия Ангелико. Кирия Мариго бѣше моя учителка. Тя бѣше най-фанатизираната. Мене ме празеше, понеже като ме питаше каква съмъ, азъ се наричахъ *българка*. Често ме биеше и наказваше, като ми казваше: „Хондрокефала вулгара“. Веднѣжъ на часъ по ржкоделие, както си работѣхъ, дѣвчяхъ дѣвка. Това стана причина да бжда бита и теглена за уши, до разкървавяване, следъ което бѣхъ поставена до масата на ко-

Кореспонденцията на Йоаким като Варненски митрополит разкрива един разумен и ловък политик, противник на българите в тяхната борба за извоюване на църковно-национална независимост. Въпреки неговата съпротива срещу създаването на отделна българска църква — Екзархия, през декември 1872 г. във Варна пристига първият български митрополит Симеон. Скоро след това събитие, Йоаким отправя прошение до Патриаршията, в което моли за отпук и заминава за Цариград.

През 1874 г. е избран за Солунски митрополит, а през 1878 г. — за Вселенски патриарх. Йоаким III е най-младият ръководител на Цариградската църква. През 1884 г. си подава оставката, но през 1901 г. е избран повторно и остава на Вселенския престол до смъртта си през 1912 г.



Параскева Николау

лѣне съ думитѣ: „псофисе“ (умри), като предварително бѣхъ изцапана съ мастило. Тѣкмо въ това време се разнесе слухъ, че идвалъ грѣцкиятъ владика Изакимъ. А той ме познаваше добре, понеже идваше у дѣма и знаеше за отношенията на учителката къмъ мене отъ думитѣ на баща ми, на което той ме вземаше до колѣнетѣ си, разпитваше ме и ми казваше: когато и занаядъ те пита *педи му* (дете мое), каква си, ти пакъ да казвашъ, че си *бѣмарка*“.

„Съ идването на владиката въ училището, настѣпи смущение и учителката ме забрави да ми смене наказанието. Тя ми правѣше впоследствие знакове да слѣза, но азъ стояхъ за да ме види владиката. И той ме видя, като приближи до мене, обърна се къмъ учителката съ въпроса: „ти етаксия екане ке тинъ едосате тетия тимория?“ (Какво престѣпление е сторила, та сте я така наказали?) Следъ това ме освободи да се омия и като се върнахъ той ме разпита. Още на следующия день бѣха изпѣдени и третѣ учителки въ Ачхиало, а тоза бѣше моето последно отиване въ грѣцкото училище.“

Презъ времето на м. Изакима се строяли църквата „Св. Николай“ и болницата на булевардъ „Фердинандъ“ срещу морето, въ която днесъ се помѣщаватъ градскиятъ родиненъ домъ и противобѣсната станция, съгласно завещанието на ктитора имъ Параскева Николова, нашия съгражданинъ, който е живѣлъ и починалъ въ гр. Одеса.

Какви непочтени срѣдства е употребявалъ м. Изакимъ при постройката на тия богоугодни институти, се вижда отъ документитѣ на руското тукъ вицеконсулство преди освобождението ни, пазени въ архива на музея.

Тукъ предавамъ изцѣло въ преводъ самитѣ документи.

Министерство
на
Вншнитѣ работи.
Руска Императорска
Л. гация
въ Цариградъ.
№ 540
27 юлий 1866 г.

Копие.

До Господина
Руския императорски
Вице-консулъ
въ Варна.

Като получихъ навреме Вашето донесение относно произволното действие на Варненския архиерей Изакима, който е отстранилъ съ помощта на градското общинско събрание лицата, на което, споредъ духовното завещание на умрѣлия руски подданикъ, Одескиятъ почетенъ гражданинъ Параскева Николау, било предоставено да приведе въ изпълнение волята на покойния за постройки въ гр. Варна на църква и болница, азъ немога да не одобря Вашия възгледъ за означеното действие, а наедно съ това и разпорежданията, които бѣха направени отъ Васъ по тоя случай.

Като сядя споредъ списваното отъ Васъ състояние, въ което се намиратъ поменатитѣ постройки, поражда се неволно подозрение, че и дветѣ страни сж пристъпили къмъ изпълнението на б гоугодното дѣло съ намѣрения съвършено противоположни на ония, които би трѣбвало да ги въдушавляватъ. На мене не сж достатъчно известни действията на изпълнителитѣ волята на завещателя по съграждане на църквата и болницата, за да се има възможность да се опречѣли ст пенъта за отговорность, която пада върху тѣхъ споредъ речената поржка; но отъ вървежа на работата ясно се открива, че главниятъ виновникъ за несполучливата и недовършена постройка на зданията е старейшината на Градския съветъ Янако Флори, който си е присвоилъ 4 хиляди сребърни рубли, които му сж били отпуснати въ Одеса отъ душеприказницитѣ на Парашковъ Николау за окончателни разходи по постройките.

Това обстоятелство не е могло да бжде неизвестно на архиерея Иоакима, който съ това не по-малко е простѣлъ сасето пристрастие до тамъ, че въ ущърбъ на предоставенитѣ му права, той се е присъединилъ къмъ заинтерусования въ работата старейшина Флори, за да отстрани строителитѣ отъ поржката, възложена имъ отъ завещателя.

Предъ видъ на всичко това и приемайки въ съображение, че съ 26 параграфъ отъ завещанието властѣта на общинското събрание се ограничава съ едно „свидетелствование смѣтката на строителитѣ, докато тѣ не турятъ всичко въ редъ,“ у мене се поражда побуждението да Ви моля, милостивий господине, да обяснитѣ отъ мое име на архиерея Иоакима, че *императорската* мисия съ крайно съжаление се е осведомила за приетото отъ него решение да отстрани строителитѣ, тогава, когато по сжщество на дѣлото, въ което става дума за рускитѣ капитали, пожертвувани за постройка на богоугодни здания, властѣта да измѣстя изпълнителитѣ на духовното завещание, на които е възложено това поржчание, принадлежи изключително на нашитѣ сирашки учреждения, и, то, не иначе, освенъ съ нуждното удостоверение въ необходимостѣта на подобна мѣрка; че за това мисията счита решението на общинското събрание като несъстояще, а възлага, като преди, своитѣ надежди на архиерея Иоакима, че той ще посвети всичкото си старание за привеждане къмъ удовлетворително завършване на християнското дѣло и, че, за достигане на това, той нѣма да остави отъ да не наблюдава, щото сумата 5 хиляди рубли, получени отъ старейшината на Градския съветъ, Янако Флори, и до сега задържани отъ него, да бждатъ незабавно изискани отъ сжщия и предадени по назначение. Къмъ това недейте да оставяте да се присъедини, че докато църквата и болницата не бждатъ по надлежния начинъ поправени отъ старейшината Флори, никакви други суми нѣма да



Печат на болница
„Парашкева Николовъ“



Граф Игнатиев

се отпускатъ повече за тоя предметъ, по тая причина, че капиталътъ, назначенъ за означената постройка, вече се е изгошилъ, и, че процънтитъ (25 хиляди рубли сребърни), предназначени отъ завещателя за всѣко годишно издържане на болницата не могатъ предварително да бждатъ поискани, освенъ, следъ като зданието на това се приведе въ такова положение, щото то да може да съответствува на нуждитъ за които е предназначено.

Като разясните по такъвъ начинъ на архиеерея Иоакима степенъта на участието, което ние можемъ да допуснемъ отъ негова страна и общинското събрание въ работата за постройката въ Варна на църква и болница съ капиталитъ на умрѣлия руски подданикъ Параскевъ Николау, азъ Ви моля окончателно да му съобщите, че за предотвратяване въ бждаще на неуредицитъ подобно на оная, която до сега е ставала по означенитъ постройки, мисията е признала за необходимо да възложи на Васъ, като на истински и законенъ защитникъ на мѣстото на интереситъ на рускиѣ подданици; а непосредственото наблюдение за действията на строителитъ, като предоставяме на Васъ, въ сщщото време Ви даваме право да изберете надежденъ представителъ за приемане участие по настоящето дѣло въ действията на общинското събрание въ ония граници, както тѣ сж опредѣлени въ 26-ия параграфъ отъ завещанието на Параскевъ Николау.

Вследствие на това, на Васъ предстои да встѣпите въ съгласие съ архиеерея Иоакима, щото строителната комисия въ оня съставъ, както тя е сщществувала до сега, да пристѣпи при битността на Вашия представителъ къмъ подробно разглеждане смѣткитъ по постройката на църквата и болницата и, щото паритъ, които следъ това се окажатъ на лице (въ това число и 5 хил. среб. рубли задържани отъ старейшината Флори) да се дадатъ за окончателната постройка на църквата и болницата; а пъкъ за последствията Ви нѣма да оставите отъ да не донесете на време на Императорската мисия.

Посланикъ,

Генералъ Адютантъ Игнатиевъ.

По поводъ на горното писмо е последвалъ следния отговоръ:

Тайно донесение отъ вр. управляющия вицеконсулството въ Варна Даскаловъ до г. нашия посланикъ въ Цариградъ отъ 19 августъ 1866 г. под. № 65.

На следния день следъ получаване на предписанието отъ Ваше Превъзходителство подъ № 540 отъ 27 юлий, азъ отидохъ при архиеерея Иоакима да му съобща отъ името на Ваше Превъзходителство съдържанието на това предписание, което започва съ следнитъ думи: „че императорската мисия съ крайно съжаление се осведомила, за приетото отъ него

решение да отстрани строителят, тогава когато по същество на дѣлото и пр.“, до последния периодъ: „че за предотвратяване въ бъдаще на неуредицитѣ подобно на оная— мисията е признала за необходимо да възложи на Васъ, като истински и законенъ защитникъ на мѣстото на интереситѣ на рускитѣ подданици, а непосредственото наблюдение и пр.“ до 26 параграфъ въ завещанието на Николзу“.

Като изслушалъ съ голѣмо внимание гореказанитѣ думи на предписанието, владиката изглежда, дошелъ въ нѣкакво си неочаквано недоразумѣние и почналъ да се забърква съ откъслечни фрази, въ роде следующитѣ: а) Консултътъ, като е донасялъ за действията на строителната комисиия и градското общинско събрание, предалъ на мисията превратни сведения; б) че 26-ия параграфъ отъ завещанието, за което се говори въ предписанието, собствено се отнася до изграждането на църквата, а за болницата нито дума; в) дѣлото на старейшината Флори е почти свършено; г) правото на вмешателство на вице консулството, по дѣла на богоугодни заведения, влече следъ себе си твърде неутешителни послѣствия, защото на тоя принципъ, въ случая, ще последватъ и агенти на иновѣрни държави, а за това и недопуска нашия представител да присѣтствува, по официаленъ начинъ, при разглеждане на смѣткитѣ; д) Строителятъ се явявали предъ архиерея и предали всички смѣтки които оставатъ само да се скрепятъ и пр., следъ което владиката прибави че: нему е нужно да помисли за това и азъ се сбогувахъ.

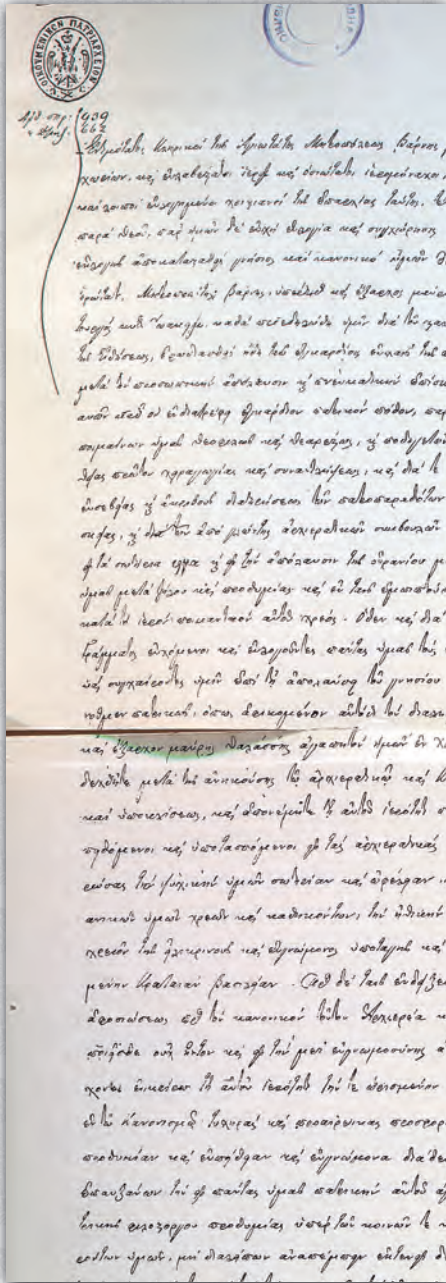
Вечерята, на сщия денъ, 3-и августъ, Архидиаконъ Фотий дойде при мене у дома и отъ името на своя старецъ обяви, че Пресвещениятъ Иоакимъ би желалъ щото действията между Митрополита и Консулството да останатъ въ тайна. Отговорътъ бѣше, че азъ, отъ своя страна, даже най-покорно моля за това владиката. Следъ това архидиаконътъ прибави: на Пресвещения твърде е желателно да има преп съ, на френски езикъ, отъ всичко предадено му устно. Азъ помолихъ о. Фотия да уведоми архиерея Иоакима, че азъ твърде обстойно му обяснихъ всичко, ако пъкъ има нѣщо си неразбрано, то при следующето свиждане ще уясня, като при това прибавихъ, че за нещастие, понеже не владѣя френското наречие, намирамъ за невъзможно да изпълня желанието на стареца му. Следъ като архидиаконътъ си отиде, отправихъ на Ваше Превъзходителство телеграма, съ която запитвахъ: да дамъ ли преписъ на архиерея, подразумѣвайки не отъ цѣлото предписание. Съ настѣпването на два празника подредъ: Пресображение и недѣля, азъ не можахъ да видя владиката.

Въ недѣля, 7 й августъ, азъ вече се ползувахъ отъ телеграмата на Ваше Превъзходителство.

Въ понедѣлникъ на 8-о число, азъ се явихъ повторно при архиерея, който не се забави да ми съсбщи, че той



Храм „Св. Никола“



Писмо до Варненската
епархия за интронизацията на
митрополит Йоаким

вече направилъ разпореждане да повика старейшината Флори, на когото съобщилъ, че дѣлото за 5 хиляди среб. рубли дошло вече до сведения на Патриаршията, Портата и Императорската мисия, и, че Патриаршията въ писмото си до митрополита Иоакима му вмѣнява въ дългъ щото този безъ всѣкакво отлагане да се постараетъ да приведе къмъ край доброто дѣло и да унищожи сжществующата между Флори и строителитѣ разпря; а пъкъ руската мисия изисква посредствомъ свето консулство въ Варна, незабавно да заплати тая сума и предаване по принадлежностъ.

Вследствие на това старейшината Флори подалъ на архиеерея Иоакима писмено изложение за дѣлия ходъ на това дѣло, гдето описва избора и назначаването му отъ градското събрание за представителъ и упълномощаването отъ страна на строителитѣ за подвизитѣ и действията му въ Русия по дѣлата на богосуднитѣ заведения, най после моли Преосвещения за съставяне на комисия, отъ люде свършено чужди, справедливи, които нѣматъ нищо общо нито съ дѣлата на общинското събрание, нито съ строителната комисия, която безпристрастно би разгледала всички смѣтки и, следъ това, укаже виновната страна. Едновременно съ това старейшината Флори, вмѣсто депозитната сума, далъ на архиеерея нова разписка, съ която се задължава да заплати незабавно 5 хиляди сребърни рубли по решение на тжжното дѣло съ комисията.

Следъ това архиеереятъ Иоакимъ се изказа по какъвъ начинъ възнамѣрява да състави тая комисия, говорейки, че свърхъ почетнитѣ и членове изъ мѣстнитѣ търговци, той би желалъ да има представители отъ търговския сждъ и мѣстната турска власть (но отъ формалнитѣ представители губернаторътъ се отказалъ). Като забелязахъ на владиката, че вице-консулството не може да признае подобно право за х. Янако и дѣлото трѣбва да се води справедливо, то архиеереятъ предложи „тъй като и мисията и патриаршията ми възлагатъ своитѣ надежди, то азъ всѣкакъ ще се постарая да оправдая това довѣрие“, като подразумява по мимо консулството. Между това времето минаваше безъ всѣкакъвъ резултатъ, понеже на моитѣ обяснения владиката не даваше внимание, на мене говореше едно, задъ мене вършеше друго.

Като се явихъ на 16 о число въ митрополията и съобщихъ на Преосвещения, че азъ за последенъ пътъ дойдохъ при него да го запитамъ: имали намѣрение да изиска незабавно паритѣ отъ старейшината Флори, то и тоя пътъ владиката отговори, че това той не може да стори и, че това пречишава силигъ му. Когато азъ почнахъ да убеждавамъ архиеерея Иоакима, че съ забавянето да действува, напраздно само страдатъ интереситѣ на руския подданикъ, и че, като се изразява по такъвъ начинъ, той поставя вице-

консулството въ твърде затруднително положение и съ това го застава да промъни начина на своето действие.

Архиереятъ, като стана на крака, почна да казва, че той напълно разбира всичката важностъ на дѣлото, но докато въ ржцетѣ на Флори има безспоренъ актъ, който свидетелствува за даденитѣ му отъ 5 хъ хиляди сребърни рубли въ градската каса, околъ 2350 пиастри (гроша), и, че, останалата сума, варненци признали за разходъ на х Янако, който е проживѣлъ крѣгла година въ Русия; той не е въ състояние да го наруши, толкова повече, че тоя документъ е утвърденъ съ подписитѣ на градско общинското събрание и скрепенъ отъ неговия предшественикъ Преосвещения Парфирий.

Що се касае до предполагаемата за примирението на дветѣ страни, то самъ владиката не върва на това. Но тая комисия, споредъ думитѣ му, ще докаже недействителността на акта, който се пази у Флори и, ясно ще разкрие на обществото, че паритѣ сж били задържани отъ него по несправедливъ начинъ, и че самъ обществото забъркало неопитния старейшина. По такъвъ начинъ, продължавалъ владиката, актътъ самъ по себе си ще се унищожи, личността пъкъ на архиерея и консула ще останатъ при своето достоинство. Следъ унищожението на тоя актъ съ общи сили ще заставимъ х. Янако да заплати паритѣ на строителитѣ, а тоя последниятъ, Флори, отъ своя страна, нека поиска по формаленъ редъ своето право отъ когото се следва.

Това последно обстоятелство е искалъ архиереятъ Йоакимъ отъ негово име да се предаде на благоусмотрението на Ваше Превъзходителство, обещавайки се, като православенъ архиерей, че той ще употреби всички старания за да постигне желанія край, който напълно би съответствувалъ на желанието на завещателя. Парашкевъ Николау, и би удълетворилъ законното изискване на добритѣ люде.

Следъ това, като се обърна къмъ писалищната маса, владиката ми указа на своитѣ писма, които приготвялъ за да ги изпрати съ тая поща на Ваше Превъзходителство, и съ които ще се постараетъ непосредствено да даде на мисията точенъ отчетъ съ потвърдителни документи, актове и указание параграфитѣ отъ завещанието за всѣко действие, което се отнася до постройкитѣ на богоугоднитѣ здания, а така сжщо да сбясни и дѣлото на х. Янако. Съ това владиката се стараетъ да докаже неуместността на нашето вмѣшательство и да острани всѣко влияние на консулството по означеното дѣло.

Като изложихъ подредъ начина на действията на архиерея Йоакима съ мене, имамъ честь да донеса до сведение на Ваше Превъзходителство неговитѣ тайни действия отстрана съ градския съветъ, строителитѣ и мѣстната власть.



Печат на
Вселенската патриаршия



Митрополит Йоаким

Безъ да се гледа на онова, че владиката ужъ молилъ да се държи между него и вице консулството дѣлото въ тайна до неговото завършване, на следния день той се отпавилъ при губернатора и му съобщилъ за всичко, молейки неговото съдействие. Вследствие на това Абдурахманъ паша повикалъ при себе си строителитѣ и ги уговорилъ да се подчиняватъ на своя архиерей, който се стараелъ за доброто на повереното му паство и примирението на християнитѣ помежду имъ, обещавайки на строителитѣ своето съдействие да изискатъ паритѣ отъ Флори. По настояването на архиерея, следъ нѣколко дни, на 16 августъ, пашата втори пжтъ повикалъ строителитѣ и, вече, като промѣнилъ предишния тонъ, почналъ да ги застрашава и заплашва, че тѣ сж длъжни да се покоряватъ на владиката, който се стараелъ да предотврати намѣсата на външна властъ въ тѣхнитѣ обществени дѣла. При това Абдурахманъ паша не пропусналъ да забележи на строителитѣ, че тѣ сж турски подданици, вследствие на което, вчера, двама отъ строителитѣ, Стефанаки Теофану и Панко Георгиу, се явили въ митрополията да узнаятъ за причината на тѣхното повикване.

Като заставилъ отначало строителитѣ да дадатъ обещание, че тѣ на никого нѣма да казватъ за тоя разговоръ, архиереятъ имъ съобщилъ отначало своя начинъ на действия съ консулството, следъ това, почналъ да ги увѣрява, че той ще завърши всичко безъ намѣсата на руситѣ, и, че затова строителитѣ не трѣбва повече да му пречатъ въ начинанията му. Понататѣкъ архиереятъ продължавалъ да доказва колко гибелно е въобще за варненци покровителството на богоугоднитѣ заведения отъ руситѣ. Най после той поискалъ отъ строителитѣ, щото тѣ да му представятъ писменъ актъ, който да свидетелствува за помириението имъ съ Флори, (преписъ отъ тоя актъ вѣроятно се искало на архиерея да представи съ сегашната поща на Веше превъзходителствъ), отъ своя пѣкъ страна владиката обещавалъ да издействува отъ общината контра разписка, която ще свидетелствува за това, че общинската каса дължи на църквата и болницата 5 хиляди рубли. Съ тоя способъ всичко ще се заглади и утихне. Що се отнася до съставяне на комисия, то тя, въ такъвъ случай, сама по себе си ще се унищожи, а азъ пѣкъ ще се справя, прибавилъ Йоакимъ, съ консулството.

Въ продължение на 15 дни оттогава, откакто било съобщено на архиерея Йоакима решението на Императорската мисия, не минавало нощъ щото въ митрополията да нѣма заседания и съвещанията се състояха изключително отъ грѣцки подданици — търговци — елини, къмъ които владиката прибѣгвалъ къмъ тѣхъ за съветъ.

Споредъ моето крайно разбиране за предпазване честта на руската властъ на самото мѣсто, подобна аномалия не би могла да бжде търпима повече отъ 15 дневния срокъ

прекаранъ отъ архиерея въ бездействия и подиграване надъ най-свещенното дѣло, защото Преосвещениятъ Изакимъ и сега не поиска да се свѣсти и признае истината, както слънцето, което свѣти и е ясно, че това дѣло представлява интересъ за руския подданикъ.

Вследствие на всичко гореказано, днесъ 18 августъ, азъ подадохъ нота на Абдурахманъ паша, въ която моля Негово Превъзходителство да направи зависящото разпореждане за незабавното изискване на 5 хъ хиляди рубли отъ старейшината Флори. За това което ще има да последва, считамъ за най-свещенна длъжностъ да донеса на Ваше Високопревъзходителство.

До Негово Превъзходителство г-на Н. П. Игнатиева, извънреденъ пълномощенъ пратеникъ въ Цариградъ.

№ 96
3 декемврий 1868 г.

М. Г.

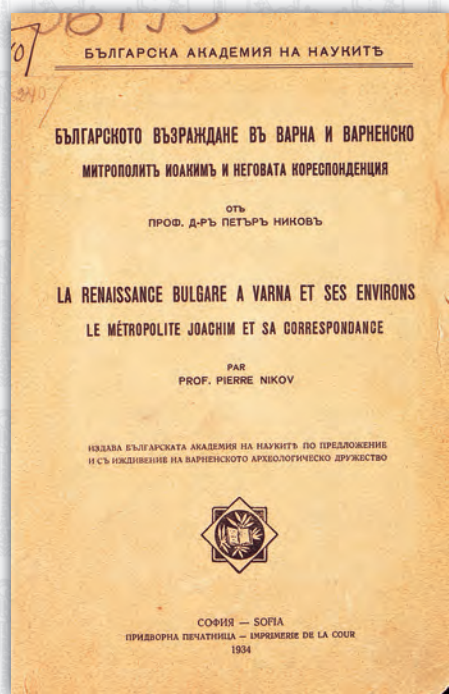
Николай Павловичъ,

Въ допълнение къмъ отношението ми отъ 31 октомврий подъ № 83 касателно предприетитѣ мѣрки отъ строителитѣ на варненската болница по постройката ѝ, имамъ честь почтително да препратя при настоящето на благоусмотрението на Ваше Превъзходителство два преписа, на гръцки езикъ, съ две нови довѣрености, дадени отъ страна на означенитѣ строители, архиерея и демогерондията, на името на одеския търговецъ Вучина за получаването отъ околийското одеско ковчезничество 13 хиляди рубли съ набралитѣ се, по капитала на варненската болница проценти и доставянето на такивато непосредствено въ Варна на името на строителитѣ съ прибавка, че споменатата, въ последното отношение отъ 31 октомврий текущата година, довѣреностъ, за 13 хиляди рубли, е призната въ Одеса за неудобноизпълнима и Господа Новоросийскитѣ и Бесарабскитѣ генералъ губернатори съобщили на повѣрника Вучини, че повече отъ 5 хиляди рубли, които сж признати и отъ Императорското министерство, Одеското ковчезничество не може да даде на варненската болница.

Като узналъ за това архиереятъ Изакимъ телеграфически молилъ генералъ адютанта Куцебу да удовлетвори напълно ходатайството на Вучина и благоволи да даде на варненската болница всичкитѣ 13 хиляди рубли, на което, посредствомъ намиращия се въ Одеса Иванъ Флори, Преосвещениятъ Изакимъ получилъ отговоръ, че Негово Високопревъзходителство се обещава да представи предварителното ходатайство на архиерея за 8 хиляди рубли на благоусмотрение и зависяще разпореждане на Императорското Пратителство, а 5 хиляди рубли незабавно могатъ да бждатъ



Патриаршеска църква
„Св. Георги“, Цариград



ОЩЕ ПО ТЕМАТА:

Ников, Петър. *Българското възрождане във Варна и Варненско : Митрополит Йоаким и неговата кореспонденция / Петър Ников. - София : Придворна печ., 1934. - 494 с.*

Ников, Петър. *Възрождане на българския народ. Църковно-национални борби и постижения / Петър Ников - 3. изд. - София : Акад. изд. Марин Дринов, 2008. - 404 с.*

отъ него отпуснати на старитѣ строители. По личното призвание на надзирателитѣ на болницата, на първо време 5 хиляди рубли, сж достатъчни за необходимото изплащане на болницата и попълването съ църковна утварь (св. сждове) храма Св Николай, изграденъ отъ тѣхъ по завещанието. Работитѣ по изплащането, незабавно следъ получаването на казанитѣ суми, могатъ да бждатъ предприети. Отварянето на болницата не се предвижда по рано отъ м. май — епоха въ която трѣбва да бждатъ получавани процентитѣ отъ околниското ковчезничество въ Одеса, а за това, къмъ тая епоха, би следвало да се отложатъ бждащитѣ парични искания, които сж необходими за окончателното отваряне на болницата и закупване на медикаменти. Но архиеереятъ Йоакимъ съ своя съветъ иматъ други градски дългове за погашение на които разчита да се възползува отъ капиталитѣ на болницата.

Въ свое време надворниятъ съветникъ Нягинъ е дона-сѣлъ на Ваше Високопревъзходителство, че на брѣга на морето, недалече отъ Варна, се намиратъ два мнастира. Единътъ отъ тѣхъ „Св. Димитрий“ е вече трета година откакъ се намира подъ аренда (наемъ) у архиеерея. Иеромонахъ Константинъ миналото лѣто е предприелъ основно да преустрои старото рухнало здание на мнастира, за това е изразходвалъ повече отъ 40 хиледи пиастри (гроша). Архиеереятъ е успѣлъ да вържжи противъ този творде деятеленъ и почтенъ иеромонахъ варненскитѣ старей и, като го смѣнилъ, взели и тоя мнастиръ подъ своето лично управление. Смѣнениятъ настоятелъ (управителъ на мнастира и неговъ наемателъ) иска своитѣ пари и заплашза архиеерея съ подаване жалба на турцитѣ. Освенъ означенитѣ 40 хиляди пиастра, архиеереятъ дължи на работници, каменодѣлци и пр. повече отъ 35 хиляди пиастра. Тия последнитѣ, не излизайки отъ двора на архиеерея, така сжщо искатъ пари. Като нѣма други източници за разплащане, както съ бившия настоятелъ на мнастира „Св. Константинъ“, така и съ работницитѣ, архиеереятъ Йоакимъ, се решилъ, каквото и да би станало, да се възползува отъ завещанитѣ за болницата пари. За постигане на тая целъ той предприемалъ много различни способности противъ строителитѣ, докато, най-после, съ сила почти заставилъ последнитѣ да подпишатъ предидущитѣ и сегашни пълномощия засвидетелствувани отъ мѣстната власть и консулството, които сж изпратени вече въ Одеса.

Митрополитъ Йоакимъ, въпреки непочтенитѣ му похвати и дѣла, проявени при постройкитѣ на храма „Св. Николай“ и болницата Параскева Николовъ, е билъ способенъ и даровитъ човѣкъ и голѣмъ дипломатъ, качества, които той е проявилъ, най-вече като Цариградски патриархъ.

Интересна е въ случая грамадната му кореспонденция водена съ Патриаршията по църковния ни въпросъ. Цѣлата

тая кореспонденция, открита въ архивата на тукшната гръцка митрополия, която има много важно историческо значение по разрешението на казания въпросъ, Министерството на Народното просвѣщение е отпуснало 50,000 лв. за издаването ѝ въ два текста: гръцки и въ преводъ на български. Съ превода и редактирането на изданието е натоваренъ проф. П. Никовъ, което наскоро ще бжде отпечатано и издадено отъ нашето Археологическо дружество.

Презъ 1874 година, патриаршията премѣстила М Иоакима отъ Варненската въ Солунската епархия, а тукъ, на негово мѣсто, билъ назначенъ митрополитъ Каллиникъ.

Благодарение на широкия умъ, ораторски способности, тънка дипломатия, твърдъ характеръ и силна воля, м. Иакимъ билъ избранъ за Цариградски патриархъ на 4 октомврий 1878 г. На този важенъ постъ той е светителствувалъ до 30 августъ 1884 год., когато поради недоразумения съ турското правителство, той билъ принуденъ да се стегли отъ патриаршеския престолъ въ Св. Гора.

Впоследствие, по силното настояване на Руското правителство, той билъ повторно избранъ на 26 май 1901 год. на сжщия постъ. Дългогодишното светителствуване на Иоакима на Цариградския патриаршески престолъ е охарактеризирано отъ църковнитѣ историци, като една отъ най блестящитѣ епохи презъ 19 вѣкъ. Презъ второто му патриаршествуване бѣ сложенъ на разглеждане българскиятъ църковенъ въпросъ, на който той съчувствуваше за вдигане на схизмата, обаче, остана неразрешенъ, вследствие на смъртта му последвала отъ бѣбречна болестъ на 13 ноемврий 1912 година въ Цариградъ.

Книжина: Исторія Христіанской церкви въ XIX в. т. II, А. П. Лопухина; Богословска енциклопедія; Вселенскій Патриархъ Иоакимъ III — „Русскій Паломникъ“ № 49 за 1912 г.; Музеенъ архивъ.



Варна, 12 Августъ 1929 г.



Приложение на „Варненски общински вестник“ към брой 215.

Материали за историята на града Варна.

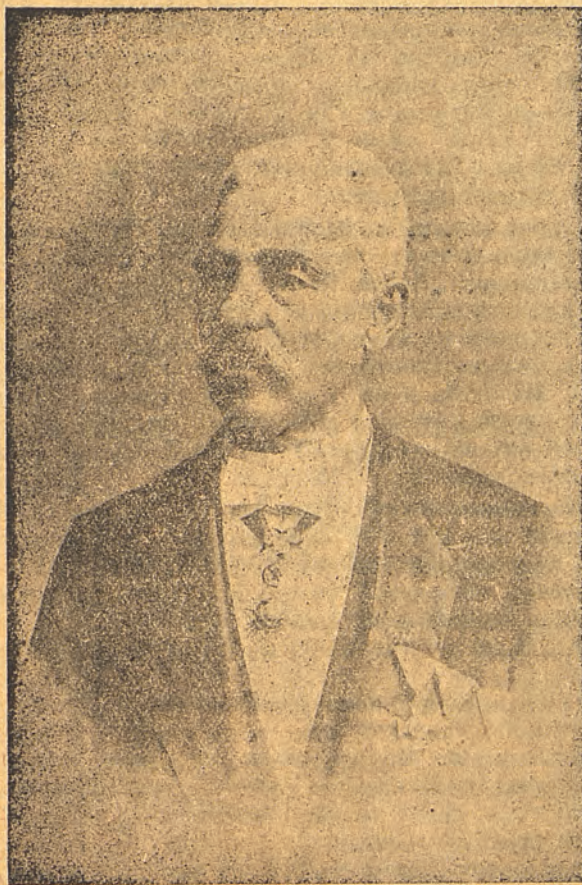
Редационенъ котитетъ при Варненското археологическо дружество.

Архим. Иннокентий.

Отдѣлъ V — Възраждане.

ХІ.

Никола Г. Даскаловъ



Настоящата биография на покойния Никола Г. Даскаловъ, който е билъ драгоманинъ при покойния руски вице-

консулът въ гр. Варна, Ал. В. Рачински, черпимъ отъ една негова докладна записка изпратена ни отъ сина му, запасния полковникъ Владимиръ Н. Даскаловъ.

Никола Г. Даскаловъ е билъ роденъ презъ 1834 година въ гр. Самоковъ. Баща му, родомъ отъ с. Вакарелъ, билъ свещеникъ и се именува въ Георги, а майка му, родомъ отъ гр. Самоковъ, се именувала Тонка. Първоначалното си образование получилъ въ родния си градъ, а презъ 1851 г., вече юноша 17 годишенъ, заминалъ за гр. В. Търново да продължи образованието си при известния тогава учител Николай Михайловски. Когато избухнало въстанието на дѣда Никола презъ 1856 год. той, наедно съ други младежи и търновци, взелъ участие въ него. Въ началото на 1857 година търновската българска община, виднитѣ членове на която тоже били замѣсени въ съзаклятието, го направили до Българското настоятелство въ гр. Одеса, за да следва въ Херсонката духовна семинария. Настоятелството, обаче, презъ 1858 година, наедно съ други български младежи, го премѣстилъ въ Киевската. Но, за голѣмо нещастие, той не можалъ да довърши образованието си. Семейни причини го заставили да напусне семинарията презъ 1860 год. и да се завърне въ отечеството си.

Като пристигналъ въ Цариградъ, на пътъ за родния си градъ, случайно се срещналъ съ новоназначения за гр. Варна руски вице консулъ Ал. В. Рачински. Последниятъ му предложилъ длъжността секретаръ драгоманинъ, която той приелъ. Снабденъ съ едно „Мехтуби—исамие“ отъ тогавашния великъ везиръ Али-паша, до мѣстнитѣ власти въ гр. Варна, той заминалъ и на 1 май 1860 година пристигналъ тукъ, като заелъ казаната длъжностъ. На нея той прослужилъ до обявяването на руско-турската война запазвайки турското си подданство.

Пребиваването на покойния Никола Даскаловъ въ града ни на служба при руското вице-консулство съвпада съ началото на възраждането на варненския край. Заемащъ единъ такъвъ важенъ постъ, той не е билъ чуждъ въ указване на една морална подкрепа на своитѣ сънародници въ града ни въ всички тѣхни културно просвѣтни начинания за нашето възраждане.

А такива културно просвѣтни институти, които трѣбваше да обединятъ нашитѣ тукъ и въ окръга сънародници, да събудятъ въ тѣхъ народностното съзнание, това бѣха отначало съставената българска община, отворянето на училище, а по късно и — църква. Чрезъ тия институти народътъ ни се пробуди и почна да отърсва отъ себе си чуждото фенерско иго, като въ цѣлия варненски окръгъ въ градоветѣ се основали български общини, отворили се училища и църква. Сжщото виждаме да става и въ селата, въ които населението почнало да се отказва отъ духовното ве-



Никола Даскалов

Никола Даскалов е роден през 1834 г. в Самоков, в семейството на свещеник. Учи в родния си град, а после в Търново при Никола Михайловски. Участва във въстанието на капитан дядо Никола през 1856 г. След това постъпва в Одеската семинария, а после е ученик в Киевската семинария на издръжка на Одеското българско настоятелство и Търновската община. През 1860 г. завършва образованието си и се завръща в България.

По предписание на руското посолство в Цариград през 1871 г. са закрити варненското

и видинското вицеконсулство. Във Варна е оставен един консулски агент, пряко подчинен на генералното консулство в Русе. На поста е назначен българинът Никола Даскалов – преводач, секретар и временно управляващ вицеконсулството във Варна. Той е последният дипломатически представител на Русия до обявяване на Руско-турската освободителна война. Никола Даскалов е личен приятел с друг вицеконсул във Варна – Александър Рачински.

Никола Даскалов активно участва в културния и политическия живот на българите във Варна, и е един от организаторите на българската община в града.

домство на Цариградската патриаршия и да признава онова на своето родно духовенство, като редомъ съ това си е отваръло и свои училища и църкви.

Тъй цѣлото население въ окръга въ едно кратко време се пробудило и когато презъ 1878 година рускитѣ войски освободили нашия край, тѣ имали вече подготвена интеллигенция, която съ достоинство могла да заеме разнитѣ административни длѣжности въ учрежденията на новоосвободеното княжество.

Н. Даскаловъ е вземалъ право или косвено участие въ всички почти народни движения по освободителното дѣло, начиная отъ дѣдовото Николово възстание до сключването на Санъ Стефанския договоръ.

Презъ 1862 година той е придружилъ отъ Варна за Цариградъ, съ турския параходъ „Мария Деспина“ уловенитѣ въ Лѣсковския мѣнастиръ, тѣй нареченото „Баджарлъшко възстание“ бунтовници, подъ предводителството на Коста Тютюнджията, около 54 души млади българи, търговеци, между които били и познатитѣ на него лица: Николи Кинтишевъ, Статъ Димчевъ, двамата братя монаси, Теодосий и Иовафъ, всички доведени оковани въ тежки вериги отъ Търново въ Варна. Оттукъ параходътъ се отбилъ въ Бургасъ, на който качили Димитъръ Пановъ и всички били отведени въ Цариградъ за да бждатъ сждени. Въ Цариградъ Даскаловъ е способствувалъ за избѣгването на Кинтишева отъ турски рѣце, съ което се парализирало цѣлото сждебно следствие на турскитѣ власти въ Търново и се облекчило, до известна степенъ, тежкото положение на другитѣ съучастници.

Следъ като се завърналъ отъ Цариградъ въ Варна, съставилъ тукъ революционенъ комитетъ отъ младежи, тайно отъ господаритѣ имъ. Тоя комитетъ, въ продължение на 15 години, вземалъ деятелно участие въ подпомагане на всѣки родолюбецъ, билъ той политически дѣецъ или горски хъшъ.

Презъ неспокойнитѣ 1866—1868 години, както и презъ 1875 г., този комитетъ, освенъ че служилъ за придатъчна станция на тайна кореспонденция и парични пратки между Букурещъ, Цариградъ, Русе, Сливенъ и Балкана, но още доставялъ оръжие и въоръжавалъ чети на свои сръдства, които изпращалъ на войводитѣ Дѣда Желя, п. Димитра и П. Хитова въ Балкана.

Въ тайния комитетъ участвували и двамата братя на Н. Даскалова: Сотиръ и Манолъ. Първиятъ е действувалъ въ качеството си на книгопродавецъ на църковни книги и увари, които разнасялъ въ варненския окръгъ: Добричъ, Балчикъ, Кюстенджа, Бабадагъ, Козлуджа и др.; а вториятъ — въ качеството си на живописецъ въ гр. Провадия, като е ималъ за центъръ бившата Новоселска околия. Сотиръ, въ началото на 1870 год., се прослудилъ въ с. Пондогду, зѣбо-

лѣлъ отъ плевритъ и починалъ въ Варна; а Манолъ заминалъ наедно съ Никола въ Влашко, гдето постръпилъ въ пета дружина на българското опълчение въ Пloeщъ. Презъ време на окупацията Манолъ изпълнявалъ длъжността сждебенъ следователъ въ гр. Провадия и загиналъ трагически, като изчезналъ безследно отъ града, чиято смъртъ останала загадъчна.

Въ качеството си на секретарь-драгоманъ при руското вице консулство, Н. Даскаловъ зорко е следѣлъ постройкитѣ на църквата „Св. Николай“ и болницата въ гр. Варна, които се строили по завещанието на покойния ни съгражданинъ Параскевъ Николовъ, завещание, което заинтересовани лица гледали да използватъ и за други цели. Понеже завещателътъ е билъ руски подданикъ, то при изпълнение на завещанието е следѣло и вице консулството въ лицето на Даскалова, който за нередовноститѣ своеременно е донасѣлъ на своето началство — Руското посолство — въ Цариградъ (глед. Иоакимъ, варненски митрополитъ X притурна къмъ „Варн. общ. вестникъ“).

Н. Даскаловъ е прослужилъ въ гр. Варна до 14 априлъ 1877 год. Въ тоя периодъ, благодарение на поста който е заемалъ и, съ своитѣ лични качества е спечелилъ симпатитѣ и довѣрието на своето началство, като, чрезъ своето ходатайство е можалъ да настани, въ разни руски учебни заведения, не по-малко отъ 40 души българчета младежи, отъ които нѣкои, като се върнали въ България, сж се жертвували за свободата на отечеството си, като: Доневъ, Семерджиевъ и др.

Сжщиятъ, съ влиянието си предъ турското правителство, е избавилъ съ десетки младежи християни, преимуществено девизи, отъ насилствено потурчване, които съ голѣми рискове сж се истръгвали отъ харемитѣ на разни паши и бейове.

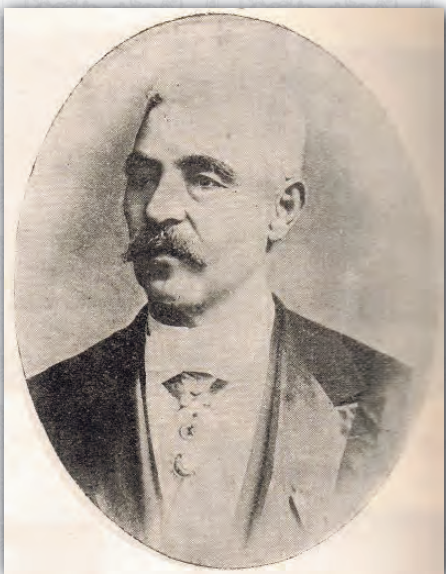
Следъ като напусналъ Варна на гореказаната дата, Даскаловъ се отправилъ при Княза Черкаски въ гр. Кишеневъ. На 1 май 1877 год., той, наедно съ главнокомандующия и главната квартира, тръгнали за гр. Пloeщъ. Следъ като рускитѣ войски преминали Дунава, той прекаралъ при тѣхъ цѣлата 1877—78 год., като, презъ това време на войната, е изпълнявалъ разни длъжности: представялъ млади и опитни българи за проводници, преводчици и служащи при разнитѣ военни и граждански руски власти.

Презъ м. юлий 1877 г. билъ назначенъ за вице-губернаторъ въ гр. Русе, на когото билъ възложенъ надзора и грижата за настаняване и прехрана на българското население отъ нессвободнитѣ отъ рускитѣ войски, между Черни и Бѣли Ломъ, градове и села, както и въвеждането на гражданско управление въ окупационнитѣ вече такива.



Стара Варна

През 1877 г. заминава за Пloeщ и участва дейно в сформирването на българското опълчение. През същата година става вице губернатор на Русе и Тулча. През 1879 г. е председател на Варненския губернский административен съд. По-късно заема важни държавни постове в София – губернатор, кмет и помощник-кмет, висш административен служител, член на Държавния съвет.



Никола Даскалов

Никола Даскалов е автор на произведението „О проникване новобългарския письменности. Расуждение Юр. Венилина 1835, побългарено. Н. Даскаловим, самоковцем. Цариград, 1860“.

Умира през 1900 година.

През м. май 1878 год. билъ премѣстенъ на същата длъжностъ въ гр. Тулча, отдето, въ края на м. декемврий с. г., следъ завземането на Добруджа отъ румжнитѣ, се завърналъ въ Търново. Тукъ билъ избранъ за представителъ и участвувалъ въ учредителното Народно събрание, както и въ онова за избирание първия български князь.

Следъ закриване на събранието, презъ м. юний 1879 г. билъ назначенъ, съ заповѣдъ отъ княза Дондукова, за председателъ на Варненския губернский административенъ съдъ, а презъ м. августъ с. г. билъ премѣстенъ на длъжността губернаторъ въ гр. София, откогато се и настанилъ тамъ на постоянно мѣстожителство.

Следъ закриването на губернаторствата въ Княжество-то, заемалъ следнитѣ длъжности: на три пжти билъ избранъ кметъ и помощникъ въ столицата, народенъ представителъ въ II Велико народно събрание въ гр. Свищовъ и IV и V обикн. народно събрание въ София, членъ въ б. Държавенъ Съветъ, въ Вакжвската комисия и съветникъ въ Върховната смѣтна палата.

За своята дългогодишна, честна и безукоризнеаа служба покойниятъ Н. Даскаловъ е билъ награденъ съ следнитѣ ордени:

1) „Св. Станиславъ“ на шия, награденъ отъ покойния Царь Освободителъ презъ 1878 г. за 18 годишна непорочна и полезна служба и съ бронзовъ медалъ за споменъ отъ освободителната война.

2) „Меджедие,“ тоже на шия, отъ Султана, по представление на Кайсерлията и Делаверь паши, за настаняване по мѣстата имъ на възвръщащитѣ се, следъ сключване на мира, избѣгали въ гр. Шуменъ муслимански семейства, и благополучното конвоиране отъ Ташчи-кьой до Кауклу чешме турски гарнизонъ при евакуирането гр. Русе отъ турскитѣ войски.

Освенъ горнитѣ ордени ималъ още сръбски и румжнски.

По представление на покойния министъръ на финанситѣ Бѣлчевъ, билъ награденъ съ ордена „Св. Александъръ“ IV ст. отъ б. царь Фердинанда презъ 1891 год.

Покойниятъ Н. Даскаловъ е билъ семѣнь. Ималъ 3 дъщери и 2 сина. Той се е поминалъ на 64 годишна възраст, следъ една несполучлива операция въ Цариградъ, презъ 1900 година.

XII.

Янаки (Иванъ) Жековъ.

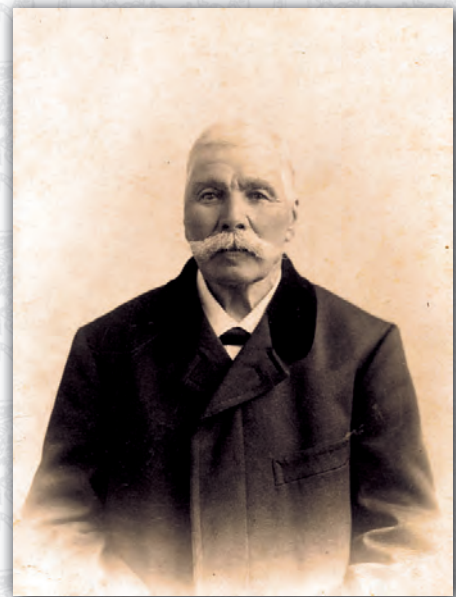
Сведенията за животоописанието на покойния наш съгражданин Янаки Жековъ черпимъ отъ писменитѣ бележки на сина му Жеко Ив. Жековъ, адвокатъ въ града ни, пази ги въ архива на музея.

Покойниятъ Янаки Жековъ се е родилъ въ гр. Ямболъ, презъ м. мартъ 1819 год. Когато се обявила руско-турската война, презъ 1828 г., баща му Жеко, наедно съ братята си Георги и Димитъръ, съ семействата, се изселили въ Болградъ (Бесарабия) гдето проживѣли до 1829 г. По климатически, обаче, причини, семейството Жекови отново се преселило въ България и се настанило въ с. Девня съ други родствени семейства, които днесъ още съществуватъ: Георги Колевъ, К. Колевъ и др. Семейството Жековъ престояло въ селото една година, следъ което се преселило въ гр. Варна. Тукъ Янаки Жековъ билъ даденъ слуга при манифактурния търговецъ Панайотъ Мелиди. Следъ време, благодарение на безграничния си трудъ, примѣрна честность и спестовность, сполучилъ да отвори собственъ манифактуренъ магазинъ на ул. „27 юлий“, построенъ въ двора, до зданието на Антонъ Карабатакъ. Благодарение на предаността си къмъ работата, безукоризнената си честность, добритѣ обноски къмъ клиентитѣ си, почти изключително селяни отъ околнитѣ села, гдето е кумувалъ и кръщавалъ, той бѣ почитанъ отъ всички и се ползувалъ съ голѣмъ кредитъ между тукашнитѣ търговци. Въ скоро време той си построилъ и собствена къща на сжщата улица, кждето премѣстилъ и магазина си.

Когато настъпала епохата на духовното и политическото възраждане въ нашия градъ, покойниятъ Янаки Жековъ се поставилъ въ първитѣ редове между другитѣ дейци, като е заемалъ разни обществени длъжности настоятел, касиеръ и др. Живо участие е вземалъ при отварянето на първото българско училище и църква, както и при построяването на съборния храмъ „Успение Пресв. Богородици“.

Преди да имаме самостоятелна, независима Църква, покойниятъ е влизалъ, и като членъ, въ настоятелството, което е управлявало мѣнастира „Св. Константинъ“. Това се вижда отъ една протоколна книга, която се пази въ архивата на музея.

Презъ време на турското владичество бивалъ е подозиранъ отъ тогавашната власть въ бунтовничество и осъденъ на обесване, но благодарение на добри негови приятели турци, се спасилъ, като една вечеръ, когато властта го е търсила въ дома му, преоблекълъ се въ женски дрехи и



Янаки Жеков

Янаки (Иван) Жеков е роден през март 1819 г. в град Ямбол. По време на Руско-турската война, през 1828 г., семейството му се изселва в Болград. През 1829 г. се преселват в с. Девня, а от 1830 г. живеят във Варна. Тук той започва работа при търговеца Панайот Мелиди, а по-късно открива собствен магазин за манифактурни стоки.

Янаки Жеков е един от най-ярките дейци на българските национални стремления и борби във Варна преди Освобождението. Радетел за българско самосъзнание, той взема активно участие в откриването на

първото българско училище и черква в града. Става касиер на българската църковно-просветна община. Янаки Жеков е член на настоятелството, управляващо манастира „Св. Константин“, преди да се учреди Екзархията. За бунтовническа дейност срещу османската власт е осъден на обесване, но успява да се укрие.

По време на Освобождението на Варна в неговия дом са настанени ген. Столипин и ген. Кишелски. Къщата на Янаки Жеков се намира срещу сградата на Българската община.

Умира през 1904 г. във Варна.

Андреас Пападопулос Вретос

Андреас Пападопулос Вретос е роден през 1800 г. в Итака. Учи в Неапол и завършва като доктор по медицина и философия. Владее няколко езика.

Андреас Пападопулос Вретос е назначен от гръцкото Министерство на външните работи за вицеконсул на Гърция във Варна през 1849 - 1850 г. Във връзка с работата си и от изследователски интерес, в продължение на 27 месеца, Вретос посещава няколко града и събира

се скрилъ въ кжщата на единъ чужденецъ, който е живялъ на сегашния булевардъ „Фердинандъ“.

Когато се обявила руско турската война и рускитѣ войски победоносно влѣзли въ града, той бѣ честитъ, преди това, да приеме въ своя домъ Генерала Столипина, който е квартирувалъ дълго време, както и Генералъ Кишелски съ семейстаото му.

Следъ освобождението билъ избранъ народенъ представителъ за суспендиране на конституцията въ Великото народно събрание въ гр. Свищовъ. За народополезната му дейность е билъ награденъ съ орденъ за гражданска заслуга.

Починалъ е въ гр. Варна на 11 септемврий 1904 г.



Андрей Пападопуло.

XLIII.

Вретосъ (Левкадореца).

Вретосъ е роденъ въ о. Итака презъ 1800 година. Наричалъ се още и Левкадорецъ, понеже баща му билъ родомъ отъ Левкада. Следъ като завършилъ наукитѣ си въ Италия той билъ назначенъ отъ графа Гилфорда директоръ на Юнийската библиотека въ о. Корфу. Въ тоя островъ престоаялъ до 1829 г. гдето написалъ и издалъ редъ научни съчинения. Презъ 1831 год. заминалъ за гр. Назплионъ, тогавашна столица на Гърция, и издавалъ гръцко-френски вестникъ „Гръцко огледало“, полуофициаленъ органъ на Каподистриа. Следъ самоубийството на последния, Вретосъ, бидейки преследванъ, избѣгалъ отначало въ Турция, после въ Русия и, най-после, въ Франция. Презъ това време издалъ на френски „Биографически спомени“ за гръцкиятъ президентъ Ив. Каподистри (1837—38 г.). Следъ това наново се върналъ въ Гърция и се предалъ на книжовна дейность, като написалъ и издалъ редъ книги.

Къмъ края на 1848 година, по предложение на Министра на Външнитѣ работи, Вретосъ билъ назначенъ за консулъ въ гр. Венеция, а презъ 1849 г. билъ премѣстенъ на същата длъжностъ въ гр. Варна, гдето е билъ такъвъ до 1851 година. Презъ тая година билъ уволненъ и заминалъ за Атина, гдето обнародвалъ: „Memoria sulla scoperta di tome a sulla bilingue iscrizioni di Varna“ („Спомени върху откритието на томоветѣ и върху двуезичнитѣ надписи въ Варна“ 1853).

Презъ 1854 год. той наново билъ назначенъ за гръцки консулъ въ Варна, гдето е престоаялъ на тая служба до 1855 год. На следующата година, когато вече се оттеглилъ отъ служба, написалъ книгата: „La Bulgarie ancienne et moderne, St. Peterbourg“ 1856.

Тази книга на Вретосъ е отъ голѣмо значение особено за гр. Варна, въ която той я нарича „морска столица на България“, описва подробно числеността на населението, църквитѣ, просвѣтата, търговията и пр. Тая книга се съхранява въ библиотеката на Археологическия музей подъ отд. II, Б. № 257.

Вретосъ се поминалъ въ гр. Атина презъ 1876 год.



археологически, исторически, статистически и търговски сведения за България, и най-вече за Варна. Авторът се разграничава от сведенията, поместени в антични и ранносредновековни гръцки и латински източници. Той по неоспорим начин доказва, че днешният град Варна е построен върху мястото на древния Одесос. Неговите разкрития са публикувани във френски официален вестник на 13 юли 1853 г., както и в изданието, отпечатано в Атина през същата година.

Плод на дейността на Андреас Вретос във Варна е и книгата „Древна и днешна България“, отпечатана на френски език и издадена през 1856 г. в Санкт Петербург. Книгата представлява едно блестящо изследване с исторически, икономически, географски и етнографски приноси, още повече, че авторът е използвал неизвестни дотогава извори за българската история.

Варна, 9 ноември 1929 год.

